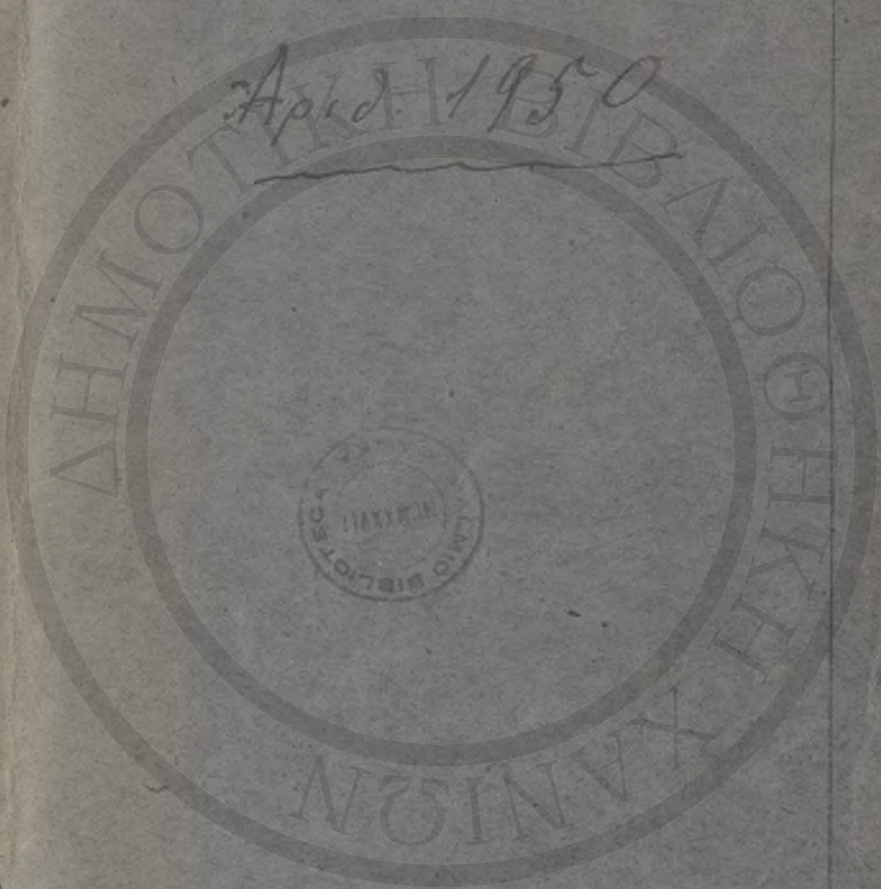
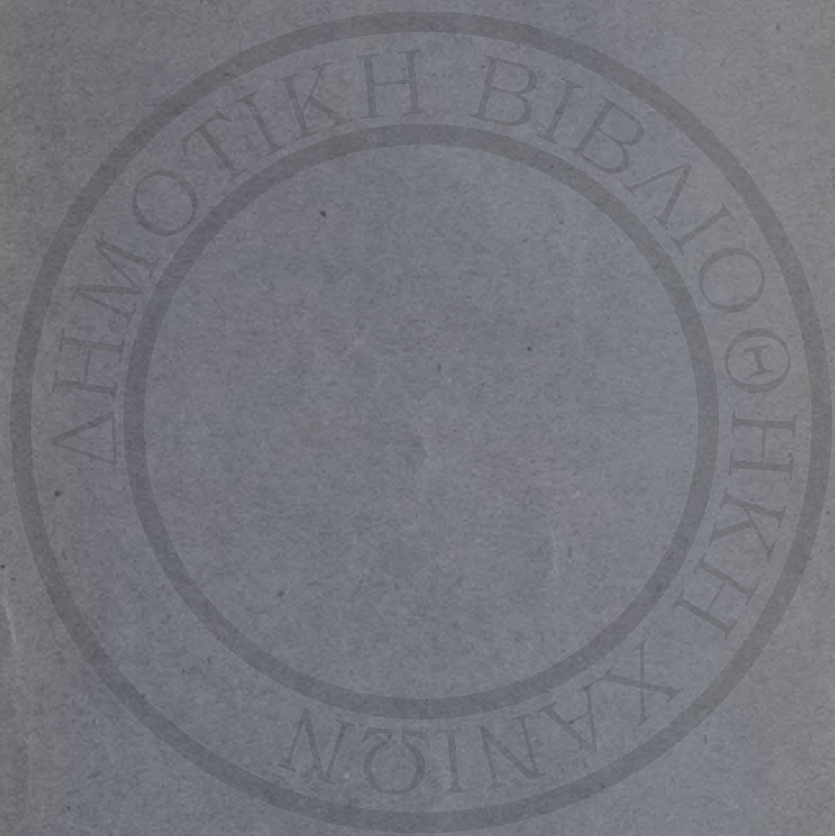

ΚΡΗΤΙΚΑ 581

Απριλ. 1950

Α. Μάρκος - Ερωτήσεις -

Πιστοσ συνγραφής των
αεράων φηλαδαν, ο υκο
ερεϊ αολερίους κρυπόμενα;

Ν. Παπαδόπουλος, Απαντήσεις

Συνγραφής είναι η ορθογώνια
κεφαλή διάχυτος (ίως)
των κ. Αργυροπούλου.

Αύτη, ερεϊ ο πρόγραμμα της
τεροπαστας η ύπεραριστού των
κεδισαίων των κεφάτων, περι-
συνίσταται εα' υπέρ των αρχι-
γού κεφαλή γραφικά έρω-
μα προς απόφυρον και
σορική διμενοσυνδύων ή φη-
λαδαν φέρων των τριζων

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— ΧΑΡΙΩΝ —

ΑΔΕ. αριθ. 4832α'

Χρονολ. Εισαγ. _____

Ειδικότης Ιστορία Κρήτης

*Αριθ. 940.542/ΑΠΑ

ΚΡΗΤΙΚΑ

591

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΡΗΤΑ

ΤΠΘ

* *

XIX
X
XXII.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΝΙΚΗΤΑ Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ.

• 1873.

ΕΙΡΗΝΑΙΑ

1908

ΑΙΙΑΝΤΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΡΗΤΑ.

Α.

Εἰς τὸ προηγούμενον φυλλάδιόν μου « τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν » ὑπεσχέθην ὅτι θέλω ἐπανέλθει ἐκτενέστερον, ἐὰν ἴδω τινὰς θέλοντας ν' ἀναιρέσωσι τὰ γραφόμενά μου. Ἴδου ἐπανερχομαι αὖθις εἰς τὸ αὐτὸ θέμα, ἐπειδὴ τινες ἐπεχείρησαν τὴν ἀναίρεσιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένων.

Γνωρίζων τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνας, τὰς θυσίας καὶ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Κρητῶν, καθὼς καὶ τὰ ἥρωϊκὰ αὐτῶν κατορθώματα, ἀγαπῶ αὐτοὺς ὑπερβολικῶς καὶ φρονῶ ὅτι πᾶς Ἕλληγ ὀφείλει νὰ συμπαθῇ εἰς αὐτοὺς, πρὸς δὲ ν' ἀγαπᾷ καὶ θαυμάζῃ αὐτούς. Ἀγαπῶν δὲ τοὺς Κρητας καὶ μεριμνῶν περὶ αὐτῶν, ὅσον μοι ἐπιτρέπουσιν αἱ ἀσθενεῖς μου δυνάμεις, τὰ πρόσωπα δὲ καὶ τὰ γεγονότα τῆς τελευταίας Κρητικῆς ἐπαναστάσεως κάλλιστα γνωρίζων, παρετήρησα ὅτι τὰ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διδόμενα εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι πρόσφυγας Κρητας βοηθήματα, δὲν εἶναι καλῶς διατεθειμένα, διότι μεταξὺ τῶν λαμβανόντων τοιαῦτα εἰσὶ τινες, οἵτινες λαμβάνουσιν αὐτὰ ἄνευ ἀνάγκης καὶ παρ' ἀξίαν, ἐν ᾧ πολλοὶ χῆραι καὶ ὄρφανὰ, φονευθέντων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐπισήμων ἀγωνιστῶν, πολλοὶ ἐπίσημοι ἀγωνισταὶ τῆς Κρήτης, καταστάντες δυστυχεῖς ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τινες πληγωμένοι ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, εὐ-

ρίσκονται εἰς μεγίστην ἔνδειαν, οὐδὲν λαμβάνοντες βοή-
θημα. Φρονῶν δὲ ὅτι ἡ κακὴ αὕτη διανομὴ τῶν βοηθη-
μάτων θέλει ἔχει ὀλεθρίας συνεπειάς ἐπὶ τοῦ μέλλοντος
τῆς Κρήτης, διότι μαραίνεται ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ζή-
λος παντὸς πατριώτου, ὅταν οὗτος βλέπῃ ὅτι ἄλλοι
ὠφελοῦντ' ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος μόχθων καὶ θυ-
σιῶν τῶν σήμερον δυστυχοῦντων, ἐθεώρησα ὅτι θέλω
ἐκπληρώσει ἰσρὸν πρὸς τὴν ἔνδοξον Κρήτην καθήκον,
ἔαν ὑψώσω τὴν ἀσθενῆ φωνήν μου ὑπὲρ τῆς καλῆς δια-
νομῆς τῶν βοηθημάτων. Ὅθεν ὑπὸ μόνῃς τῆς πρὸς τὴν
Κρήτην ἀγάπης μου καὶ τῆς πρὸς τὰ θύματα τῆς ἐπα-
ναστάσεως συμπαθείας μου κινούμενος, μακρὰν δὲ πάσης
ἀτομικῆς συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας διατελῶν, καθ' ὃ
μὴ Κρής, ἔπραξα τοῦτο διὰ φυλλαδίου μου ἐκδοθέντος
πρὸ μικροῦ καὶ φέροντος ἐπιγραφὴν « τὰ δίκαια τῶν
Κρητῶν, ἢ τὸ περὶ τῶν βοηθημάτων ζήτημα. »

Διὰ τοῦ φυλλαδίου μου τούτου α') ἀπέδειξα διὰ μα-
κρῶν, ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἔχει ἀπαραίτητον καθή-
κον νὰ περιθάλλῃ τοὺς ἐν Ἑλλάδι πρόσφυγας ἀγωνι-
στάς τῆς Κρήτης, διότι ἀπαιτεῖ τοῦτο καὶ ἡ εὐγνωμο-
σύνη πρὸς αὐτούς, καθ' ὃ τὰ πάνδεινα ὑποστάντας καὶ
τὰ παντ' ἀπολέσαντας διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος,
καὶ ἡ φιλανθρωπία καὶ τὸ συμφέρον αὐτὸ τῆς πατρίδος·
β') ἀνέφερα ὅτι μεταξὺ τῶν λαμβανόντων βοηθήματα
τριάκοντα ἕξ Κρητῶν, εἰσὶ δώδεκα οἵτινες λαμβάνουσι
αὐτά, ὀλίγοι μὲν ἕξ αὐτῶν ἄνευ ἀνάγκης, οἱ πολλοὶ δὲ
παρ' ἀξίαν, διὰ τοὺς λόγους οὓς ἐν ἐκτάσει ἀναφέρω ἐν
τῷ φυλλαδίῳ μου ἐκείνῳ, γ') ἐγνωμοδότησα ὅτι τὰ βο-
θηματα αὐτῶν ἀνερχόμενα εἰς δραχ. 1400 κατὰ μῆνα,
πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσιν ἕξ αὐτῶν καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τὰς
χήρας καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν ἐν ταῖς μάχαις φονευθέντων
ἀγωνιστῶν, εἰς τοὺς πληγωμένους καὶ εἰς τοὺς οἰκογε-

νειάρχας καὶ δυστυχεῖς ἀγωνιστάς, οἵτινες μηδὲν λαμβάνοντες σήμερον βοήθημα, στεροῦνται καὶ τοῦ ἐπιουρίου ἄρτου. Τούτων δὲ πάντων τὰ ὀνόματα ἐσημείωσα ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου, καὶ ἀνέφερα τοὺς λόγους, δι' οὓς ἕκαστον αὐτῶν κρίνω ἄξιον βοηθήματος· καὶ γ' ἀνέφερα ὅτι τὰ βοηθήματα τῶν λοιπῶν προσφύγων ὅσοι δίκαιως λαμβάνουσι τοιαῦτα, δὲν εἶν' ἐν τάξει, διότι ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσι βοηθήματα ἀνώτερα τῆς ἀξίας καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, ἄλλων δὲ τὰ βοηθήματά εἰσι μικρὰ καὶ δὲν ἐξαρκοῦσιν, ὅπως τὰς ἑαυτῶν καλύψωσιν ἀνάγκας, οὐδ' εἶναι ἀνάλογα τῶν μελῶν αὐτῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν· τούτου ἕνεκα διήρσα εἰς πολλὰς τάξεις τὰ βοηθήματα καὶ κατέταξα ἕκαστον τῶν προσφύγων εἰς τὴν πρέπουσαν αὐτῷ τάξιν, λαβῶν ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀγῶνας, τὰς θυσίας καὶ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας ἐνὸς ἑκάστου.

Ἄλλ', ὡς ἦτο ἐπόμενον, Κρητῆς τινες ἐξ ἐκείνων, οἵτινες διὰ τοῦ φυλλαδίου μου κρίνονται ἀνάξιοι βοηθήματος, ἐχολώθησαν διὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενα, κ' ἐπεχείρησαν πόλεμον μανιώδη κατ' αὐτοῦ· καὶ πρῶτον μὲν διὰ διατριβῆς αὐτῶν καταχωρισθείσης εἰς τὴν ἐφημερίδα *Ἀλήθειαν* ὑπ' ἄρ. 1895 καὶ φερούσης δυστυχῶς τὰς ὑπογραφὰς ἐπισήμων τινῶν ἀρχηγῶν, οὓς ἀπεπλάνησαν εἰς τοῦτο οἱ ἐπιτήδειοι, παραστήσαντες αὐτοῖς ψευδῶς ὅτι διὰ τοῦ φυλλαδίου ὑβρίζονται καὶ ἀδικοῦνται αὐτοί τε καὶ ἡ Κρήτη, ἐξύβρισαν ἀγενῶς ἐμὲ τὸν συντάκτην τοῦ φυλλαδίου καὶ ἀπέφυγον ἀπὸ τοῦ ν' ἀντικρούσωσί τι τῶν ἐν αὐτῷ. Ἐπειτα δὲ διὰ διατριβῆς αὐτῶν φερούσης τὴν ὑπογραφὴν ἐνὸς διακρινομένου ἐπὶ ἱκανότητι περὶ τὸ ὑβρίζειν, καταχωρισθείσης εἰς τὴν ἐφημερίδα *Παλιγγεσεῖαν* ὑπ' ἀριθ. 2709 ἔπραξαν τὸ αὐτό. — Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ ὅλου ἔργου, καὶ ἵνα

γνωρίζη ὁ ἀναγνώστης καταλεπτῶς τί οὗτοι ἔγραψαν, παραθέτομεν ἐνταῦθα ἀμφοτέρας τὰς διατριβάς αὐτῶν, ὅπως μάθωσι πάντες πῶς γράφουσιν οἱ λόγιοι τῶν Κρητῶν. Ἴδου ἡ ἐν τῇ Ἀληθείᾳ διατριβή.

Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν ἢ τὸ περὶ βοηθημάτων ζήτημα!

ὑπὸ τὸν ἄνω εὐσχημον τίτλον ἐδημοσιεύθη πρὸ ἡμερῶν φυλλάδιόν τι ἐξ 24 σελίδων ἀνώνυμον ἢ μᾶλλον λιβέλλος, ἐν ᾧ ὁ γράφων μῆτε Κρής ὢν, μῆτε τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης παλαιάν τε καὶ νέαν γινώσκων τὸ παράπαν, μηδ' αὐτὴν τὴν γεωγραφικὴν αὐτῆς θέσιν, μῆτε εἰς τὰ Κρητικὰ ἐνταῦθα ἀναμιχθεὶς κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦ 1866 ἀγῶνα, μῆτε κατ' αὐτὸν ἀγωνισθεὶς, ἔστω καὶ ὡς ἐλάχιστος ἐθελοντής, μῆτε μῆτε ἔσα δύναταί τις εἰκάσαι ἐν τῷ λιβέλλῳ, ἀλλ' ἐξ ἀγαθῆς, ὡς λέγει, τάχα πρὸς τοὺς Κρήτας ἀγάπης αὐτοῦ καὶ ἀφοσιώσεως προαγόμενος, καὶ θέλων ὡς τις γενικὸς ἐξελεγκτὴς τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος νὰ βαθμολογήσῃ τοὺς ἐνταῦθα ἀγωνιστὰς καὶ πρόσφυγας Κρήτας. Ὁ φθονερός καὶ καταχθόνιος οὗτος λιβελλογράφος οὐδὲν πλέον σκοπεῖ διὰ τοῦ λιβέλλου του παρὰ νὰ δολοφονήσῃ τὴν εὐγενῆ καὶ ἀσπύλον ἱστορίαν τῆς Κρήτης πλήττων δολίως καὶ ἀνάνδρως κρύφα τὰ εὐγενῆ στήθη ὄλων τῶν ἐνταῦθα τὴν δουλείαν φευγόντων ἐνδόξων λειψάνων τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἄλλον ἄλλως, οὐδὲν ἄλλο, λέγομεν, σκοπεῖ καὶ ποθεῖ ματαιίως, παρὰ νὰ ἐνσπείρῃ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῆς Κρήτης μέχρι τοῦ ἄλλου εἰς τὰς πάντοτε ἐν μόνῃ τῇ σιδηρᾷ ὁμοιοῖα θαύματα διαπραξάσας καρδίας τῶν Κρητῶν, τὸ αἰώνιον καὶ καταστρεπτικὸν πῦρ τῆς μαύρης ἔριδος καὶ ἀντιζη-

λίας, και οὕτω νὰ ρίψη εἰς τὸν βόρβορον και τὸν ἐξευ-
τελισμὸν ἐν τε τῷ νῦν και εἰς τὸ μέλλον τὴν ὑπερήφαν-
νον αὐτῶν δόξαν.

Τὸν λιβελλογράφον τοῦτον ἐξ ὀνόματος και τῶν ἄλ-
λων συναγωνισμῶν μας ἀποκαλοῦμεν φανερά ἀναιδῆ
ψεύστην, ἀσεβέστατον πατριώτην, θρασύτατον συκο-
φάντην και ἄδικον ἄνθρωπον, διότι ἂν δὲν ἦτο τοιοῦτος
και ἐπίστευεν ὅτι γράφει ἀληθείας δὲν θὰ ἐκρύπτετο
ὑπὸ τρεῖς ἀστερίσκους, ἀλλὰ θὰ ἔγραφεν ἐλευθέρως τὸ
ὄνομά του.

Οἱ πρόσφυγες Κρητες.

ΜΙΧ. ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ, Α. ΣΙΦΑΚΑΣ, ΕΜΜ. ΒΑΡΟΥ-
ΧΑΣ, ΔΑΝΤ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ, Γ. ΚΟΡΚΙΔΗΣ, Ν. ΝΙ-
ΚΟΛΟΥΔΗΣ, Χ. ΤΣΟΝΤΟΣ, Χ. Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ,
Μ. ΜΥΛΟΝΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ, Δ. Ι. ΜΟΣΚΟΒΙΤΗΣ, Γ.
ΓΙΑΝΝΟΥΔΟΒΑΡΔΑΚΗΣ, Ι. Γ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΚΗΣ,
ΕΜΜ. ΚΟΚΚΙΝΗΣ, Μ. ΜΑΛΙΚΟΥΤΗΣ, ΕΜΜ. ΠΑΠ-
ΠΑΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἰδού δὲ και ἡ διατριβὴ τοῦ λαβόντος δίπλωμα μέ-
βαθμὸν Ἄριστα, δι' ἣν περὶ τὸ ὑβρίζειν ἀπέδειξεν ἰκα-
νότητα *λογίου* Κρητὸς Μάρκου Παρασκευᾶ Περιδου.

Ἀξιότιμε κύριε. Νέε ἐραστὰ τῆς πατρίδος μου και
καλοθελητὰ τῶν πατριωτῶν μου * * και Α'.

Ἄτε Κρῆς ὦν, και τὴν πατρίδα μου ἀγαπῶν κάλ-
λιον σοῦ και τοῖς πατριώταις μου συμπάσχων πλέον
σοῦ, συμβουλεύω σοι, ἐὰν τῷ ὄντι ἦσαι φιλόκρης, και
ἐκ φιλοκρητικισμοῦ ὀρμώμενος ἔγραψας και ἐδημοσίευ-
σας τὸ περιώνυμον ἐκεῖνο φυλλάδιον « Τὰ δίκαια τῶν
Κρητῶν, » νὰ περισυναγάγῃς αὐτὸ, ὑπὸ τοῦ χειρογρά-
φου ἀρχόμενος και εἰς τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια τελευ-

τῶν, καὶ νὰ παραδώσῃς εἰς τὸ πῦρ, διότι καὶ περ ἐξ ἀγαθῆς διαθέσεως ὀρμηθεὶς, ὡς λέγεις, ἐδημοσίευσας ὁμῶς τρομερὸν λίβελλον, ἐκ κακῶν καὶ ἐσφαλμένων εἰσηγήσεων ἀποπλανηθεὶς, κατὰ τῆς Κρήτης, τῶν Κρητῶν καὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ἣτις συνεκίνησεν ἀπαξάπασαν τὴν οἰκουμένην. Ἄλλως δὲ, οὐ μόνον οἱ δωρεὰν προσβαλλόμενοι καὶ ἀγενῶς ἐν αὐτῷ ὑβρίζοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τὰ μάλιστα ὑπὸ σοῦ ἐκθειαζόμενοι καὶ πολλῶ ἐπαίνῳ ὑψηλὸν αἰρόμενοι Κρητῆς θὰ θεωρῶσι σὲ τὸν γράψαντα καὶ δημοσιεύσαντα τὸ φυλλάδιον πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀποτρόπαιον ὄργανον μοχθηρᾶς εἰσηγήσεως, ὅταν συνειδῶσι τὴν εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα προσαπτομένην ὕβριν.

Μηδένα δὲ τῶν ἡρώων τῆς Κρήτης υἱῶν κάλει ἄθλιον, διότι καὶ ὁ ἔσχατος ἡμῶν τῶν ἀτυχῶν Κρητῶν τὴν μὲν πατρίαν γῆν ἔβαψε μὲ αἷμα, τὴν δὲ τῆς νῦν ἐλευθέρως Ἑλλάδος καθ' ἐκάστην ποτίζει μὲ δάκρυα. Μάθε δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι οὐδεὶς μὴ Κρῆς εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ τὰ δεινὰ, τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν Κρητῶν ὅσον καὶ ἂν ἦν φιλόκρης καὶ ἐρευνητῆς τῶν πραγμάτων αὐτῶν.

Ἐὰν δὲ ἐπιθυμῆς κρητικῆς δόξης καὶ εὐφημίας, ὡς ἀγαπῶν τοὺς Κρητᾶς, ὑπηρέτησον αὐτοῖς ὡς ὁ ἀληθὴς Ἕλληνας καὶ ἀγαθὸς φιλόκρης Σπυρίδων Ζαμπέλιος εἰ δὲ μὴ, ἔχ' ἀτρέμας, καὶ μὴ κίνει τὸν ἀνάγκυρον, μηδ' ἐρέθειζε πληγὰς ἀρκούντως ἤδη ἐξηρηθισμένας.

Ἐὰν δὲ βλέπῃς τοὺς Κρητᾶς ἀδικουμένους, ἄτε μὴ ὦν οὔτε ὑπουργός, οὔτε βασιλεὺς, ὅπως ἐπανορθώσῃς τὰς εἰς αὐτοὺς γινομένας ἀδικίας, ἄφες αὐτοὺς νὰ ζητήσωσιν αὐτοὶ οὔτοι τὸ ἑαυτῶν δίκαιον διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν καλάμου, ἄτε ἔχοντες οὐκ ὀλίγους λογίους δυναμένους νὰ παραστήσωσι τὸ ἑαυτῶν δίκαιον πρὸς τε τὸν

ἔσω καὶ τὸν ἔξω ἑλληνισμόν, καὶ μὴ θέλε συγχρόνως νὰ προσβάλλης καὶ αὐτοὺς τούτους τοὺς λογίους ὡς ἀνικάνους καὶ ἀτόλμους.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 15 Ἰουνίου 1873.

ΜΑΡΚΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΠΕΡΙΔΗΣ.

Κ' ἐγὼ μὲν μέχρι τοῦδε οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωκα εἰς τὰς ἀγενεῖς καὶ ἀδίκους κατ' ἐμοῦ ὑβρεῖς αὐτῶν. Ἀλλὰ τρίτος τις ὑπὸ στοιχείον Α. ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2702 φύλλῳ τῆς Παλιγγεσεσίας ἀντέχρυσε τὴν πρῶτην τῶν ἀνωτέρω διατριβῶν, ὑποστηρίζων τὸ φυλλάδιον, δικαιολογῶν ἐμέ, καὶ κατηγορῶν τοὺς ὑβριστάς μου, ἔχει δὲ ἡ διατριβὴ αὕτη ὡς ἑξῆς.

Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν.

Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐξεδόθη φυλλάδιόν τι ἐπιγραφόμενον « τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν » καὶ πραγματευόμενον περὶ τοῦ ζητήματος τῶν βοηθημάτων τῶν προσφύγων. Ὁ συντάκτης τοῦ φυλλαδίου τούτου, φίλος τῆς Κρήτης ὢν ἐκ τῶν θερμότερων, πρῶτον μὲν ἀποδεικνύει δι' αὐτοῦ ὅτι ἡ κυβέρνησις ἔχει καθῆκον ἀπαραίτητον νὰ περιθάλη τοὺς πρόσφυγας ἀγωνιστάς τῆς Κρήτης, διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς αὐτοὺς, καθὼς τὰ πάντ' ἀπολέσαντες καὶ τὰ πάνδεινα ὑποστάντας ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ φιλαθρωπία καὶ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος, ἔπειτα δὲ ἀναφέρει ὅτι τὰ διδόμενα σήμερον εἰς τοὺς πρόσφυγας Κρητὰς βοηθήματα, δὲν εἶναι καλῶς διατεθειμένα, διότι μεταξὺ τῶν λαμβανόντων αὐτὰ, εἰσὶ τινες οἵτινες τὰ λαμβάνουσιν ἄνευ ἀνάγκης καὶ παρ' ἀξίαν, ἐνῶ ἐπίσημοι δ-πληρχηγοί, οἰκογενειάρχαι καὶ πληγωμένοι, χῆραι καὶ

ὄρφανὰ ὄπλαρχηγῶν φονευθέντων, στεροῦνται καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, μὴ λαμβάνοντες οὐδὲν βοήθημα, καὶ γνωμοδοτεῖ ὅτι πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ ἐκείνους τὰ βοηθήματα καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τούτους.

Ὁ συντάκτης τοῦ φυλλαδίου πραγματεύεται τὸ ζήτημα τοῦτο μεθ' ὅλης τῆς ἀκριβείας καὶ ἀμεροληψίας, ἀλλὰ Κρητῆς τινες ἐξ ἐκείνων οἵτινες παρ' ἀξίαν λαμβάνουσι τὰ βοηθήματα, δὲν εὐχαριστήθησαν ἐκ τοῦ φυλλαδίου, ὡς ἦτο ἐπόμενον, μὴ δυνάμενοι δὲ ν' ἀμφισβητήσωσιν οὔτε τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐν αὐτῷ, καθὼ ἀληθεστάτων, κατέφυγον εἰς ὕβρεις βαναύσους κατὰ τοῦ συντάκτου τοῦ φυλλαδίου, διὰ διατριβῆς καταχωρηθείσης εἰς τὴν ἐφημερίδα Ἑλληθίαν. Δυστυχῶς τὴν ἀνόητον ταύτην διατριβὴν ὑπέγραψαν καὶ τινες ἐντιμοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Κρήτης, παρασυρθέντες ὑπὸ τῶν κακῶν ἐκείνων δαιμόνων τῆς Κρήτης, οἵτινες παρέστησαν εἰς αὐτοὺς ψευδῶς ὅτι διὰ τοῦ φυλλαδίου ὑβρίζονται καὶ ἀδικοῦνται αὐτοὶ τε καὶ ἡ Κρήτη.

Λυπεῖται ὁ συντάκτης τοῦ φυλλαδίου, διότι οἱ ἀρχηγοὶ ἐγένοντο καὶ πάλιν θύματα τῶν ἐπιτηδείων τῆς Κρήτης καὶ παρεσύρθησαν ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ὑπογράψωσιν ὕβρεις κατ' αὐτοῦ ὅστις καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους Κρητὰς καὶ εἰς τὴν Κρήτην ἐφάνη τόσον χρήσιμος, ὅσον ἐπιζήμιοι οἱ ἔλεινοὶ συντάκται τῆς διατριβῆς ἐκείνης, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε θὰ γράψῃ πλέον τι, οὔτε θὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ ζητήματος τῶν βοηθημάτων.

Ἀθῆναι τῇ 6 Ἰουνίου 1873.

Α.

Ὁ δὲ Κρῆς Πολιὸς Πολιουδοβαρδάκης διὰ δύο διατριβῶν αὐτοῦ καταχωρισθεισῶν εἰς τὴν ἐφημερίδα Σκοπιὰν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 119 καὶ 122 ἀντέκρουσεν ἀμ-

φοτέρας τὰς ἀνωτέρω διατριβὰς τῶν ἐπικριτῶν τοῦ φυλλαδίου μου, προέστρεψεν αὐτοὺς νὰ παύσωσι τὰς κατ' ἐμοῦ ὕβρεις αὐτῶν καὶ προσεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ ἔλθωσι μετ' αὐτοῦ εἰς συζητήσεις ἐπὶ τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἀναφερομένων, τὰ ὁποῖα καθ' ὀλοκληρίαν ἐπιδοκιμάζει καὶ θέλει διὰ μακρῶν ὑποστηρίξει. Περὶ τῶν διατριβῶν τούτων τοῦ Πολιουδοβαρδάκη οὐδένα ποιούμεαι λόγον, ὡς καθ' ὅλα συμφώνων πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ φυλλαδίου μου. Τοῦτο μόνον παρατηρῶ πρὸς αὐτὸν ὅτι ὑπερβολικοὶ ἦσαν οἱ πρὸς με αὐτοῦ ἔπαινοι, δι' ὅπερ, εὐχαριστῶ μὲν αὐτὸν, οὐχ ἦττον ὅμως δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ καὶ τοὺς ἐπαινους, διότι, ἂν ἐπραξά τι ὑπὲρ Κρητὸς τινος, εἶναι τόσον μικρὸν, ὥστε οὐδὲ λόγος περὶ αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Ὅτι δ' εἶμαι ἀφιλοκερδέστατος τῆς Κρήτης φίλος παραδέχομαι, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ ἡ πρόθεσίς μου εἰς τὸ νὰ γράψω ὅ,τι ἔγραψα, μεθ' ὅσα καὶ ἂν λέγωσιν οἱ ὕβρισταί μου. Ἄλλως τε ὁποῖον συμφέρον ἔχω ἐγὼ ἐὰν διατεθῶσι τὸ βοηθήματ' ἄλλως, ἢ μείνωσιν ὡς ἔχουσι; Μὴ ἐγὼ περιμένω τι ἐξ αὐτῶν; Ἴδου δὲ κ' αἱ διατριβαὶ τοῦ Π. Πολιουδοβαρδάκη.

Κύριε συντάκτα τῆς «Σκοπιᾶς».

Καταχωρήσατε παρακαλῶ εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τῆς ἐφημερίδος σας τὰ ἐπόμενα.

Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐξεδόθη φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον « Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν, » καὶ πραγματευόμενον περὶ τοῦ ζητήματος τῶν βοηθημάτων τῶν προσφύγων. Ὁ συντάκτης τοῦ φυλλαδίου τούτου μοι εἶναι ἄγνωστος, ἀλλ' ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἐξάγεται ὅτι οὗτος γνωρίζει πολὺ καλὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα τῆς τελευταίας Κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἶναι φίλος τῆς Κρήτης εἰλικρινῆς καὶ ἀφοσιωμένος. Ἐν μόνον

σφάλμα παρατήρησα ἐν τῷ μνησθέντι φυλλαδίῳ καὶ τὸ σφάλμα τοῦτο τοῦ συντάκτου σπεύδω νὰ διορθώσω. Ἐναφέρει ἐν τῷ φυλλαδίῳ του ὁ συντάκτης ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων πρέπει νὰ δοθῇ καὶ εἰς ἐμὲ βοήθημα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τοὺς λόγους, οὓς ἐκθέτει. Οἱ πατριῶταί μου καὶ οἱ εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης ἀγωνισθέντες ἐθελονταὶ γνωρίζουσιν ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι εἰσὶν ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐγὼ οὐδέποτε ὑπέβαλον αἰτησὶν περὶ βοηθήματος, οὔτε ἔχω ἀπαιτήσιν νὰ λάβω τοιοῦτον, ἀπορῶ δὲ πῶς ὁ συντάκτης τοῦ φυλλαδίου μὲ κατέταξε μεταξὺ τῶν ἐχόντων δικαίαν ἀπαιτήσεις προσφύγων ἀγωνιστῶν· ἐπομένως ἀποδοκιμάζω τὴν γνώμην τοῦ συντάκτου τοῦ φυλλαδίου περὶ ἀπονομῆς εἰς ἐμὲ βοηθήματος.

Κατὰ τὰ λοιπὰ τὸ ἐν λόγῳ φυλλάδιον εἶναι ἀληθέστατον, ἀκριβὲς καὶ ἀμερόληπτον, καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, διότι τῷ ὄντι μεταξὺ τῶν λαμβανόντων τὰ βοηθήματα εἰσὶ τινες, οἵτινες παρ' ἀξίαν καὶ ἄνευ ἀνάγκης λαμβάνουσι τοιαῦτα, ἐνῶ ἄλλοι ἐπίσημοι ὀπλαρχηγοὶ, χῆραι καὶ ὄρφανὰ ὀπλαρχηγῶν καὶ πληγωμένοι ἀνίκανοὶ πρὸς ἐργασίαν, περιφέρονται ῥακενδῦται καὶ στεροῦνται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, μὴ λαμβάνοντες οὐδὲν βοήθημα.

Ἀλλὰ αἰ ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἀλήθειαι, ἐφάνησαν πικραὶ εἰς τινὰς ἐκ τῶν λαμβανόντων ἄνευ ἀνάγκης καὶ παρ' ἀξίαν τὰ βοηθήματα, μὴ δυνάμενοι δὲ οὗτοι ν' ἀμφισβητήσωσι οὔτε τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν, ἀπεφάσισαν νὰ ὑβρίσωσι μόνον τὸν συντάκτην τοῦ φυλλαδίου δημοσίως, καὶ μὴ τολμῶντες νὰ παρουσιασθῶσι μόνον τῶν εἰς τὴν δημοσιότητα καθὼ μικροὶ καὶ ἔλεεινοὶ ἄνθρωποι, παρέπεισαν τινὰς ἐκ τῶν προσφύγων ἀρχηγῶν νὰ ὑπα-

γράφωσι μετ' αὐτῶν ἐξυβριστικωτάτην τινὰ διατριβήν, (ἔργον κακοῦ καὶ ἀγενοῦς ἀνθρώπου) κατὰ τοῦ συντάκτου τοῦ φυλλαδίου, ὅστις φαίνεται νὰ ἦναι φίλος τῆς Κρήτης ἐκ τῶν θερμοτέρων καὶ ἐντιμωτέρων. Κατώρωςαν δὲ νὰ πάρωσι τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐντίμων αὐτῶν ἀλλ' ἀπλοϊκῶν ἀρχηγῶν, παραστήσαντες αὐτοῖς ψευδῶς ὅτι διὰ τοῦ φυλλαδίου ὑβρίζονται καὶ ἀδικοῦνται αὐτοί τε καὶ ἡ Κρήτη.

Ὁ συντάκτης τοῦ φυλλαδίου, καθὼς ἀνέγνωσα εἰς τινὰ ἐφημερίδα δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ γράψῃ πλεόν ἢ νὰ ἔλθῃ εἰς συζητήσεις περὶ τῶν Κρητικῶν πραγμάτων, ἀφοῦ οἱ Κρήτες ἐξύβρισαν αὐτὸν ἀδίκως καὶ παραλόγως διὰ λέξεων βαναύσων, διότι ἔδειξεν εὐγενῆ μέριμναν ὑπὲρ τῆς Κρήτης καὶ τῶν δυστυχῶν θυμάτων τοῦ ἐνδόξου αὐτῆς ἀγῶνος.

Ἄλλ' ἐγὼ ἀσπαζόμενος καθ' ὀλοκληρίαν τὰ ἐν τῷ φυλλαδίῳ, ἔχω διαθέσειν νὰ ἔλθω εἰς συζητήσεις μετ' αὐτῶν, διὰ ν' ἀποδείξω διὰ μακρῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀκρίβειαν αὐτῶν. Ὅθεν προσκαλῶ τοὺς ἐπικριτὰς τοῦ φυλλαδίου ν' ἀρῆσωσι τὰς κατὰ τοῦ ἐντίμου φίλου τῆς Κρήτης ἀσεβεῖς ὑβρεῖς των, καὶ ἂν νομίζωσι ὅτι τὸ φυλλάδιον περιέχει τι ἐσφαλμένον, ν' ἀμφισβητήσωσι τοῦτο εὐπρεπῶς καὶ εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀντικρούσω τὰς ἀμφισβητήσεις των, φέρων εἰς τὴν δημοσιότητα τὰ γεγονότα τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως, τὰ τείνοντα εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἀναφερομένων.

Θέλω νὰ ἐκπληρώσω ἱερὸν πρὸς τὴν ἐνδοξὸν Κρήτην καθήκον, ὑψόνων φωνὴν ὑπὲρ τῶν λιμακτονούντων ὀρφανῶν τοῦ ἐνδόξου Παυλῆ Ντετιδάκη καὶ τῶν ἄλλων φρονουθέντων ἡρώων, ὑπὲρ τοῦ γηραιοῦ Μπροσνερίτου, τῶν ἱερέων τῆς Ρεθύμνης καὶ τῶν ἄλλων δυστυχῶν ἀγωνιστῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν πληγωμένων, οὔτινες ἐκ τῆς

πείνης θ' ἀποθάνωσι διὰ νὰ λαμβάνωσι ὑπέρογκα βοηθήματα οἱ ψάλται καὶ οἱ διδάσκαλοι, οἱ μαραγκοὶ καὶ καὶ οἱ χρυσοχόοι, οἱ ἀνθρωπίσκοι τῆς Κρήτης.

Παύσατε ὅθεν τὰς ὕβρεις, ἔντιμοι πατριῶται, παύσατε παραπείθοντες καὶ ραδιουργοῦντες τοὺς ἀπλοῦκοὺς ἀρχηγούς καὶ ἔλθετε νὰ συζητήσωμεν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ περιεχομένων, διὰ νὰ λυθῇ τὸ πολυθρύλλητον ζήτημα τῶν βοηθημάτων, ὅπερ σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἔχει ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Κρήτης. Εἰπέτε μοι τίνα ἐν τῷ φυλλαδίῳ εὐρίσκετε ἐσφαλμένα;

Ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Μαΐου 1873.

ΠΟΛΙΟΣ ΠΟΛΙΟΥΔΟΒΑΡΔΑΚΗΣ.

Σ. Σ. Δημοσιεύοντες τὴν ἀνώτερω ἀξιέπαινον καὶ πλήρη πατριωτισμοῦ δήλωσιν τοῦ πλεῖστα ὑποστάντος κατὰ τὴν ἐνδοξον Κρητικὴν ἐπανάστασιν Κ. Πολιοῦ Πολιουδοβαρδάκη, ὀφείλομεν, δημοσιογραφικὸν καθῆκον ἐκπληροῦντες, νὰ ἐπικροτήσωμεν εἰς τὰς ἰδέας, προῖόν γεναίων αἰσθημάτων τοῦ διατριβογράφου.

Ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ εἴπωμεν εἰς τοὺς ἐν τῇ «Ψευταληθείᾳ γράφοντας, ὅτι δεόν νὰ παύσωσιν, ἵνα μὴ τὸ σκάνδαλον μεγαλυθῇ πρὸς αἴσχος τοῦ ὑποκινήσαντος ταῦτα, ὃν γνωρίζομεν.

*Ἀξιότιμε συμπατριῶτα καὶ φίλε Κύριε
Μάρκε Παρασκευᾶ Περίδη!*

Ἀνέγνωσα τὴν εἰς τὸ προχθεσινὸν φύλλον τῆς Παλιγγενεσίας καταχωρηθεῖσαν διατριβὴν σου, εἰς ἀπάντησιν τοῦ φυλλαδίου τοῦ ἐπιγραφομένου « τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν. »

Διὰ νὰ γράψῃς τὴν διατριβὴν σου ταύτην, δὲν παρκεινήθης βεβαίως ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τοὺς Κρητας, διότι

ἂν ἡγάπας αὐτοὺς, ἂν συνέπασχες μετ' αὐτῶν, ὡς λέγεις, δὲν ἤθελες μείνει ἄφωνος ὡς ἰχθῦς ἐπὶ τέσσαρα ὄλα ἔτη, καθ' ἃ αἱ χῆραι καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν φονευθέντων ἡρώων, οἱ πληγωθέντες ἐν ταῖς μάχαις, καὶ οἱ ἔνεκα τῆς ἐπαναστάσεως καταστάντες δυστυχεῖς ἀγωνισταὶ τῆς Κρήτης, λιμοκτονοῦσιν ἐν Ἀθήναις καὶ μυρίας ὑφίστανται στερήσεις καὶ δυστυχίας, ἀλλ' ἤθελες ὑψώσει συμπαθῆ ὑπὲρ αὐτῶν τὴν φωνήν σου. Πρώτην ἤδη φοράν, ὅτε διὰ τοῦ φυλλαδίου προσβάλλονται τὰ ἄδικα συμφέροντα τινῶν φίλων σου, φαίνεσαι εἰς τὴν δημοσιότητα θέλων δῆθεν νὰ ὑποστηρίξῃς τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν· ὅθεν δὲν σκοπεῖς νὰ ὑπερμαχήσῃς ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν προσφύγων, ἀλλὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃς τὰ ἄδικα συμφέροντα τῶν φίλων σου.

Διὰ τῆς διατριβῆς σου δὲν ἠθέλησας νὰ φανῆς εἰλικρινῆς, διότι σκοπίμως διαστρέφεις καὶ παραμορφοῖς ἐντελῶς τὰ ἐν τῷ φυλλαδίῳ γραφόμενα, διὰ νὰ λάβῃς ἀφορμὴν νὰ ἐξυβρίσῃς τὸν ἐντιμον αὐτοῦ συντάκτην. Ἀποκαλεῖς τὸ φυλλάδιον λίβελλον, καὶ ἀναφέρεις ψευδῶς ὅτι δι' αὐτοῦ ὑβρίζεται ἡ Κρήτη καὶ ἡ ἔνδοξος τῶν Κρητῶν ἐπανάστασις· ἀλλὰ πᾶς ἐνδιαφερόμενος δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τὸ φυλλάδιον, καὶ πᾶς ὅστις ἀναγνώσῃ αὐτὸ, δὲν δύναται παρὰ νὰ ὑποθέσῃ διαστρεφεῖς τῆς ἀληθείας ἢ καὶ ἀπονενοημένους ἐκείνους οἵτινες ἀποκαλοῦσιν αὐτὸ λίβελλον κατὰ τῆς Κρήτης καὶ τῶν Κρητῶν.

Μὴ δυνάμενος ν' ἀντικρούσῃς οὔτε τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ, ὑβρίζεις τὸν συντάκτην αὐτοῦ ἀδίκως καὶ παραλόγως· μάθε ὅμως ὅτι οὗτος εἶναι ὁ θερμότερος, ὁ ἐντιμώτερος καὶ ἀφιλοκερδέστερος φίλος τῆς Κρήτης, ὁ μόνος ὅστις ἐπροστάτευσε μυριοτρόπως τοὺς δυστυχεῖς πρόσφυγας, ὁ μόνος ὅστις ἐπὶ ὅλην τετραετίαν

ὑποστηρίζει δημοσίως τὰ δίκαια αὐτῶν καὶ ὑψώνει φωνὴν ὑπὲρ τῶν λιμοκτονοῦντων. "Ἄν μοι ἦτο ἐπιτετραμμένον, νὰ δημοσιεύω τὸ ὄνομά του, πάντες ἐκεῖνοι, οἵτινες σήμερον ὑβρίζουσιν αὐτόν, ἐὰν ἔχωσιν ἴχνος εὐγνωμοσύνης, ἤθελον ἐρυθριάσει. Αὐτὸς διὰ τοῦ φυλλαδίου του δὲν ὑποστηρίζει τὰ ἄδικα συμφέροντα τῶν φίλων του, ὡς οἱ ὅμοιοί σου πράττουσιν, ἀλλὰ ὑψώνει φωνὴν ὑπὲρ τῶν λιμοκτονοῦντων ὄρφανῶν, τῶν πληγωμένων καὶ δυστυχῶν ἀγωνιστῶν, ὑπ' οὐδενὸς δὲ συμφέροντος κινεῖται ὅπως οἱ ἐντιμοὶ φίλοι σου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἄκρας πρὸς τὴν Κρήτην ἀγάπης του, καὶ ὑπὸ συμπαθείας πρὸς τὰ θύματα τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἄποφεύγετε σὺ καὶ οἱ φωνασκοῦντες ὅτι ἀδικοῦνται, ἀπὸ τοῦ νὰ ἔλθητε εἰς συζητήσεις ἐπὶ τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἀναφερομένων καὶ καταφεύγετε μόνον εἰς ὕβρεις. Κατηγορεῖτε τὸν συντάκτην τοῦ φυλλαδίου ὡς μὴ ὄντα Κρήτια καὶ μὴ δυνάμενον νὰ γνωρίζῃ τὰ Κρητικά, ἀλλὰ πῶς δὲν ἀπαντᾷτε καὶ εἰς ἐμὲ ὅστις δι' ἐκτενοῦς διατριβῆς μου καταχωρισθείσης εἰς τὴν ἐφημερίδα «Σκοπιάν» σᾶς προσεκάλεσα νὰ ἀντικρούσητε ἂν δύνασθε τὰ ἐν τῷ φυλλαδίῳ; Διατί δὲν ἀποτείνεσθε πρὸς ἐμὲ, ὅστις καὶ Κρῆς εἰμί, κ' ἐπολέμησα ἐν τῇ ἐπαναστάσει, καὶ ἐπληρώθην καὶ πατέρα πολεμιστὴν εἶχον, τοῦ ὁποίου τὸ πλεῖστον μέρος τῆς περιουσίας, ἔνεκα τῆς ἐπαναστάσεως, κατεστράφη;

Συμβουλευτέτε τὸν συντάκτην τοῦ φυλλαδίου, ἂν ἀγαπᾷ τὴν Κρήτην, νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ ὡς ὁ Ζαμπέλιος. Σᾶς βεβαιοῦμεν ὅτι καὶ ὡς Ζαμπέλιος τὴν ὑπηρετήσῃ καὶ θὰ τὴν ὑπηρετήσῃ. Ἄλλὰ φρονοῦμεν ὅτι τὸ ζήτημα τῶν βοηθημάτων εἶναι τὸ σπουδαιότατον, διότι ἔχει σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Κρήτης καὶ ὁ ὑψόνων φωνὴν ὑπὲρ τῆς καλῆς διανομῆς αὐτῶν, ἐκπλη-

ροῖ ἱερὸν πρὸς τὴν ἐνδοξὸν Κρήτην καθήκον. Ἀλλ' ἡ φωνὴ τοῦ συντάκτου τοῦ φυλλαδίου δὲν ἤρесе βεβαίως εἰς τοὺς φίλους σου καὶ διὰ τοῦτο ζητοῦσι νὰ τὴν καταπνίξωσι δια τῶν ὕβρεων.

Τέλος συμβουλεύεις αὐτὸν νὰ παύσῃ μεριμνῶν περὶ τῶν Κρητικῶν πραγμάτων, διότι ἡ Κρήτη ἔχει ἀρκετοὺς λογίους δυναμένους νὰ ὑποστηρίξωσι τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν. Ἀλλ', ὦ καλὲ φίλε, οἱ λόγοι τῆς Κρήτης, αὐτοὶ, τοὺς ὁποίους ὑπεννοεῖτε, δι' οὐδὲν ἄλλο ἐφρόντισαν μέχρι τοῦδε, παρὰ διὰ νὰ λάβωσι συντάξεις καὶ βοηθήματα ὑπέρογκα, ἠδιαφόρησαν δὲ ἐντελῶς εἰς τὰς δυστυχίας τῶν χηρῶν, τῶν ὀρφανῶν, τῶν πληγωμένων, τῶν γερόντων, τῶν οἰκογενειάρχων καὶ δυστυχῶν ἀγωνιστῶν. Βεβαίως οἱ τὸν κόσμον ἄνω κάτω φέροντες φίλοι σου ἐχρῶσι δίκαιον νὰ αἰτιῶνται τὸν συντάκτην, διότι τὸ φυλλάδιον ἐτάραξε τὴν ἡσυχίαν τῶν· τί δὲ πρὸς αὐτοὺς ἂν τόσα ὀρφανὰ, τόσοι πληγωμένοι καὶ δυστυχεῖς ἀγωνισταὶ λιμοκτονοῦσι;

Σὺ δὲ, ὦ Μάρκε Παρασκευᾶ Περίδῃ, καίτοι Κρῆς, δὲν ἠγωνίσθης παντάπασιν ὑπὲρ τῆς Κρήτης, οὐδ' ἀνεμίχθης καὶ εἰς τὰ Κρητικὰ, ἀλλὰ καὶ μολαταῦτα δὲν ἀρνοῦμαι ἀπὸ τοῦ νὰ ἔλθω μετὰ σοῦ εἰς συζητήσεις περὶ τῶν Κρητικῶν, ὅπως σεῖς πράττετε ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸν συντάκτην τοῦ φυλλαδίου. Εἶμαι πρόθυμος νὰ συζητήσω μὲ πάντα περὶ τοῦ ζητήματος τῶν βοηθημάτων· ὅθεν, ἂν θέλῃς, ἄφες τὰς ὕβρεις καὶ εἰπέ μοι, τίνα ἐκ τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ θεωροῦσιν οἱ φίλοι σου καὶ σὺ μὴ ἀληθῆ;

Τίς δὲν θὰ συγκινηθῆ μανθάνων ὅτι αἱ χῆραι καὶ τὰ ὀρφανὰ τῶν ἐν Κρήτῃ φονευθέντων ἡρώων, οἱ πληγωμένοι καὶ οἱ ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως καταστάντες δυστυχεῖς ἀγωνισταὶ λιμοκτονοῦσιν ἐν Ἀθήναις οὐδὲν λαμ-

βάνοντες βοήθημα ; Τίς δὲν θὰ φριξῆ μανθάνων ὅτι μεταξὺ τῶν λαμβανόντων σήμερον βοηθήματα προσφύγων εἰσὶ τινες οἷτινες παρ' ἀξίαν καὶ ἀνευ ἀνάγκης τὰ λαμβάνουσι, διότι οὐδὲν ἀπώλεσαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ δύνανται δι' ἄλλου μέσου νὰ πορισθῶσι τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως ; τίς δὲ δὲν θὰ ἐλεεινολογήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, οἷτινες θέλουσι νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν ἀδικὸν ταύτην διανομὴν τῶν βοηθημάτων ;

Ἐν Ἀθήναις τὴν 21 Ἰουνίου 1873.

ΠΟΛΙΟΣ ΠΟΛΙΟΥΔΟΒΑΡΔΑΚΗΣ.

Ἦδη δ' ἔρχομαι κ' ἐγὼ νὰ φέρω παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τῶν κατ' ἐμοῦ ἀνωτέρω δύο διατριβῶν τῶν ἐπικριτῶν τοῦ φυλλαδίου μου. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ἐν τῇ Ἀληθείᾳ διατριβὴν λέγω τὰ ἐξῆς. — Κατὰ τὴν λογικὴν τῆς εἰρημένης διατριβῆς, ἵνα γνωρίζῃ τις τὰ καθέκαστα τῆς ἐπαναστάσεως, ὤφειλε νὰ κατέλθῃ ἐν Κρήτῃ, τοῦλάχιστον ὡς ἐθελοντής. Λοιπὸν οὐδενὶ ἄλλῳ ἐπιτρέπεται νὰ γνωρίζῃ τὴν ἱστορίαν μιᾶς χώρας, ἂν δὲν ᾖ ἐξ αὐτῆς ταύτης ἢ δὲν ὑπηρέτησεν ἐν αὐτῇ. Ἀλλοίμονον ! καὶ ὁ Γερβίνος, καὶ ὁ Βαρθόλδης καὶ ὁ Πρόκας — Ὅσταν καὶ τόσοι ἄλλοι Γερμανοὶ καὶ ξένοι, γράψαντες τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀνάγκη νὰ σχίσωσι καὶ εἰς τὸ πῦρ νὰ παραδώσωσι τὰς ἱστορίας αὐτῶν, διότι οὐδ' Ἕλληνες ἦσαν, οὐδ' ὡς ἐθελονταὶ ὑπηρέτησαν. Καλοῦσί με καταχθόνιον καὶ φθονερὸν λιβελλογράφον ! τί ν' ἀπαντήσῃ τις εἰς ταῦτα ; ὁ λέγων τὴν ἀλήθειαν δὲν φοβεῖται τὰς ὕβρεις, καθ' ὅτι αὐταὶ ἀντανεκλώσιν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ ὑβρίζοντος, ὁ λέγων τὴν ἀλήθειαν δὲν ἐπιζητεῖ ἐριδας, οὐδ' ἀντιζηλίας, μόνον ὁ ψευδόμενος διὰ τοῦ ψεύδους αὐτοῦ καὶ τῆς κακοηθείας πράττει ὅ,τι λέγουσιν ὅτι ἐγὼ ἔπραξα εἰπὼν ἄ-

ληθείας καὶ πράγματα, διότι καὶ τῆς ἀληθείας ἐργά-
της εἰμί. Λέγω δὲ εἰς τοὺς ὑπογράψαντας τὸν ἀληθῆ κατ'
ἐμοῦ λιβελλοῦν, ὅτ' ἠδυνάμην καὶ δικαστικῶς νὰ κατα-
διώξω αὐτοὺς ἐπὶ ἐξυβρίσει, ὡς ἀποκαλέσαντάς με ἀ-
ναιδῆ ψεύστην καὶ θρασύτατον συκοφάντην, δὲν ἐπραῖξα
δὲ τοῦτο, διότι μεταξύ τῶν ὑπογραψάντων εἶδον καὶ
ὀνόματα ἀρχηγῶν τινων, τοὺς ὁποίους καὶ μ' ὄλας τὰς
ὀποίας ὑπέγραψαν κατ' ἐμοῦ ὕβρεις, ἐκτιμῶ καὶ θέλω
ἐκτιμᾶ πάντοτε. "Ἄλλως τε εἰν ἤμην λιβελλογράφος,
δὲν ἐγνώριζον ὅτι τοὺς λιβελλογράφους τιμωρεῖ ὁ νόμος ;
τότε ἠδύναντο καὶ τ' ὄνομά μου νὰ μάθωσιν, ἀλλ' ὡς
πρὸς τοῦτο, δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος καὶ θὰ ἴδωσι
τίς εἰμί. Ὅσον δ' ἀφορᾷ καὶ τὰς ὕβρεις, διότι δὲν ἔδειξα
τ' ὄνομά μου, βεβαίως αὐταὶ θὰ προσαφθῶσιν ἐπίσης
καὶ εἰς τὸν γράψαντα τὴν κατὰ τοῦ φυλλαδίου μου ἀ-
πάντησιν Κρήτα (περὶ οὗ κατωτέρω γίνεται λόγος), ὅστις
ἐπίσης ἐκρύβ' ὑπὸ τὴν ἀνωνυμίαν, διότι κατὰ τὴν ἐκ-
φρασιν αὐτῶν τῶν ἰδίων, *ἀν ἐπίστευεν ὅτι γράφει ἀ-*
ληθείας, δὲν θὰ ἐκρύπτετο ὑπὸ τρεῖς ἀστερίσκους (ἂν
καὶ ὁ γράψας τὴν ἀπάντησιν οὐδ' ὑπὸ ἀστερίσκον τινὰ ἐ-
κρύβῃ, ἀλλ' εἰν' εὐτελῶς ἀφανής), ἀλλὰ θὰ ἔγραφεν ἐ-
λευθέρως τὸ ὄνομά του.

Λύπην μοὶ ἐνεποίησεν ὅτε εἶδον μεταξύ τῶν ὑπογε-
γραμμένων εἰς τὴν ἐν λόγῳ διατριβῇ τὰ ὀνόματα τῶν
Μυλωνογιαννάκη, Γιαννουδοβαρδάκη, Τσόντου, Νικο-
λούδη, κλπ. συνυπογεγραμμένα δηλαδὴ μετὰ τῶν Χ.
Παπαδάκη, Βαρούχα, Μοσχοδίτου κλπ. κ' ἔτι πλέον τὸ
τοῦ Κορκίδου, ὅστις συνυπέγραψε μετὰ τοῦ Ἐμμ. Παπ-
παδημητροπούλου, ἐμπειρικοῦ ἱατροῦ, ὅστις παρ' ὀλίγον
ν' ἀποστείλῃ αὐτὸν εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, ἂν δὲν ἐκά-
λει ἐμπειρον ἱατρὸν ὅπως θεραπεύσῃ αὐτὸν πάσχοντα πρὸ
καιροῦ. Καὶ δὲν ἠδύναντο οὗτοι, ἂν ἀπεδοκίμαζον τὰ ἐν

τῷ φυλλαδίῳ μου νὰ γράψωσιν αὐτοὶ μόνοι τίνα τῶν ἐν αὐτῷ ἀποδοκιμαζούσιν ἀντὶ νὰ καταδεχθῶσι νὰ θέσωσι τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν μετ' ἀνθρώπων πάντῃ ἀσήμεων ; δὲν θὰ ἦτο ἀξιοπρεπέστερον δι' αὐτοὺς τοῦτο, ἢ νὰ γίνωσιν ὄργανα κακεντρεχοῦς μὸχθηρίας καὶ νὰ ὑπογράψωσιν ἓνα λιβέλλον ; Ἀποκαλοῦσι διὰ τῶν ὑπογραφῶν αὐτῶν τὸν συντάκτην τοῦ φυλλαδίου ἀσεβέστατον πατριώτην καὶ ἀποκρούουσιν ὅσα γράφει. Ἀποκρούουσι λοιπὸν τὴν ἰδέαν τοῦ συντάκτου, ν' ἀπονεμηθῶσι δηλ. βοηθήματα εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανά, εἰς τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἱερεῖς, κ' ἐν γένει εἰς τοὺς λησμονηθέντας ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν βοηθημάτων ; Δὲν πιστεύομεν τοιοῦτόν τι νὰ ἐσκέφθησάν ποτε ἀρχηγοὶ διακριθέντες ἐν μάχαις, καὶ ὅμως τὸ τοιοῦτον διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῶν ἐπεκύρωσαν, μὴ σκεφθέντες ὅτι ἂν ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἄφηνεν ὄρφανά καὶ χήρας τὰ τέκν' αὐτῶν καὶ τὰς συζύγους, ἤθελον εὑρεθῆ εἰς οἶαν θέσιν εὐρίσκονται σήμερον οἱ σύζυγοι καὶ τὰ τέκνα τῶν συναγωνιστῶν αὐτῶν. Τοιαύτην μομφὴν δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν τούτοις ἄκοντες ἐγένοντ' ὄργανα τοῦ συντάξαντος τὴν διατριβὴν μικροραδιοῦργου Κρητός.

Ἐπὶ δὲ τῆς Περιδείου διατριβῆς παρατηροῦμεν τὰ ἐπόμενα. Μὲ συμβουλεύει ὁ Περίδης, ὅστις εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, συνέγραψε ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ κ' ἐξέδωκε 5 4 0, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τυπογραφικὰ φύλλα, νὰ ρίψω εἰς τὸ πῦρ τὸ φυλλάδιον καὶ νὰ παύσω ὑβρίζων καὶ γράφων κατὰ τῆς Κρήτης, τῶν Κρητῶν καὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ἣτις συνεκίνησεν ἀπαξάπασαν τὴν οἰκουμένην. Δὲν θαυμάζω διὰ ταῦτα, διότι δὲν περιέμενα νὰ γράψῃ ὁ Περίδης ὀρθὰ πράγματα· πότε ὕβρισα, μὴ ὑβριστὰ Περίδη, τὴν Κρήτην ; ἀνάγνωσον αὐθις τὸ φυλλάδιόν μου, διότι ὅτε πρῶτον ἀνέγνωσες αὐτό, δὲν θὰ ἐνόησας αὐτό, καὶ θὰ

πεισθῆς περὶ τοῦ ἐναντίου. — Δι' ὅσα δὲ λέγεις ὅτι ἀγαπᾷς τὴν πατρίδα σου, Περίδη, κάλλιον ἐμοῦ, καὶ συμπάσχεις πλέον ἐμοῦ, καθ' ὃ Κρής, δὲν πειθομαι, καὶ πρὸς τὸ παρὸν περιορίζομαι νὰ σοὶ κάμω δύο ἐρωτήσεις, ἐὰν δ' ἐπανέλθῃς θὰ σοὶ δείξω τίς εἶσαι, ἵνα καὶ οἱ μὴ γνωρίζοντές σε, σὲ μάθωσι, πόσους ἐξύβρισας, τί ἔπραξας κλπ. Ἐρωτήσεις πρώτη : Ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ, ὃν ἐλάμβανες παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὰ Κρητικά, ἐπληρῶνεσο διὰ τὰς ἐν τῇ ἐφημερίδι «Νόμω» καταχωρήσεις, καὶ πόσον ; Ἐρωτήσεις δευτέρα : Ἐξώφλησας τὸ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἀγῶνος τῶν Κρητῶν χρέος σου, καὶ ἂν ὑπάρχη τὸ γραμματίον καὶ εἰς χεῖρας τίνος ; Καὶ ὅμως ὁ Περίδης ἐναθρύνεται ἀποκαλῶν ἐαυτὸν πατριώτην καὶ καυχᾶται ὅτι ἀγαπᾷ πλείοτερον ἐμοῦ τὴν Κρήτην. Ἀρκοῦσι νομίζω ταῦτα διὰ τὸν Μάρκον Παρασκευᾶν Περίδην.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω διατριβῶν, οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος Κρήτες, ἐκείνοι, ὧν τὰ βοηθήματα κατέκρινον ὡς ἄδικα, διὰ φυλλαδίου αὐτῶν ἐκδοθέντος πρὸ τινων ἡμερῶν κα' ἐπιγραφομένου «Κρητὸς ἀπάντησις», ἔρχονται εἰς λεπτομερῆ ἀπάντησιν καὶ ἀντίκρουσιν τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου ἀναφερομένων.

Τὰς ὕβρεις αὐτῶν περιεφρόνησα καὶ περιφρονῶ τὴν δ' ἀνυπόστατον καὶ ἄδικον ἀπάντησιν δὲν θέλω ἀφήσει ἀνεξέταστον, εἰς τοῦτο δὲ μὲ ὠθεῖ ἡ ἀγάπη μου πρὸς τὴν Κρήτην καὶ τὸ συμφέρον αὐτῆς.

Β'.

Αἱ ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου ἀλήθειαι ἐφάνησαν ὡς εἰκός, πικραὶ εἰς τοὺς ὡς εἴρηται Κρήτας, διότι δι' αὐτῶν προσβάλλονται τ' ἄδικα συμφέροντ' αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο πόλεμον ἐκήρυξαν κατ' ἐμοῦ καὶ διὰ διατριβῶν μ' ἐξύ-

ἔρισαν λίαν ἀγενῶς. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦ φυλλαδίου μου ὁ μὲν Κριάρης ὀνομάζεται μέγιστος καὶ πρῶτος ἐκ τῶν προσφύγων καὶ τίθεται εἰς τὴν πρώτην κ' ἐξαιρετικὴν τάξιν τῶν βοηθημάτων, ὁ δὲ Πολιὸς Πολιουδοβαρδάκης τίθεται μεταξὺ τῶν δικαιουμένων βοηθήματος προσφύγων ἀγωνιστῶν, προσέτι δ' ἐπειδὴ ὁ Πολιουδοβαρδάκης ἐπεδοκίμασε τὰ ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου καὶ ἀνέλαβε διὰ τῶν ἐφημερίδων τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν, ὑπέθεσαν ἴσως οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ὅτι τοῦτο ἐξεδόθη τῇ ἐνεργείᾳ καὶ προτροπῇ τῶν δύο τούτων, καὶ διὰ τοῦτο διὰ τῆς ἀπαντήσεως αὐτῶν ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν, ὑβρίζοντες καὶ ἀμφισβητοῦντες τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν. Αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀπαντήσεως αὐτῶν, τοῦτο δὲ ὁμολογοῦσιν ἐν τῷ ἐπιλόγῳ αὐτῆς.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ κατὰ τοῦ Κριάρη λεγόμενα αὐτῶν, ἀπαντῶ τὰ ἐξῆς ἐν ὀλίγοις :

Ὁ Κριάρης, ὁ Κόρακας καὶ ὁ Χατζημιχάλης, εἶναι οἱ μέγιστοι καὶ πρῶτοι ἀγωνισταὶ τῆς Κρήτης· τό γνωρίζει ὅλος ὁ κόσμος, καὶ ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσωσι τὰ πονηρὰ ἀνθρωπάκια καὶ κακοὶ τῆς Κρήτης δαίμονες νὰ μειώσωσι τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσωσι νὰ καλύψωσι τὴν ἀλήθειαν, ὑπὸ ἰδιοτελείας καὶ πάθους κινούμενοι, δὲν θὰ κατορθώσωσι τοῦτο. Λέγουσιν ὅτι ἐν Κρήτῃ εὐρίσκονται ἄλλοι ἀγωνισταὶ ἀνώτεροι τοῦ Κριάρη· ψεύδονται, διότι οὐδεὶς ἀνώτερος τοῦ Κριάρη εὐρίσκειτ' ἐκεῖ, ἀλλὰ μόνον εἰς ἰσάξιός αὐτοῦ, ὁ Κόρακας. Λέγουσιν ὅτι δὲν εἶναι ὁ μέγιστος καὶ πρῶτος ἐκ τῶν προσφύγων, ψεύδονται, διότι οὐδεὶς πρόσφυξ εἶναι ἴσος μὲ τὸν Κριάρην. Λέγουσιν ὅτι ὁ Κριάρης διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν αὐτοῦ κατῴρθωσε νὰ θεωρῆται καὶ νὰ ταχθῇ πρῶτος ἐν τοῖς βοηθήμασι, ψεύδονται, διότι ὁ Κριάρης καθ' ὃ ἀπλούστατος ἀνθρώπος καὶ ἄκακος, πρὸς

δὲ καὶ λίαν ἀνεπιτήδειος, δὲν ἔχει φίλους ἰσχυρούς, οἵτινες συνήθως διὰ τῆς ὑποκρισίας, τῆς χαμουργίας καὶ τῆς ῥαδιουργίας ἀποκτῶνται· οἱ μόνοι φίλοι τοῦ Κριάρη εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος κατορθώματ' αὐτοῦ· θαυμαστάς δ' ἔχει τῷ ὄντι, διότι εἶναι ἄξιος θαυμασμοῦ.

Ἀντιφάσκει οἰκτρῶς ὁ ἀπαντῶν Κρής ἢ μᾶλλον ἀντιφάσκουσιν οἱ ἀπαντιῶντες Κρήτες, διότ' ὁμολογοῦσιν ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτῶν, ὅτι ἐκτιμῶσι τὴν γενναιότητα τοῦ ἀρχηγοῦ Κριάρη καὶ ἤθελον ὑπερασπίσει αὐτὸν ἐὰν προσεβάλλετο οὗτος ὑπὸ τινος· καὶ ὅμως ὀλίγον κακωτέρω καὶ τί δὲν ἐξεμοῦσι κατὰ Κριάρη; ἐκτιμῶσι τὴν γενναιότητ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως ὁ Κριάρης εἶναι μηδέν. Καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτιμᾶ τις τὴν γενναιότητα ἐνός μηδενικοῦ; Ἡ λογικὴ τῶν λογίων Κρητῶν οὕτω θέλει. Λέγουσιν ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Κριάρη δὲν εἶναι κατακερματισμένον ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ πολέμου, λέγουσιν ὅτι δὲν ἐπληγώθη, παρ' ἅπαξ μόνον καὶ οὐχὶ ἐν τῇ μάχῃ· ψεύδονται ἀναιδέστατα, διότι ὁ Κριάρης ἐπληγώθ' εἰς τὸν πόδα, μαχόμενος εἰς Ἀγίαν Ῥουμέλλην, ἐπληγώθ' εἰς τὸ σῶς μαχόμενος εἰς Σταυρὸν τῆς Κανδάνου, ἐπληγώθη δὲ λίαν βαρέως εἰς Πελεκάνον κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκ δὲ τῆς πληγῆς αὐτοῦ ταύτης καὶ σήμερον ἀκόμη ὑποφέρει πόνους ἀλγεινούς. Λέγουσιν ὅτι τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ Κριάρη ὑπερυψώθησαν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τμήματος καὶ τοῦ ἐτέρου ἀρχηγοῦ τοῦ Σελίνου, διὰ νὰ μειώσωσι τὴν δόξαν αὐτῶν· καὶ πάλιν ψεύδονται, διότι τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ Κριάρη οὐ μόνον δὲν ὑπερυψώθησαν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐσμικρύνθησαν καὶ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν πονηρῶν καὶ ἐπιτηδείων φίλων τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ, τῶν φθονούντων τὴν δόξαν αὐτοῦ, διὰ ψευδῶν ἐκθέσεων καὶ διὰ τῶν ἐν Ἀθήναις ἰσχυρῶν αὐτῶν φίλων. Ὁ Κριάρης,

ὁ Καμπούρης καὶ ὁ Σκαλίδης τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1867 ἐν Σταυρῇ ὄντες τοῦ Σελίνου μετὰ 88 ἄλλων ὀπλαρχηγῶν καὶ καπετανέων, δι' ἐγγράφου αὐτῶν, ἐπιδοθέντος εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ δημοσιευθέντος διὰ τοῦ τύπου, ἀπεκήρυξαν τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ τμήματος Ἰ. Ζυμβρακάκη, ὅστις καὶ εἶχεν ἐνταῦθα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν. Ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς εἶχεν ὅλα τὰ μέσα, ὅπως ἀντιπολιτευθῆ τὸν Κριάρην, ἄνδρα ἀπλοῖκόν καὶ μὴ γνωρίζοντα οὐδένα ἐν Ἑλλάδι, ἵνα δι' αὐτῶν ῥαδιουργῆ καὶ μεγαλοποιῆ τὰ κατορθώματ' αὐτοῦ. Καὶ δὲν διατεινόμεαι ὅτι ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς ἠθέλησε νὰ μειώσῃ τὴν δόξαν τοῦ ἥρωος Κριάρη, ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο, μνησικακοῦντες ἴσως, διότι ὁ Κριάρης δὲν ἀνεγνώρισεν ὡς γενικὸν ἀρχηγὸν τὸν Ζυμβρακάκη. Ἄδικος ἐπομένως καὶ ἡ μομφὴ ὅτι τοῦ Κριάρη τ' ἀνδραγαθήματ' ἀνύψωσαν οἱ φίλοι αὐτοῦ, καθ' ὅτι οὗτος διὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτοῦ ἐχθροὺς καὶ ἀντιζήλους μᾶλλον ἀπέκτησεν ἢ φίλους. Ὅτι δὲ λέγομεν ἀληθείας ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἐξῆς.

Κατὰ τὸ 1870 ἔτος ὁ Κρῆς Στυλιανὸς Σταυρούδης ἐξέδωκε τρία κατὰ συνέχειαν φυλλάδια, εἰς τὰ ὅποια ἐπαινεῖ τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ τμήματος καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Εἰς τὰ φυλλάδια ταῦτα ἀπήντησεν ὁ Στυλιανὸς Παππαδάκης κ' ἐξέδωκε βιβλίον φέρον ἐπιγραφὴν «Ἀπομνημονεύματα τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 κλπ.» Ὁ Στυλ. Παππαδάκης, ἔχων πρόσφατα τότε τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἰδοὺ τί ἔγραψεν ἐν τῷ μνημονευθέντι βιβλίῳ αὐτοῦ περὶ Κριάρη, κατηγορῶν τὸν γενικὸν ἀρχηγόν, ἐν σελίδι 74. «Ἀντεπολιτεύθη (ὁ γεν. ἀρχηγὸς) μακροχρόνως τὸν γίγαντα τῆς ἐπαναστάσεως Κριάρην, τὸ πρότυπον τοῦ ἠρωϊσμοῦ καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, καὶ σοβαρὰς ἤψε διενέξεις μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ ἀχωρίστου συν-

αδελφου και συνεπαρχιώτου του, νοήμονος και γενναίου ἀρχηγού Γ. Κορκιδου ἐκηρύχθη ἀπ' ἀρχῆς ἐχθρὸς ἄσπονδος τοῦ Σκαλίδου, ἐρράδιούργει τὸν Χ. Μιχάλην διὰ τῶν καπετανέων τῆς ἐπαρχίας του και ἄλλα τοιαῦτα.»

Βλέπεις, ἀναγνώστα, τί ἔγραφε περὶ Κριάρη ὁ Παππαδάκης; ὅτ' εἶναι ὁ γίγας τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ πρότυπον τοῦ ἠρωϊσμοῦ και τῆς αὐταπαρνήσεως. Βεβαίως ὁ Παππαδάκης και μέχρι σήμερον θὰ ἐμμένῃ εἰς ὅσα ἄλλοτε διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ ὑπεστήριξε και περιμένω μάλισ·α νὰ ἴδω αὐτὸν διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ ἀναιροῦντ' αὔθις τὴν ἀπάτησιν τοῦ Κρητός. Ἄλλ' ἴσως σήμερον ἠλλαξαν αἱ περιστάσεις και ἀπὸ γίγαντος ὁ Κριάρης ἐγένετο νάνος· ἴσως σήμερον και τῇ συμβουλῇ και συνεργείᾳ αὐτοῦ ἐξεδόθη ὁ κατὰ τοῦ Κριάρη λίβελλος και ὁ σήμερον δὲν εἶναι ὁ πρὸ τριῶν ἐτῶν Παππαδάκης.

Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἀρκοῦμαι εἰς ταῦτα· ἐπὶ τούτῳ δ' ἀντιγράφω ὅσα περὶ αὐτοῦ ἔγραψεν ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ τῆς ἐφημερίδος αὐτοῦ «Προμηθέως» ἐν ἀριθ. 15, διακεκριμένος δημοσιογράφος, διατελέσας ἐθελοντῆς ἐν Κρήτῃ, ὁ φίλος μου Κανελλίδης, συντάκτης ἤδη τῶν «Καιρῶν.» Εἰς τὴν γνώμην τούτου πειθόμαι τὰ μάλα, διότι ὡς ἐθελοντῆς ὑπερέστησεν ἐν Κρήτῃ κ' ἔγραψε περὶ Κριάρη ὅτ' εἶδε και ἀντελήφθη. Ἐλπίζω δ' ὅτι και σήμερον θὰ ὑψώσῃ φωνὴν ἐν τῇ ἐφημερίδι αὐτοῦ, ὑπὲρ τοῦ ἀδικουμένου Κριάρη.

Ἴδου τὸ ἄρθρον τοῦ « Προμηθέως » γραφὴν ἅμα τῇ πτώσει τῆς ἐπαναστάσεως, ἅμα τῇ συλλήψει τοῦ Κριάρη βαρέως πληγωμένου, ὅτ' ἐν Ἀθήναις ἠγνοεῖτο ἡ τύχη αὐτοῦ.

Ὁ Κριάρης.

Ἄναγνώστα! εἰσοδοῦ μετ' ἐμοῦ εἰς ἐκδρομὴν νοεράν.
Ἀποτιθέμενος πάντα διαλογισμὸν, ἀναλαμβάνω τοῦ πέν-

θους τὸν πέπλον καὶ πορεύομαι πρὸς τὴν τλήμονα γῆν τῶν συμφορῶν καὶ τῶν δακρύων. Δὲν ἀπέρχομαι ἐκεῖσε πλέον περιεζωσμένος ῥομφαίαν, ἀφοῦ μετὰ μικρὸν ἔνδακρυς θέλω δεχθῆ τοῦ χαιρετισμοῦ τὸν ἀσπασμὸν ἀπὸ τὸν Κροῖτα μετανάστην, ὅστις ἐπανακάμπτει εἰς τὴν γῆν του βαρυθύμως, ἵνα γευθῆ καὶ πάλιν τὸν ἄρτον τῆς δουλείας! Διαπλέων τὰς θαλάσσας, ἅς τὸ πρὶν διέσχίζε ναῦς ἱερά, μὲ τὰ πτερὰ τῆς φαντασίας, θὰ ἀναζητήσω εἰς ἄσημον τάφον ἔνδοξα ὄστᾶ, ἢ εἰς θαλάμους ὀδύνης τὴν πελιδνὴν ὄψιν μεγαλομάρτυρος ἀνδρὸς, οὗ τὴν σεπτὴν κορυφὴν ἐπιστέφει τοῦ ἥρωος ἡ δόξα. Τὸ πάλαι τὰ ἄθλα τῶν ἡρώων ἔψαλλον οἱ ἀοῖδοι, σκορπίζοντες εἰς τοὺς αἰῶνας τὴν φήμην των καὶ τὸ ὄνομά των· ἀλλ' ἤδη φεῦ! Ἐφημερίδες ποιοῦσι ψευδεῖς διθυράμβους, εἰς τὴν ἀγυρτεύουσαν κακίαν. Ἄναγνώστα! εὐδοῦ μετ' ἐμοῦ. Σκοπῶ νὰ ἀναβιδάσω εἰς ἀρμόζοντα θρόνον τὴν σιωπῶσαν ἀρετὴν, ὑποδεικνύων σοι τέκνον ἀληθές τῆς ἀνδρείας, ἣτις σήμερον ἀπέβη στεῖρα, ὡσεὶ γραῦς γεγηρακυῖα.

Τελῶν φόρον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, θὰ ἀναρτίσω, ὡς ἀπαρχὴν, εἰς τοῦ Προμηθεΐως τὴν πινακοθήκην εἰκόνα ζωγράφαν, πλὴν φυσικὴν τοῦ λέοντος ἐκείνου, ὅστις, βρυχώμενος ἐπὶ τριετίαν εἰς βουνὰ καὶ πεδιάδας, ἀπέδειξε σύνθημα τρόμου τὸ ὄνομα *Κριάρης!*

Γινώσκεις, ἀναγῶστα, καλῶς τὸν ἥρωα, ὃν ἐπικαλύπτει τὸ ὄνομα τοῦτο; Ἀλλοίμονον! τοὺς καρπούς τῶν ἀγῶνων του ἔδρεπον ἱερασίλως διὰ τῶν ψευδῶν ἐκθέσεων ἀνάξιοι δημοκόποι, ὅτε αὐτὸς ἀκάματος καὶ ἀτρόμητος ἐδίωκε τῆς ἐκδικήσεώς του χορτασμὸν εἰς τῶν μαχῶν τοὺς θορύβους.

Τὸν Κριάρην, τὸν ἀθάνατον ἥρωα τοῦτον τοῦ μικροῦ Σελίνου, γινώσκω καλῶς, σπουδάσας αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον. Ἐκεῖ εἰς τοὺς βράχους του ἐκάθησα πολλάκις παρὰ

τὸ πλευρόν του, κραδαίνων ἐθελοντοῦ πυροβόλον· ἕξαλλος ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, προσέβλεπον τὴν ἐρυθρὰν ἐκείνην ὄψιν, ἣτις ἐνέπνεε τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὸ ἀτημέλητον καὶ εἰδεχθὲς ἐλείνο σῶμα, ὅπερ ἐνέκρυπτε τοσαύτας ἀρετάς· κλίνων ὑπὸ περιεργείας τὸν αὐχένα, ἐθαύμαζον τὸ εὐτελὲς ὄστρακον, τὸ περικλείον τοσοῦτων μαργαριτῶν θησαυρόν. Μὲ πόδας ταχεῖς, ὡς ἀστραπὴν, καὶ μὲ ὄψιν φαιδρὰν ὡς τὴν γαλήνην, ὁ Κριάρης, ἐξώρμα κατὰ τοῦ θανάτου· εἶχε τοῦ γίγαντος τὴν καρτεριανὴν πρὸς τὰς ταλαιπωρίας καὶ τῆς τίγρειος τὸ αἰμοχαρὲς κατὰ τῶν Τούρκων. Ἄγγελος θάρρους καὶ χαρᾶς πρὸς τοὺς ἐθελοντάς, ἐξεδήλου τοῦ πατρὸς τὴν στοργὴν πρὸς πάντας τοὺς ἐπαναστάτας· εἰς δὲ τὸ βλέμμα αὐτοῦ ἐνουπήρχεν ἡ ταπείνωσις καὶ εἰς τὸν λόγον του ἡ εἰλικρίνεια.

Ἄναγνώστα! ἀκολούθει με εἰς ἐκδρομὴν νοεράν. Φερόμενος εἰς ἀναμνήσεις γλυκείας, θ' ἀνασύρω ἀπὸ τοῦ χρόνου τὴν σπινθὴν ὄνομα καὶ πράξεις θαυμαστάς, ἵνα σοὶ δεῖξω, ὅτι οὐδὲν ἀπήλαυσεν ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς Κρήτης τὴν πανολεθρίαν, ἐκτὸς τῆς λάμπσεως, ἣν προσέθηκαν εἰς τὸ στέμμα τῆς δόξης αὐτῆς τὰ ὀνόματα τοῦ Κόρακα καὶ τοῦ Κριάρη!

Ἴδου ὁ Κριάρης!

Εἶναι ἀνὴρ ὑπερπεντηκοντούτης. Βραχὺς τὸ ἀνάστημα καὶ μετρίως εὐτραφὴς τὸ σῶμα, οὐδένα κέκτηται ἐξωτερικόν ὄργανον, συνήθη εἰς ἀνδρας στρατιωτικούς. Βίδεχθὲς τὴν ὄψιν, ἔχει ἐξογκωμένα τῶν παρεῶν του τὰ μῆλα καὶ ἐρυθρὰ, ὡς ὁ Σύλλας. Τὸ εὐρὺ μέτωπόν του καὶ τὴν μεγάλην κεφαλὴν του καλύπτει ῥάκος μακροθυσάνου πύλου, καὶ τὸ τραχὺ του σῶμα ἐνδύματα Κρητὸς εὐτελοῦς. Τῶν ὀφθαλμῶν του αἱ κόραι, κρυπτόμεναι εἰς κοῖλα βαθέα καὶ δασείας ὄφρεις, ὑποδηλοῦσιν ἀνδρὰ περιεσταλμένης διανοίας, τὸ δὲ εὐρὺ καὶ λάσιον στῆθος του σκεπάζεται

λέοντος καρδίαν. Ἄμοιρος παντός αισθήματος ἐπιδείξωας καὶ ὑπεριφανεΐας οὐδέποτε περιεκώσμησεν ἑαυτὸν μὲ ἀλαζόνα πανοπλίαν. Καλυπτόμενος ὑπὸ μάλινον λευκὸν χιτῶνα, ἐκάθητο μεταξύ τῶν συμπολεμιστῶν του, φέρων ἐπ' ὤμου τὸ ὄπλον καὶ ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῆς τροφῆς του τὸν σάκκον. Συλλήθδην δὲ εἰπεῖν ὁ Κριάρης οὐδεμίαν ἔχει ἥρωος ἐπίδειξιν ἐξωτερικὴν. Ὁ ἀναζητῶν αὐτὸν, εἰς μὲν τὸ στρατόπεδόν του, τὸν διέκρινεν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ εὐτελεστεροῦ τῶν ὄπαδῶν του, εἰς δὲ τὴν μάχην ὑπὸ τὴν πυρίνην ὄψιν τοῦ πολεμιστοῦ, ὅστις πρῶτος πάντων ἔσπευδεν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ.

Ἄλλ' ὅμως ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἥρωος τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως! Γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς μικρᾶς ἐπαρχίας τοῦ Σελίνου, ἐδόξασε μαχόμενος τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, ὁ δὲ ἑλληνισμὸς ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸν θαυμάσιον τοῦτον ἄνδρα. Παλληκαρᾶς μᾶλλον ἐξοχος ἢ στρατηγὸς συνέλεγεν ἀκαμάτως τοὺς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του ὀπλίτας καὶ ἐπέτα πανταχοῦ, ὅπου τὸ πυροβόλον ἐβρόντα καὶ ὁ θάνατος ὀρύετο, προσφέρων εἰς τοὺς μαχητὰς τῆς ἐλευθερίας μείζονα τόλμην καὶ πλείονας τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν στρατιώτας. Πασῶν τῶν κατὰ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας συγκροτηθεισῶν μαχῶν τὸν καπνὸν ὠσφράνθη ὁ Κριάρης· οἱ δὲ Τοῦρκοι οὐδέποτε ἐπαύσαντο ταρασσόμενοι ὑπὸ τῆς φωνῆς καὶ τῆς βοῆς τῶν ὀπλῶν του. Ἐκδίκησιν καὶ λύσαν ἀποπνέων κατὰ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος του, οὐδέποτε ἠνέχθη τὴν μετ' αὐτῶν συνδιαλλαγὴν, ὡς οἱ πολλοὶ τῶν συναδέλφων του! Πολιορκῶν τὴν Κάνδανον, εἶδε τοὺς Τοῦρκους κόπτοντας μεληθδὸν τὸν ἀδελφόν του καὶ ἐκφέροντας ἐναντίον αὐτοῦ θηριώδεις σαρκασμοὺς, πρὸς οὓς ἐκεῖνος ἀπῆντα ἀταράχως «ψῆστε τον βρωμὸσκυλα!» Πολεμῶν ἐν Μελιδονίῳ, εἶπε πρὸς τοὺς ἀναγγεΐλαντας, ὅτι ὁ ἐγγὺς ὑπάρχων υἱὸς του ἐπληγῶθη στείλατε τὸν

ιατρόν ! » και ἀτάραχος ἐξηκολούθησε τὴν μάχην. Ὅτε δὲ ὁ Μουσταφᾶς, ὑποτάξας ἅπασαν τὴν Κρήτην, ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Σελίνου, ὁ Κριάρης ἀρνήθεις ὑποταγὴν, ἐπυρπόλησε πρὸς παραδειγματισμὸν τὸν οἶκόν του, και προσέφερε τοὺς βουῖς του εἰς διατροφήν τῶν ἐθελοντῶν.

Τοιοῦτος ὁ Κριάρης ! Ἀναδείξας διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ του πρώτην ἐν μάχαις τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σελίνου, παρέτεινε διὰ τῆς ἐπιμονῆς του τὴν ἐπανάστασιν ἧτις, ἦτο νεκρὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀρκαδίου.

Ἄλλ' ὅμως σήμερον ὁ μέγας οὔτος ἥρως πληγωθείς και συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του μετήχθη ἀπελπισ και κατησχυμένος εἰς Χανία, ἐνθα ἡ τίκεται εἰς κλίνην ἀγωνίας ἡ κεῖται νεκρὸς εἰς ἄσημον τάφον ! Δὲν ἐκπέμπω διὰ τοῦτο, ὡς Βρούτος, τὴν φοβερὰν κατὰ τῆς ἀρετῆς ἀποστροφὴν. Ἐπόμενον ἦτο τὴν μεγάλην τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τραγωδίαν, τοιοῦτου ἥρωως ἡ καταστροφὴ νὰ περατώσῃ !»

Και ταῦτα τὰ τοῦ Προμηθέως.

Λέγουσιν οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου και τοῦ Κριάρη κατήγοροι, ὅτι μέλη τινὰ τῆς οικογενείας αὐτοῦ δύνανται νὰ ἐργάζωνται ψεύδονται και εἰς τοῦτο, διότι τὰ τέκνα τοῦ Κριάρη ἅπαντα εἰσιν ἀνήλικα, ἐκτὸς τοῦ ἑνὸς υἱοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἔνεκα τῆς βαρείας και ἐνδόξου αὐτοῦ πληγῆς δὲν δύναται νὰ ἐργάζηται. Λέγουσιν ὅτι τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὠκονόμησε, ψεύδονται και αὔθις, διότι ἅπασα ἡ περιουσία αὐτοῦ, ἧτις ἦτο οὐχὶ εὐκαταφρόνητος, κατεστράφη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, τὰ δ' ἐρείπεια τῶν κτημάτων αὐτοῦ κατέχει σήμερον ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις. Λέγουσιν ὅτι ὁ Κριάρης μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπώλησε τοὺς βόας αὐτοῦ· ψεῦδος και τοῦτο, διότι κατὰ τὸ πέρασ τῆς ἐπαναστάσεως οὐδ' ἓνα βουῖν εἶχεν ὁ Κριάρης, οὐδ' ἐν πρόβατον, ἐπειδὴ πάντα εἶχε προσφέρει εἰς

τροφήν τῶν ἐπαναστατῶν, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως. Λέγουσιν ὅτι ὁ Κριάρης δὲν ἦτο ἀνώτερος κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τοὺς ἀγῶνας ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς· ἀλλὰ τίς ἄλλος ἐδειξε τόσῃν ἀνδρείαν καὶ τόσῃν ἐπιμονὴν ὅσῃν ὁ Κριάρης; Δύο στίχοι ἐκ τῆς περιφήμου Κρητῆϊδος τοῦ Ἀντωνιάδου διακεκριμένου ποιητοῦ καὶ Κρητὸς τὴν πατρίδα, εἶναι ἡ καλλίστη εἰς τοῦτο ἀπάντησις :

«Βλέπω τὸν νέον καὶ μέγαν Κριάρην τὸν κόσμον θαμβοῦντα
Μ' ὅσῃν ὀρμῇν πολλαπλῶν ἐκριπίζει πολέμων τὴν δᾶδα.»

Λέγουσιν ὅτι ὁ Κριάρης διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, μεταβά-
ντος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐζήτησε παρὰ τῶν ὁμογενῶν βοή-
θήματα, ψεύδονται καὶ εἰς τοῦτο, διότι ὁ υἱὸς τοῦ Κριάρ-
ρη, ἐκεῖνος, περὶ οὗ οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ἐν
τῷ κατὰ τὸ ἔτος 1870 ἐκδοθέντι βιβλίῳ τοῦ Παππαδά-
κη ἐν σελίδι 114 γράφουσι τὰ ἐξῆς· «ὡ καθ' ὅλα γόνος
ἡξίος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἠρίστευσε καὶ εἰς ἄλλας μά-
χας, εἰς δὲ τὴν μάχην ἐν Μελιδόνι ἐπληρώθη ὅτε ἀπε-
πειράτο νὰ ἀρπάσῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Χατζημιχά-
ου τὴν ἐχθρικὴν σημαίαν» ὁ υἱὸς λέγω οὗτος τοῦ Κριάρ-
ρη, μετέβη εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἵνα ζητήσῃ πόρον ζωῆς,
καθ' ὃ μὴ λαβὼν βοήθημά τι ἐν Ἑλλάδι· ἀπέτυχε δ' ἐ-
κεῖ τούτου, κ' ἐπέστρεψε δυστυχῆς, στερούμενος καὶ τοῦ
τελευταίου ὀβολοῦ. Ἀλλὰ τίς οἶδεν, ἴσως σήμερον εἴ-
πωσιν ὅτι οὐδ' οὗτος ἐπληρώθη, ὡς εἶπον διὰ τὸν πα-
τέρ' αὐτοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως οὗτος ἐνοσηλεύθη ἐν Ἀθήναις,
ἐθεράπευσαν δ' αὐτὸν οἱ ἐνταῦθα στρατιωτικοὶ ἰατροί· νο-
σηλεύομενον δ' ἐν τῷ στρατιωτικῷ νοσοκομείῳ, ἐπεσκέ-
φθη αὐτὸν καὶ ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν. Λέγουσιν ὅτι ὁ Κριάρ-
ρης εἶχε μικρὸν τίτλον ἐν Κρήτῃ, ἀρχηγὸς ὢν τῆς ἡμι-
σειᾶς ἐπαρχίας Σελίνου, ὅπως πλεῖστοι ἄλλοι ἀρχηγοί·
τοῦτο δὲν ἀνοῦμαι, διότι εἶναι ἀληθές, πλὴν οἱ ἀγωνι-

σταί δὲν κρίνοντ' ἐκ τῶν τίτλων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων, κ' ἐκ τῶν ἔργων οὐδεις δύναται νὰ συγκριθῆ πρὸς τὸν Κριάρην. Λέγουσιν ὅτι ὁ Κριάρης δὲν ἐκινεῖτο ἄνευ τῆς συμβουλῆς ἐτέρου τινὸς ἀρχηγοῦ, τοῦ Σκαλίδου ψεύδονται, διότι ὁ Κριάρης οὐδέποτε ἐδέχθη συμβουλάς ἢ διαταγὰς, οὐδέποτε ἀνεγνώρισέ τινα ἀνώτερον ἢ ἐμπειρότερον αὐτοῦ, ἀλλ' ἔσπευδεν ὅπου ἡ ἀνάγκη τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐκάλει, πρῶτος πάντοτε, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τινα. Θέλουσι διὰ τοῦ φυλλαδίου αὐτῶν νὰ ἐξισώσωσι τὸν Κριάρην οὐ μόνον με τοὺς δευτερεύοντας καὶ τριτεύοντας ἀρχηγούς, ἀλλὰ καὶ με τοὺς τελευταίους τῶν ἰγωνιστῶν, τοῦτο ἀρκεῖ ἵνα δεῖξῃ τὸ γελοῖον καὶ τὸ ἄφρον τοῦ ἀνωμόμου Κρητός, πρὸς δὲ τὸ μοχθηρὸν καὶ διεστραμμένον τῶν συντακτῶν τῆς ἀπαντήσεως.

Ὁ Κριάρης εἶναι ὁ μέγιστος καὶ πρῶτος ἐκ τῶν προσφύγων ἀγωνιστῶν. Ἀμα κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1866 συνῆλθεν ἡ Συνέλευσις ἐν Κουτσουναρίοις διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ προκαταρκτικὰ τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς τὸν Κριάρην ἀπενεμήθη ἀμέσως τὸ ἀνώτατον στρατιωτικὸν ἀξίωμα· ἀπὸ δεῖξις ὅτι ἐθεωρεῖται ὁ ἀνώτατος πάντων. Διωρίσθη φρούραρχος τῆς Συνελεύσεως καὶ εἰς μόνον αὐτὸν ἐπετράπη ν' ἀγῆ ἀνδρας ἐνόπλους πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως. Ἀμα δ' ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς ἐν Σελίνῳ. Αὐτὸς ἤρχισε τὴν πρώτην μάχην τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Σταυροῦ τῆς Κανδάνου τῇ 17 Αὐγούστου 1866. Φέρων δὲ πάντοτε πολυάριθμον κ' ἐξ ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν στρατιωτικὸν σῶμα, συνεκρότησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐνενήκοντα καὶ τέσσαρας μάχας, ὅσας δηλαδὴ οὐδεις τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν. Ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν δύο ἀδελφοὶ κ' ἐπέκεινα τῶν πενήκοντα συγγενῶν αὐτοῦ.

Ὅταν ὁ Μουσταφᾶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1867 τὴν

Κρήτην ἅπασαν ὑποτάξας, ἐκτὸς τοῦ Σελίνου, ἐπῆρχετο φοβερὸς κατ' αὐτοῦ, καὶ ἅπαντες οἱ εἰς Σέλινον καταφυγόντες ἀρχηγοὶ ἀπηλπισμένοι ἀπῆρχοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν, ἢ δ' ἐπανάστασις ἔπνεε τὰ λοιπῆα, ὁ Κριάρης ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Σέλινον καὶ σῶσῃ τὴν ἐπανάστασιν, διὰ δὲ τῆς ἐν Ὀχρα τοῦ Κουστογεράκου ἡρωϊκῆς ἐπιμονῆς αὐτοῦ, ἐπέτυχε τοῦτο, ἐκδιώξας τὰ στίφη τοῦ Μουσταφᾶ. Ὁ Μουσταφᾶς φεύγων κατησχυμένος ἐκ τοῦ Σελίνου εἰσῆλθεν εἰς τὰ πλοῖα καὶ διεκθύνη πρὸς τὰ Σφακία, ἐλθὼν δὲ εἰς Ἀγίαν Ρουμέλην εὔρεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν Κριάρην καὶ ἄλλους ἀρχηγούς, οἵτινες ἐπιτυχῶς ἀπέβρουσαν τὴν ἀποβίβασιν αὐτοῦ. Διὰ τῶν κατορθωμάτων τούτων, διὰ τῶν δύο τούτων ἐπιτυχῶν μαχῶν, ἐσαθ' ἡ ἐπανάστασις κ' ἐπανελήφθη αὐθις ζωηροτέρα καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Ἡ Κρήτη καὶ ἡ Ἑλλάς ὠνόμασαν τότε τὸν Κριάρην σωτῆρα τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Κριάρης ἐδικαιοῦτο τότε καὶ ἠδύνατο ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τὴν γενικὴν τοῦ τμήματος ἀρχηγίαν ν' ἀναλάβῃ, ἀλλ' εἰς ἄκρον μετριόφρων ὢν, δὲν ἐπεδίωξε τοῦτο, οὔτ' ἐδέχθη κἀν καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Κισσάμου, ἣτις προσεφέρθη αὐτῷ κατ' τὸ εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἔγγραφον, φέρον χιλίας πεντήκοντα ὑπογραφὰς Κισσαμιτῶν.

Ἡ ἐπανάστασις ἔπεσεν· οἱ πλείστοι τῶν ἐπαναστατῶν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ ξένων πλοίων, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Τούρκους, συνεπεῖα ἐντίμου ἀποφάσεως τοῦ ἐν Ὀμαλῷ συγκροτηθέντος συμβουλίου. Μόνος ὁ Κριάρης ἐπέμεινε μὴ θέλων νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, καὶ τέλος, ἀκολουθούμενος ὑπ' ὀκτὼ ἀνδρείων ὀπαδῶν αὐτοῦ, ἐπεσφράγισεν ἐνδόξως τὴν πολυτρόπαιον ἐπανάστασιν διὰ τοῦ γνωστοῦ ἡρωϊκοτάτου κατορθώματος αὐτοῦ ἐν Πελεκάνῳ, ὅπου ἐφονεύθησαν δύο ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ,

ἔπεσε δὲ καὶ ὁ ἴδιος πληγωθεὶς λίαν βαρέως καὶ συλληφθεὶς ἡμιθανής.

Ὁ Κριάρης συνελήφθη ἐτοιμοθάνατος σχεδὸν ἐκ τῆς φοβεράς ἐκείνης πληγῆς αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ φημιζομένου ἐπὶ γενναιότητι καὶ ἀνδρिकाῖς ἀρεταῖς Σελῆμ. Ἀγᾶ Φούσκη, ἀρχηγοῦ τῶν ἐντοπίων τοῦ Σελίνου Ὀθωμανῶν, ὅστις ἐκτιμῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Κριάρη ἀρετάς, ἐκώλυσε τ' ἄτακτα τῶν Τούρκων στίφη ἀπὸ τοῦ νὰ φονεύσωσι τὸν Κριάρην συλληφθέντα. Ὁ Φούσκης οὗτος ἦλθε πρὸ μικροῦ εἰς Ἀθήνας πάσχων κατὰ τοὺς ὀφθαλμούς, κ' ἔμεινεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κριάρη, φιλοξενηθεὶς παρ' αὐτοῦ· τὸν ἐπίσημον αὐτὸν Ὀθωμανὸν ἐγνώρισα ἐν ταῦθα, ὠμίλησα μετ' αὐτοῦ, οὗτος δὲ μοι ὠμολόγησεν ὅτι τὸν Κριάρην ἀναγνωρίζει ὡς διάσημον ἥρωα. Αὐτὸς συνέλαβε τὸν Κριάρην πληγωμένον· τί λέγουσιν εἰς ταῦτα οἱ διατεινόμενοι ὅτι ὁ Κριάρης δὲν ἐπληγώθ' εἰς μάχην, οἵτινες ἰσχυρίζονται μάλιστα ὅτι αὐτοὶ εἰσιν οἱ εἰδότες ;

Ὁ Κριάρης ἠγωνίσθη γενναίως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ τοῦ 1821 ἀγῶνος, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν ἡρωϊκώτατα δύο ἕτεροι ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς ὅλας τὰς κατόπιν ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης. Οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ἐτόλμησαν ν' ἀρνηθῶσι καὶ τοὺς κατὰ τὸ 1821 ἀγῶνας αὐτοῦ, εὐτυχῶς ὅμως ὑπάρχουσιν εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἔγγραφα μαρτυροῦντα τοὺς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην ἡρωϊκοὺς αὐτοῦ ἀγῶνας, τὰ δ' ἔγγραφα ταῦτα φέρουσι τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπισημοτέρων τοῦ 1821 ὀπλαρχηγῶν Κρητῶν τε, Πελοποννησίων καὶ Ρουμελιωτῶν, φέρει δὲ μάρτυρα τῶν ἀγῶνων αὐτοῦ καὶ τὸν ἐνδοξον ἀργυροῦν σταυρὸν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Κριάρης εἶναι ὁ μέγιστος ἐκ τῶν προσφύγων ἀγωνιστῶν τῆς Κρήτης, καὶ ὅσα θέλουσιν ἄς φλυαρῶσι κατ' αὐτοῦ τ' ἀνθρωπάρικα τῆς Κρήτης, οἱ ἐργάται τῶν περι

ἡγεμονείας ψηφισμάτων. Ἴνα δὲ δώσω πλειότεραν πίστιν εἰς τὰ λεγομένα μου, ἐζήτησα κ' ἔλαβον πληροφoρίας, ἐκ διακεκριμένων ἐθελοντῶν τῆς Κρήτης, ἃς παρακατιὸν δημοσιεύω.

Τὸν Κριάρην ἀδίκως κατηγόρησαν, πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ προῦκάλεσα τὰς κάτωθι δημοσιευόμενας ἐπιστολάς, ἵνα ἴδῃ καὶ ὁ ἀναγνώστης, ἐὰν εἶχον δίκαιον καὶ εἰς τὸ πρῶτον φυλλάδιόν μου.

Πρὸς τὸν Κύριον Κου Ἰωάννην Ζυγομαλά, ἀνθ'
πολοχαγὸν τοῦ Πεζικοῦ
ἐνταῦθα.

Ἀθῆναι 2 Ἰουλίου 1873.

Φίλιτατέ μοι

Σοὶ πέμπω τὸ φυλλάδιον μου «Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν» καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μοι ἀπαντήσης, ἐὰν εἶχον δίκαιον νὰ θέσω τὸν Κριάρην εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν εἰς βοηθήματα δικαιουμένων.

Ἰππρέτησας ὡς ἐθελοντῆς ἐν Κρήτῃ, καὶ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ὁμολογίαν, διεκρίθης ἐκεῖ ὅσον ὀλίγοι, φέρεις δὲ κ' ἐνθύμησιν τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τὴν σφαίραν, ἥτις παρ' ὀλίγον τῆς ζωῆς νὰ σὲ στερήσῃ. Ἐκεῖ ἐν τῷ ἀγῶνι ἐγνώρισας τοὺς πλείστους τῶν Κρητῶν, ἐπειδὴ δὲ κακόβουλοὶ τινες ἠθέλησαν νὰ καταβιδάσωσι τὸν γέροντα Κριάρην ἐκ τῆς προσηκούσης αὐτῷ θέσεως, ἐξέδωκαν δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ὑβριστικὸν κατ' αὐτοῦ φυλλάδιον, σὲ παρακαλῶ νὰ μ' εἴπῃς, ὡς ἀληθῆς στρατιώτης, ἐὰν τὰ ἐν τῷ ὑβριστικῷ ἐκείνῳ φυλλάδιῳ κατὰ Κριάρην ἔχωνται ἀληθείας, καὶ τί περὶ αὐτοῦ γνωρίζεις.

Πεποιθὼς ὅτι θέλω τύχει ἀπαντήσεως, σοὶ ἐκφράζω

ἐκ προουμιῶν τὰς εὐχαριστίας μου καὶ τοὺς ἀσπασμούς μου.
Πιστεύω ὅτι ταχεῖας θέλω τύχει ἀπαντήσεως.

Ὅλος ὑμέτερος

Ὁ γράψας

«Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν.»

Ἀθῆναι τὴν 6 Ἰουλίου 1873.

Φίλιππε

Μοὶ ζητεῖτε πληροφορίας περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ Κριάρη κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν τῆς νήσου Κρήτης· ἂν καὶ δὲν εἶμαι οὐδόλως εἰς θέσιν νὰ παρέξω ὑμῖν ὅ,τι καθίσταται ἀναγκαῖον νὰ γνωσθῇ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, μ' ὅλα ταῦτα, ἐπειδὴ καὶ γὰρ ὑπηρετήσα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης, καὶ ἰδίως ὄμμασιν ἀντελήφθην τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐξόχου τούτου πολεμιστοῦ, σὰς γράφω τὰ ὀλίγα ταῦτα, περὶ ὧν εἴσθε ἀρμόδιοι νὰ ποιήσητε οἰανδήποτε νομίζετε καταλληλοτέραν χρῆσιν.

Ἡ ἐπαρχία Σελίνου ἀντὶ ἐνὸς εἴχε δύο ἐπισήμους ὄπλαρχηγούς, τὸν Κριάρην καὶ τὸν Κορκίδην· ἀμφότεροι δὲ οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι εἶναι ἀπαραιτήτως πρόπον καὶ δίκαιον νὰ καθέξουν ὠραίαν σελίδα ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς τελευταίας Κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Κριάρης εἶναι ἐκ τῶν σπανίως ἀναφερομένων ἐκείνων ἀτόμων, τῶν ὁποίων ὁ πατριωτισμὸς θωρακίζει τὴν καρδίαν δι' ἀνδρείας ἐξόχου. Ἡ τελευταία Κρητικὴ ἐπανάστασις ἀνέδειξε τοῦτον ἐξ ἀπλοῦ ἀτόμου, εἰς πολεμιστὴν καὶ ὄπλαρχηγὸν ἐξαιρετικῶς διακριθέντα. Ἐνώσατε ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἀνδρείαν, ἀποφασιστικότητα, καρτερίαν καὶ πατριωτισμὸν διαπρεπῆ. Τί διέπραξε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ὁ ἐπιφανὴς οὗτος πολεμιστὴς, ἀνήκει εἰς μόνην

τὴν ἀμερόληπτον ἱστορίαν νὰ περιγράψῃ. Ἐγὼ τοῦτο μόνον σὰς πληροφορῶ, ὅτι εἰς τὸ δυτικὸν διαμέρισμα τῆς νήσου καὶ ἀλλαχοῦ, ἐνθα ἔτυχε νὰ παρευρεθῶ, ἢ σημαία τοῦ Κριάρη ἐδέχετο τὴν πρώτην ὀρμὴν τῶν τουρκικῶν σφαιρῶν, διότι οὗτος ἔσπευδε πρὸ παντός νὰ ἀντικρούσῃ τὸν ἐχθρὸν εὐτολμώτερον. Ὁ δὲ ἐγγύτερον ἐπιβλέπων καὶ παρενοχλῶν τοὺς Τούρκους, καὶ ὁ ὀρμητικότερον κατ' αὐτῶν ἐπιτιθέμενος, ἦτο πάντοτε ὁ Κριάρης. Τοῦτο προσεπιμαρτυρεῖται ἰδίως, ἐὰν συγκρίνητε τὰς ἀπωλείας τῶν ὀπλιτῶν τῶν διαφόρων ὀπλαρχηγῶν, ἐνθα θὰ ἴδῃτε ὅτι ὁ ἀριθμῶν πλείονας φονευμένων καὶ πληγωμένων εἶναι ὁ Κριάρης, ὅστις καὶ κατὰ τὰς ἐκ συγγενῶν ἀπωλείας, ὑπερτερεῖ τοὺς λοιποὺς ἐν Κρήτῃ ὀπλαρχηγούς.

Τὸν Κριάρην, σὰς βεβαιῶ, οὐδέποτε ἐπτόησεν ὁ θάνατος καὶ οὐδαμοῦ κατέβαλεν ἠθικῶς ὁ κίνδυνος. Ἐθαύμασα το ἀκούραστον καὶ τὸ ἐπίμονον τοῦ ἀνθρώπου τούτου καὶ ἰδίως τὸ σημεῖον, εἰς ὃ ἐκράτησε τὸν ἐπαναστατικὸν ὄρκον του, τηρήσας μέχρις ἐσχάτων αὐτὸν ἀπαράβατον. Διότι, καὶ εἶναι τοῦτο γνωστὸν, ἐνῶ ἡ ἐπὶ πλέον παράτασις τοῦ ἀγῶνος κατέστη τελευταῖον ἀδύνατος, καὶ οἱ ἐπαναστᾶται ὀπλαρχηγοὶ ἅπαντες συνελθόντες ἐν Σαμαριᾷ, ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς ὑποταγῆς των εἰς τοὺς Τούρκους, μὴ ἐξαιρουμένου οὐδὲ τοῦ Κόρακα, οὐδὲ τοῦ Χατζήμηγάλη, μόνον ὁ Κριάρης δὲν ὑπετάγη, καὶ τραπείς ἐπὶ τῶν ὀρέων κατεδιώκετο ὑπὸ χιλιᾶδων Τούρκων, μέχρις οὗ πληγωθεὶς καιρίως καὶ προδοθεὶς, συνελήφθη καὶ διὰ συνοδείας τρισχιλίων Τούρκων αἵματόφυρτος μετεφέρθη εἰς Χανία.

Τὸ κατ' ἐμὲ, καὶ μόνῃ ἡ περίστασις αὕτη ἀρκεῖ ὅπως ἀποθανατίσῃ αὐτὸν καὶ τοῦ παρέξῃ ἡ ἱστορία τὴν τῆς

άνωτέρας βαθμίδος θέσιν, μεταξύ άπάντων τών όπλαρχηγών τής Κρήτης.

Διά δέ τόν άξιόλογον όπλαρχηγόν Κορκίδην, οϋτινος οί πλήρεις άφοσιώσεως άγώνες, άναμφισβήτητοι παρά πάντων άποβαίνουν, σās είδοποιώ ότι οϋδέν δικαιότερον ήθελεν είσθαι, ή ή έξύμνησις τών μεγάλων αύτου κατά τήν άτυχή εκείνην επανάστασιν κόπων και θυσιών. Οϋτος ών εκ τών επισημοτέρων κατοίκων του Σελίνου και εκ τών τά πρώτα μεμυημένων τής επαναστάσεως, μεγάλης δέ ύπολήψεως τυγχάνων, έροίφθη μεθ' ύψηλής άφοσιώσεως εις τόν άγώνα, και ήγωνίσθη μετá θάρρους και αύταπαρνήσεως επίζήλου, φέρων πάντοτε πολυάριθμον σώμα εκ τής έπαρχίας του, ακούραστος και ενεργητικός εις πán ό,τι ώφέλιμον διά τόν άγώνα, έτάσσετο πάντοτε όπως καθέξη τήν πρώτην θέσιν τών κόπων και θυσιών. Τά προτερήματά του δέ ταϋτα είναι φυσικά και σπάνια, και ένεκα τούτων πολλών ευγενών πλεονεκτημάτων κάτοχος άποβαίνει, και δύναμαι νά είπω ότι και ύπέρτερος πλείστων, και πώποτε ύποδεέστερος συναδέλφων του καθίσταται. "Ενθα ό Κριάρης έμάχετο, ό Κορκίδης ήμιλλάτο, και τό ύπ' αύτόν σώμα πάντοτε ήτο παρόν εις τās μάχας, ως και εις άλλας κινδυνώδεις περιστάσεις. Χαρακτηριστικόν δέ άνώτερον παντός επάινου διά τόν όπλαρχηγόν αύτόν είναι ή συμπεριφορά αύτου προς άπαντας τούς έθελοντάς έν Κρήτη, παρ' οίς λίαν άξιαγάπητος και προσφιής κατέστη. "Ως προς τήν πατριωτικήν ταύτην ευγένειαν, οϋδείς Κρης, οϋδείς όπλαρχηγός είναι έφάμιλλος αύτου. Ερωτήσατε τόν τυχόντα έθελοντήν περι τούτου. Είμαι δέ λυπηρότατον, διότι είσέτι δέν έξετιμήθη όσον έδει έν Ελλάδαδι.

Όσον άφορα δέ τά μέλη τής συνελέσεως, και δι' αυτά αδυνατώ νά σās παρέξω έκτενείς πληροφορίας, έν

ὅμως θέλετε νὰ σχηματίσητε ἰδέαν τινά, ἢ νὰ μορφώσητε πεποιθήσιν ἐκ τῆς ἰδίας μου πεποιθήσεως, ἢν ἐσχημάτισα ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐνθα ἐφ' ἱκανὸν διέμεινα, τοῦτο σὰς λέγω, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν πληρεξουσίων οἱ μᾶλλον ἐνεργητικοί, οἱ μᾶλλον ἀφοσιωμένοι εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ οἱ μᾶλλον κοπιάσαντες καὶ δοκιμασίαις γευθέντες εἰσὶν οἱ δύο ἱερεῖς Παρθένιοι, ὁ Βουβουλάκης, ὁ Κασελάκης, ὁ Νικολουδάκης, ὁ Παππαδογιαννάκης καὶ ὁ Μαντακάκης. Ἐνδέχεται νὰ ᾖναι καὶ ἄλλοι ὅμοιοι αὐτῶν, ἀλλ' ἐγὼ αὐτοὺς ἐβλεπον πάντοτε μοχθοῦντας εἰς τὸ καθῆκόν των, τοὺς τρεῖς δὲ τελευταίους τοὺς εἶδον διακριθέντας καὶ εἰς διαφόρους μάχας.

Σὲ ἀσπάζομαι.

Ὁ φίλος σου

ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΥΓΟΜΑΛΑΣ

ἀνθυπολοχαγός.

Πρὸς τὸν Κύριον Κ^{ον}

Ἀντώνιον Πετρίτσην

Εἰς Ἐρμούπολιν Σύρου.

Ἀθῆναι 3 Ἰουλίου 1873.

Φίλιπτε μοι

Σήμερον δέν σοι ἀναφέρω τ' ὄνομά μου, μετὰ καιρὸν θὰ μάθης ὅτι εἶμαι φίλος σου καὶ κάλλιστα γνωριζόμεθα.

Παρακαλῶ μίαν χάριν ὑπρέτησας ἐν Κρήτῃ ὅσον ὀλίγοι, καὶ πάντες ἐκεῖ σ' ἐξετίμησαν ἐσχάτως ἐξεδόθη φυλλάδιόν τι, ἐπιτιθέμενον ἀηδῶς καὶ βαναύσως κατὰ τοῦ ἥρωος Κριαρή. Ἐπειδὴ ἐγνώρισας ἐκεῖ τὰ πλείστα

τῶν προσώπων, γράψον μοι σὲ παρακαλῶ, τίνα ιδέαν ἔχεις περὶ Κριάρη καὶ θέλεις μὲ καθυποχρεώσει.

Τὴν ἐπιστολὴν σου ἀναμένω δι' οὗ μέσον λαμβάνεις τὴν παροῦσαν.

Ὁλος ὑμέτερος

Ὁ γράψας

« Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν ».

Σῦρος 12 Ἰουλίου 1873.

Φίλτατε συγγραφεῦ αὐτῶν δικαίων τῶν Κρητῶν ».

Ἔλαβον τὴν ἄνευ ὀνόματος ἐπιστολὴν σου, ὑπογεγραμμένην ὅμως ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον· μὲ βεβαιοῖς ὅτι εἶσαι φίλος μου, τὸ πιστεύω, ἀγνοῶ ὅμως τὸν λόγον διατι νὰ κρύπτῃς τ' ὄνομά σου.

Διὰ τῆς ἀνά χεῖράς μου ἀνωλύμου σου ἐπιστολῆς, μοῦ λέγεις ὅτι ἐξεδόθη φυλλάδιόν τι ὑβρίζον βαναύσως τὸν ἥρωα Κριάρην, ἐγὼ οὔτε τὸ παρὰ σοῦ ἐκδοθὲν, οὔτε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος εἶδον φυλλάδια· μοῦ ζητεῖς δέ, ὡς γνωρίζοντα τὰ τῆς Κρήτης, νὰ σοῦ γράψω τίνα ιδέαν ἔχω περὶ Κριάρη· σοῦ ἀπαντῶ λοιπὸν, ἀγνωστε φίλε, ὅτι περὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ἔχω τὴν ιδέαν, τὴν ὁποίαν σύμπασα ἡ ἐλληνικὴ δημοσιογραφία καὶ κοινω-νία ἔχει, τὸν δὲ τολμήσαντα νὰ γράψῃ κατὰ τοῦ Κριάρη, ἀντὶ τοῦ νὰ τὸν ὀνομάσῃ ἱερόσυλον, προδότην, τέρας κ. τ. λ. τὸν ὀνομάζω ἀστεῖον, ἐξ ἴσου δὲ ἀστεῖον θὰ θεωρήσω καὶ τὸν ἐπιχειρήσαντα νὰ γράψῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα ἀνασκευάσῃ τὰ ἐν τῷ ἀστείῳ ὑβριστικῷ φυλλάδιῳ, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι τὸ ἀξίωμα δὲν χρῆζει ~~ἐπι-~~

δείξω, ὁ Κριάρης εἶναι Κριάρης, συνηγόρους δὲν θέλει, ἐποποιούς εὐρήκε καὶ θὰ εὔρη.

Σὲ ἀσπάζομαι ἄγνωστε.

Α. ΠΕΤΡΙΤΣΗΣ.

Υ. Γ. Μὲ τὸ ὄνομά σας, σὲ παρακαλῶ, ἄγνωστε φίλε, νὰ μοῦ πέμψης καὶ τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος φυλλάδια, τὸ ἰδικόν σου καὶ τὸ κατὰ Κριάρη.

Ὁ ἴδιος.

Πρὸς τὸν Κύριον Κ^ο

Ἀνδρέαν Βασιλείου

Ἀθῆναι 43 Ἰουλίου 1873.

τελειόφοιτον τῆς Νομικῆς

ἐνταῦθα.

Φίλτατε

Εὐρέθης εἰς πολλὰς τῆς Κρήτης μάχας κ' ἐπολέμησας ἐκεῖ ὡς ἐθελοντής, οὐδεὶς δὲ θὰ λησμονήσῃ τὸν ἱατρὸν Βασιλείου, τὸν φίλτατον ἀδελφόν σου, ἥρωϊκῶς πεσόντα καὶ ποτίσαντα διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τοὺς αἰμοσταγεῖς τῆς Κρήτης τόπους· σ' ἐλκύει βεβαίως πρὸς τὴν Κρήτην θλιβερά, πλὴν καὶ προσφιλῆς ἅμ' ἀνάμνησις, καὶ δὲν δύνασαι ἢ νὰ ἦσαι φίλος τῆς προσφιλοῦς, πλὴν καὶ ταιπώρου Κρήτης, ὡς φίλον δ' αὐτῆς σὲ παρακαλῶ μίαν χάριν, ἐπειδὴ κ' ἐγώ, καίτοι μὴ κατελθὼν ὡς ἐθελοντής ἐν αὐτῇ, τῆς Κρήτης εἰμι φίλος.

Ἐξέδωκα φυλλάδιόν τι, τ' ὅποιον ἔμαθον ὅτι ἀνέγνωσας ἐν αὐτῷ, ἐπιλαμβανόμενος τοῦ περὶ βοηθημάτων ζητήματος, κατατάσσω τὸν ἥρωα Κριάρην εἰς τὴν πρωτίστην καὶ μοναδικὴν θέσιν. Σὲ παρακαλῶ, εἰπέ μοι τὴν περὶ τοῦ φυλλαδίου γνώμην σου, ἰδίᾳ δὲ τὴν περὶ Κριά-

ρῆ, διότ' ἠθέλησάν τινες, ἐξ ἰδιοτελείας κινούμενοι, σταυροφορίαν νὰ κηρύξωσι κατ' αὐτοῦ.

Πέποιθα ὅτι θέλω τύχει ἀπαντήσεως ὑμῶν.

Ὅλος ὑμέτερος

Ὁ γράψας

« Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν »

Ἀθῆναι τῆ 28 Ἰουλίου 1873.

Φίλτατε.

Ἀπαντῶν ἀσμένως πρὸς τὴν ἀπὸ 13 φθίνοντος ἐπιστολὴν ὑμῶν, ἐν πρώτοις ὀφείλω νὰ ζητήσω συγγνώμην διὰ τὴν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον παράτασιν τῆς σιωπῆς μου.

Ἀληθῶς, φίλτατε, ἀνέγνωσα μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὸ ὑφ' ὑμῶν ἐκδοθὲν φυλλάδιον « τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν », ἐθαύμασα δὲ ὑπερβαλλόντως τὸ ἀμερόληπτον τοῦ χαρακτήρός σας, προκειμένου μάλιστα περὶ διακρίσεως προσώπων, καὶ τῆς ἐφ' ἐκάστου αὐτῶν ἀπονομῆς τῆς ἀξίας, ἐξ ἧς συνεπῶς καὶ ἡ κατὰ τάξιν διαίρεσις αὐτῶν, κατατάσσειν ἕκαστον εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν, ἀναλόγως τῶν θυσιῶν καὶ τοῦ ζήλου, μεθ' οὗ εἰργάσθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς θλιβερᾶς μέν, πλὴν καὶ προσφιλοῦς μοι πολυτλήμωνος Κρήτης! ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὀρθῶς σκεπτόμενος, καὶ τὰς ἰδιαιτέρας, ὀλιγωτέρας ἢ περισσοτέρας κοινωνικὰς ἐκάστου ἀνάγκας συμπεραίνων δέ, δὲν δύναμαι ἢ νὰ ὁμολογήσω διὰ ταύτης τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ γεγραμμένων, ἅμα δὲ ἐπιδοκιμάσω δημοσίᾳ αὐτά.

Τί δὲ εἶπω, ὡς ἔμαθον ἐξωδίκως, διὰ τοὺς ἀμφισβητοῦντας τὰς πολεμικὰς ἀρετάς, καὶ τὸν ἀμίμητον πατριωτισμὸν τοῦ μεγαθύμου ἥρωος Κριάρη; πρὸς δὲ κατα-

τάσσοντας καὶ κατατασσομένους ἐν ἴσῃ πρὸς αὐτὸν μοίρα ; τῇ ἀληθείᾳ σφόδρα ἐξεπλάγην, ἀκούσας ὅτι ὑπάρχουσί τινες ἐκ τῶν ἐνταῦθα (!) διαμενόντων προσφύγων ὀπλαρχηγῶν τῆς Κρήτης, τοὺς ὁποίους ἄλλως ὑπερβαλλόντως σέβομαι καὶ ἐκτιμῶ διὰ τε τ' ἀκραιφνῆ αἰσθήματά των καὶ τὸν ζῆλον μεθ' οὗ εἰργάσθησαν ἀόκνως, ἀντιταχθέντες εὐθαρσῶς κατ' ἀπειρῶν καταδρομῶν τῆς φύσεως, ἀμφισβητοῦντες τὰς ὡς εἶπον ἀρετὰς τοῦ δυστυχοῦς μὲν ἀλλ' ἥρωος Κριάρη, ἀπορῶ τῇ ἀληθείᾳ, πόθεν λαμβάνοντες ἀφορμὴν φθονοῦσιν αὐτόν, ἀρνούμενοι τὰς πασιφανεῖς καὶ πανθομολογηθείσας ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς τούτου.

Κατ' ἐμέ, φίλτατε ἐκδότα, ὅστις ἐν πολλαῖς μάχαις καὶ περιστάσεσιν εὐρέθην πλησίον του, καθὼς καὶ μετ' ἄλλων ὀπλαρχηγῶν τῆς Κρήτης, οὐδεὶς δύναται, λέγω, νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν νέον ἥρωά μας, ὀρθῶς δ' ἔπραξας κατατάξας αὐτὸν ἐν τῇ πρωτίστῃ καὶ μοναδικῇ θέσει.

Ὁλος ὑμέτερος
ΑΝΔ. Α. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Τί λέγει εἰς τὰς ἐπιστολάς ταύτας τῶν ἀξιοτίμων τῆς Κρήτης ἐθελοντῶν, ἡ συναυλία των λογίων Κρητῶν; Τί λέγει ὁ Χαράλαμπος Παπαδάκης;

Γ'.

Ἐρχόμεθα εἰς τὸν Πολιὸν Πολιουδοβαρδάκην. Ὁ Π. Πολιουδοβαρδάκης διὰ διατριβῆς αὐτοῦ καταχωρισθεῖσας εἰς τὴν ἐφημερίδα «Σκοπιάν» ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἔχει ἀπαίτησιν νὰ λάβῃ βοήθημα, καὶ κατέκρινε μάλιστα τὸ φυλλάδιόν μου κατὰ τοῦτο, καθ' ὅσον δηλαδὴ κατέτα-

ξ' αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐχόντων δικαίας ἀπαιτήσεις προσφύγων ἀγωνιστῶν ἐπομένως οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ἦτο περιττὸν νὰ κατηγορήσωσι τὴν μεταξὺ τῶν δικαιουμένων βοηθήματος ἀγωνιστῶν κατάταξιν αὐτοῦ. Πλὴν ὁ σκοπὸς αὐτῶν δὲν ἦτο οὗτος, ἠθέλησαν νὰ κατηγορήσωσι καὶ νὰ προσβάλωσιν αὐτὸν, διότι ὑποθέτουσιν ὅτι τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ἐξεδόθη τὸ φυλλάδιόν μου, ἀφ' οὗ οὗτος ἀνέλαβε νὰ ὑποστηρίξῃ δημοσίως αὐτό.

Εἰς τὰς κατὰ τοῦ Πολιουδοβαρδάκη κατηγορίας αὐτοῦ ἀπαντῶμεν τὰ ἐξῆς: Ὁ Πολιουβαρδάκης εἶναι μέλος τῆς ἐνδόξου καὶ ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Κριαροπενίδων εἶν' ἐγγονος τοῦ ἐνδόξου Γραμβουσιανοῦ Πολιοῦ Κριαρομπενουδάκη, καὶ υἱὸς τοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν ἀνδρείου ὑπαρχηγοῦ τῶν Σελινιωτῶν Πολιουδοβαρβα, τοῦ διαπράξαντος πλείστ' ἀνδραγαθήματα καὶ πλείστας ὑποστάντος θυσίας, δεινοπαθήματα καὶ πληγὰς τοῦ πολέμου, τσαῦτα δὲ παθόντος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ὅσα ὀλίγοι ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν ὑπέστησαν, τοῦ παραγκωνισθέντος καὶ μὴ λαβόντος βοήθημα, ἀλλ' ἐπανακάμψαντος εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀλλοτ' ἐπιζήλου περιουσίας αὐτοῦ· εἶναι υἱὸς ἐκείνου, δι' ὃ οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Παππαδάκη ἐκδοθὲν βιβλίον τῷ 1870 ἐν σελίδι 114 ἐγράψαν τὰ ἐξῆς: α' Ὁ Βάρδας Πολιουδάκης εἶναι εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων στηριγμάτων τοῦ Κριάρη.» Ἐρχόμεθα εἰς τὸν ἀντάξιον τοῦ πατρὸς υἱόν.

Ὁ Πολιὸς Πολιουδοβαρδάκης ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως πιστότατος ὀπαδὸς τοῦ Κριάρη· ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς ὑπὸ τούτου συγκροτηθείσας μάχας καὶ εἰς πάσας διεκρίθη ἐπὶ ἀνδρεία καὶ τόλμῃ. Ἡ πρώτη μάχη τῆς ἐπαναστάσεως συνεκροτήθη τὴν 17 Αὐγούστου 1866, ἀλλὰ τὴν παραμονὴν αὐτῆς,

ὀκτὼ Σελινιώται, ἐν οἷς καὶ ὁ Πολιουδοβαρδάκης ὑπὸ τὸν Κριαρόβαρδαν συνήντησάν τινες ἐνόπλους Ὁθωμανούς· πρῶτος ἐπυροβόλησε κατ' αὐτῶν ὁ Πολιουδοβαρδάκης, ἢν ἐμιμήθησαν καὶ τινες ἄλλοι ἐκ τῶν συντρόφων αὐτοῦ, ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ πυροβολισμοῦ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ φόνος δύο Ὁθωμανῶν. Ὄθεν τὴν πρώτην ἐπαναστατικὴν βολὴν ἔρριψεν ὁ Πολιουδοβαρδάκης, τὸν πρῶτον φονευθέντα Τοῦρκον, ἐφόνευσεν αὐτός. Ἐπληρώθη δὲ εἰς τὴν μάχην τῆς Τρυπητῆς καὶ ἄπαξ εἰς τὴν μάχην τῶν Κουτσουναριῶν. Εἶναι δὲ εἷς ἐκ τῶν τελευταίων ὀπαδῶν τοῦ Κριαρῆ, μεθ' ὧν οὗτος ἐπεσφράγισεν ἐνδόξως τὴν ἀτυχῆ ἐπανάστασιν διὰ τῆς ἐν Πελεκάνῳ περιδόξου ἐξόδου. Ψεύδονται ὅθεν οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου εἰς ὅσα περὶ Πολιουδοβαρδάκη γράφουσι. Λέγουσιν ὅτ' ἦτο ἀπλοῦς στρατιώτης· ψεύδονται, διότι οὗτος ἕνεκα τῶν ἀνδραθημάτων αὐτοῦ ἔφερε τὸν τιμητικὸν τοῦ χιλιάρχου βαθμόν· πλὴν καὶ διὰ τοῦτον λέγομεν ὅτ' οἱ ἀγῶνες δὲν κρίνοντ' ἐκ τῶν τίτλων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων. Πεντήκοντα Μοσχοβῖται καὶ Βαροῦχαι καὶ Σαρολίδαι καὶ Βαρδίδαι καὶ Παππαδάκαι καὶ Βασιλακογεῶργαι, ἂν τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν εἰς ἓν ἐνώσωσι, δὲν θὰ δυνηθῶσιν ὅλοι ὁμοῦ νὰ φθάσωσι τοὺς ἀγῶνας μόνου τοῦ Πολιουδοβαρδάκη. Οἱ τίτλοι ἀπενεμήθησαν πολλάκις παρ' ἄξιαν· ἀπόδειξις δὲ τὸ ἐξῆς. Ὁ Ζωγράφος ἦτο ὑπαρχηγὸς τῶν ἐξ ἀνατολικωτέρων ἐπαρχιῶν, ἀναπληρωτὴς τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Σφακιανάκη, διατελοῦντος ὑπὸ τὸν Κόρακαν, τὸν γενικὸν ὄλου τοῦ τμήματος ἀρχηγόν· οἱ δὲ Γεωργακάκης, Λυβιοπέτρος, Ἀναγ. Μαντακάκης, Βαρδαντώνης, Καβρός, Μπολοβασίλης, Παππαμανώλης, Νιώτης, Ζετρώπης κλπ. ἦσαν ἀπλοὶ ὀπλαρχηγοὶ ἐν ταῖς δυτικαῖς ἐπαρχίαις· ἐν τούτοις μὲ οὐδένα ἐκ τούτων δύναται νὰ συγκριθῆ ὁ Ζωγράφος, διότι πάντες οὗτ' ἦσαν καλλίτεροι αὐτοῦ,

Ἐν τούτοις ὁ Πολιουδοβαρδάκης δὲν ἔχει ἀπαίτησιν νὰ λάβῃ βοήθημα καὶ ὅσα περὶ αὐτοῦ ἔγραψαν οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ἦσαν περιττά, γραφέντα ἔνεκεν πάθους πρὸς αὐτόν. Ἄλλως οὗτος προσεκάλεσεν αὐτοὺς διὰ τῆς ὑπαγραφῆς αὐτοῦ νὰ συζητήσωσι λογικῶς καὶ ἀπαθῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Οὗτοι ἐδέχθησαν μὲν τὴν πρόκλησιν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπέφυγον διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῶν ν' ἀπαντήσωσιν αὐτῷ καὶ ἀωνύμως ἀγενῶς ἐξύβρισαν αὐτόν καὶ βαναύσως.

Δ'.

Ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου ἀνέφερον ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἐξιῶνται μὲ τοὺς πληρεξουσίου, διότι οὗτ' ἦσαν πολὺ ὑποδέστεροι ἐκείνων, ὡς ἀπλοὶ ὑπάλληλοι ὄντες αὐτῶν καὶ ἐνεργοῦντες κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῶν. Οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου (φέροντες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τὸν τίτλον τοῦ πληρεξουσίου), προσπαθοῦσι ν' ἀναιρέσωσι τοῦτο καὶ λέγουσιν ὅτι οἱ πληρεξούσιοι ἦσαν ἰσόβαθμοι μὲ τοὺς ἀρχηγούς, ἢ ἐπιρροὴ αὐτῶν ἴση μὲ τὴν τῶν ἀρχηγῶν, οἱ δὲ ἀγῶνες τῶν πληρεξουσίων ἰσάξιοι καὶ ἀνώτεροι, ὅτ' οἱ ἀρχηγοὶ ἐνήργουν κατὰ τὰς διαταγὰς τῶν πληρεξουσίων, αἱ δὲ πράξεις τῶν ἀρχηγῶν ἐθεωροῦντο ἄκυροι, ἐὰν δὲν διετάσσοντο ἢ ἐπεδοκιμάζοντο ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων. Καὶ εἰς τοῦτο ψεύδονται οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου· διότ' εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τινὲς τῶν πληρεξουσίων ἦσαν σπουδαῖοι καὶ εἶχον μεγίστην ἐπιρροήν, ὡς οἱ δύο ἱερεῖς Παρθένιοι, ὁ ἀτυχὴς καὶ ἀτυχῶς διὰ τὴν Κρήτην αὐτακτονήσας Λόγιος, ὁ Βολουδάκης, ὁ Κασσελάκης, ὁ Μπουμπουλάκης, ὁ Νικολούδης, ὁ Παππαδογιαννάκης, ὁ Ν. Μαντακάκης, ὁ Μπουρδουμπάκης καὶ εἴ τις τὴν

μνήμην μου διαφεύγη ἤδη, καὶ ἠδύναντο νὰ λογισθῶσιν ἴσοι μὲ τοὺς ἀρχηγούς, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι δὲν ἦσαν πολλοί, δὲν ἦσαν οὔτε Παππαδάκαι, οὔτε Σεργάκαι, οὔτε Σαρολίδαι, οὔτε Μπιστᾶκαι· ἐν τούτοις οὔτε οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι πληρεξούσιοι ἠδύναντο νὰ ἐξισωθῶσι μὲ τοὺς πρωτεύοντας ἀρχηγούς Κόρακαν, Κριάρην, Χατζημιχάλην καὶ Ῥωμάνον, ἀλλὰ, ἄλλοι μὲν μὲ τοὺς δευτεροῦντας καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς τριτεῦντας. Δὲν προσφέρει τὰς αὐτὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα ἐκεῖνος ὅστις μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς μάχης γράφει ἐκθέσεις καὶ φλυαρεῖ, μ' ἐκεῖνον ὅστις θέτει τὸ στήθος αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν. Δὲν εἶναι ἀληθές ὅτ' οἱ πληρεξούσιοι ἦσαν γενικοὶ ἐπόπται τῶν ἐκστρατειῶν, διότι πολλάκις οὔτε κἂν νὰ ὀμιλῶσιν αὐτοῖς κατεδέχοντο οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί. Καὶ ὁ ἔσχατος τῶν πολεμιστῶν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν γραμματικῶν καὶ πληρεξουσίων· διότι ἐκεῖνος μὲν ἐξήρχετο αἰμοσταγῆς ἐκ τῆς μάχης, οὔτοι δὲ μέλανες ἐκ τῆς μελάνης καὶ μακρόθεν μόνον ἐθεώρουν τοὺς μαχομένους καὶ οἱ πλείστοι οὔτε εἶδον κἂν μάχην τινά. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ λοιποὶ πολεμισταὶ ἦσαν παντοδύναμοι καὶ εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο ἀπέναντι αὐτῶν τοὺς πληρεξουσίους, ἐκτός ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ὡς ἄνω εἴρηται. Ἀπόδειξις τούτου ἔστω ὅτι ἐν Ἀργυρουπόλει, ὁ εἰς τὴν θύραν τῆς συνελεύσεως φυλάσσων στρατιώτης, ἀπώθησεν ἀποτόμως κ' ἐξύβρισε σκληρῶς τὸν μακαρίτην Λόγιον, ἓνα ἐκ τῶν ἀρίστων πληρεξουσίων, διότι οὗτος ἐζήτηε νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῇ συνελύσει ἄνευ προηγουμένης ἀδείας ἀρχηγοῦ τινος. Δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ πράξεις τῶν ἀρχηγῶν ἀπήτουν τὴν διαταγὴν καὶ τὴν ἔγκρισιν τῶν πληρεξουσίων, διότι οὐδεμίᾳ περίστασις παρουσιάζεται, καθ' ἣν ἐτιμωρήθη ἀρχηγός τις μὴ ὑπακούσας εἰς τὰς διαταγὰς τῶν πληρεξουσίων, ἀλλ' οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ σκε-

φθῆ τις τοιοῦτόν τι, οὐδεμίᾳ περίστασις παρουσιάζεται, καθ' ἣν ἡ Συνέλευσις καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀπεδοκίμασαν πράξιν τινα οἰουδήποτε ἀρχηγῶ. Ἄλλως ἂν ἀναφέρωσιν οἱ ἀναλαβόντες τὸ εὐγενές τῆς ἀντικρούσεως τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου ἔργον, μίαν περίστασιν, καθ' ἣν ἀρχηγός τις ἀπειθήσας εἰς τὰς διαταγὰς τῆς συνελεύσεως ἐδικάσθη ὑπ' αὐτῆς καὶ κατεδικάσθη. Ἐν τούτοις πολλάκις οἱ ἀρχηγοὶ εἰς οὐδὲν ἐλογίσαντο τῆς συνελεύσεως τὰς διαταγὰς, πολλάκις ἐποδοπάτησαν τὰ ὑπὸ πληρεξουσίων γεγόμενα ψήφισματα περὶ ἡγεμονείας. Πλὴν οἱ ἐπικριταὶ μου τὸ ψεῦδος ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν, νομίζοντες ὅτι δι' αὐτοῦ δύνανται νὰ ὑπερισχύσωσι. Πρὸς δὲ πολλάκις οἱ ἀρχηγοὶ ἀπεδοκίμασαν τὰς πράξεις τῆς Κυβερνήσεως, τῆς Συνελεύσεως καὶ τῶν ἐπιτροπῶν. Ἀπόδειξις δὲ τα διαδραματισθέντα ἐν Ἀργυρουπόλει, ὅπου ἡ συνέλευσις καὶ ἡ Κυβέρνησις διὰ τῆς βίας καὶ διὰ τῆς ἀπειλῆς τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν ὑπέγραψαν τὸ ψήφισμα τῆς μέχρι θανάτου ἐπιμονῆς εἰς τὸ σύνθημα τῆς ἐνώσεως, διότ' ἡ συνέλευσις καὶ ἡ Κυβέρνησις ἠρνοῦντο νὰ πράξωσι τοῦτο, κλίνουσαι μᾶλλον εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἡγεμονείας. Μάρτυρες αὐτόπται τοῦ γεγονότος τούτου εἰσὶν οἱ ἐξ Ἀθηνῶν ἀπεσταλμένοι ἀξιότιμοι ἄνδρες Ἀντωνιάδης, Νικολαΐδης καὶ Παππαδάκης. Τί πρὸς ταῦτα λέγουσιν οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου; Πιθανὸν νὰ εἴπωσιν ὅτι οἱ ἀνωτέρω οὐδέποτε τῆς Κρήτης ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος ὡς ἀπεσταλμένοι.

Ε'.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου ἀνέφερον ὅτι ἐκ τῶν λαμβανόντων βοηθήματα Κρητῶν, οἱ ἐξῆς δώδεκα 1) Στυλ. Παπαδάκης. 2) Μάξιμος Δασκαλάκης.

3) Χαραλ. Παπαδάκης. 4) Μαλικούτης. 5) Μπιστάκης. 6) Σέρρης. 7) Σαρολίδης. 8) Βασιλ. Κωσταροῦ Βολουδάκης. 9) Σκουλᾶς. 10) Βαρδίδης. 11) Γ. Σγουρός. και 12) Βασιλακογεώργης, λαμβάνουσιν αὐτὰ ἄνευ ἀνάγκης, οἱ πλείστοι δ' αὐτῶν καὶ παρ' ἀξίαν, διὰ τοὺς λόγους οὓς ἐν ἐκτάσει λέγω περὶ ἐνὸς ἐκάστου ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου, ἰδίως δὲ διότι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐπολέμησεν ἐκτὸς τοῦ Σγουροῦ, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλεσέ τι ἔνεκεν τῆς ἐπαναστάσεως, διότι οἱ μὲν δέκα ἐξ αὐτῶν κατῆλθον ἐκ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐθελονταί, οἱ δὲ λοιποὶ δύο οὐδὲν εἶχον ἐν Κρήτῃ ν' ἀπολέσωσι, διότι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν θὰ δυστυχήσῃ, ἀφαιρουμένου τοῦ βοηθήματος αὐτοῦ, διότι πάντες ἔχουσι καὶ ἄλλο μέσον δι' οὗ πορίζονται τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως αὐτῶν. Ἐγνωμοδότησα δ' ὅτι πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ αὐτοῦ τὰ βοηθήματα καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν φονευθέντων ἀγωνιστῶν, καὶ τοὺς πληγωμένους, καὶ εἰς τοὺς οἰκογενειάρχας ὀπλαρχηγούς κ' ἐπιστήμους ἀγωνιστάς, οἵτινες ἔνεκα τῆς ἐπαναστάσεως κατέστησαν δυστυχεῖς καὶ δὲν δύνανται δι' ἄλλου τρόπου νὰ πορισθῶσι τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας. Οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου προσεπάθησαν ν' ἀναιρέσωσι ταῦτα, ἀλλ' ἀπέτυχον, διότι οὔτε τὴν δυστυχίαν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν περὶ ὧν πρόκειται χηρῶν, ὄρφανῶν, πληγωμένων καὶ λοιπῶν ἀγωνιστῶν ἐτόλμησαν ν' ἀμφισβητήσωσιν, οὔτε τὸ ὅτι οὐδὲν ἀπώλεσαν οἱ μνησθέντες δώδεκα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, οὔτε τὸ ὅτι οὗτοι ἔχουσι καὶ ἄλλον πόρον ζωῆς ἠδυνήθησαν ν' ἀρνηθῶσι. Περιορίσθησαν μόνον, ἐκθέτοντες ψευδῆ γεγονότα, νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι προσέφερον σπουδαίας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Τὰ λεγόμενα ταῦτα τῶν ἐπικριτῶν τοῦ φυλλαδίου μου δύναμαι ν' ἀντικρούσω διὰ μακρῶν, διότι πάντα τὰ κατ' αὐτοὺς γνωρίζω ἀκριβῶς.

Γνωρίζω ἅπασαν τὴν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν πορείαν καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Στυλιανοῦ Παππαδάκη καὶ τῶν ἄλλων, γνωρίζ' ὅλα τὰ μέσα ὅσα μετεχειρίσθη οὗτος διὰ νὰ πείσῃ τινὰς ὅτ' εἶναι σπουδαῖος ἀγωνιστής, γνωρίζ' ὅτι ἐν ᾧ ἐλάμβανε καὶ λαμβάνει μέγιστον βοήθημα ὡς ἀγωνιστής τῆς Κρήτης, ἐγένετο καὶ ὑπότροφος τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως κ' ἐστάλη εἰς Εὐρώπην διὰ νὰ σπουδάσῃ μαθηματικά, ἀντὶ τούτου δ' ἐπέστρεψε πρὸ μικροῦ ἐξ Εὐρώπης μὲ δίπλωμα νομικοῦ. Γνωρίζω τὸν τρόπον δι' οὗ ὁ Χαρ. Παπαδάκης ἐγένετο πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Μονοφατζίου, μὴ κατορθώσας τοῦτο ἐν Ἀγίῳ Βασιλείῳ καὶ Μεσσαρᾷ, ταῖς πατρίσι τῶν γονέων αὐτοῦ, γνωρίζω ὁποίαν ὑποδοχὴν καὶ προσοχὴν ἔδωκαν εἰς αὐτὸν ἐν τῇ συνελεύσει, καὶ διατὶ ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ταχέως καὶ νὰ γίνῃ γραφεὺς τοῦ Κόρακα, γνωρίζω ἂν αἱ συμβουλαὶ αὐτοῦ ἔβλαψαν ἢ ὠφέλησαν, ὡς λέγει, τὸν Κόρακαν. Τέλος τὰ πάντα γνωρίζω, ἀλλὰ θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐκθέσω ταῦτα, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πεισθῇ ὁ κόσμος ἐκ τῶν φωνασικῶν τῶν ἐπικριτῶν τοῦ φυλλαδίου μου, ὅτ' εἶναι δίκαιον νὰ λαμβάνῃ βοήθημα ὁ Στυλ. Παππαδάκης, ὅστις κ' ἐπιστήμων εἶναι καὶ προῖκα ἔλαβεν ὑπανδρευθεὶς καὶ οὐδεμίαν ὑφίσταται ἀνάγκην, καὶ διὰ παντὸς τρόπου προσπαθεῖ νὰ διορισθῇ ὑπάλληλος παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει, ἀπελθὼν ἐπὶ τούτῳ πρὸ μικροῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν ᾧ ἡ χήρα καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου τῶν φονευθέντων ἀρχηγῶν Παυλῆ Ντετιδάκη, λιμοκτονοῦσιν ἐν Ἀθήναις, μηδὲν λαμβάνοντα βοήθημα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πεισθῇ ὁ κόσμος ὅτ' εἶναι δίκαιον νὰ λαμβάνῃ βοήθημα ὁ Χαρ. Παπαδάκης, ὅστις καὶ διδάσκαλος εἶναι καὶ ψάλτης καὶ οἰκοτρόφους μαθητὰς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ πληρωμῇ διατηρεῖ καὶ οὐδεμίαν ὑ-

φίσταται ἀνάγκην, ἐν ᾧ ὁ γηραιὸς κ' ἐνδοξὸς ἀγωνιστῆς Μπροσνερίτης στερεῖται καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πεισθῇ ὁ κόσμος ὅτ' εἶναι δίκαιον νὰ λαμβάνωσι βοήθημα ὁ καθηγητῆς τῆς γαλλικῆς γλώσσης Μάξιμος Δασκαλάκης, περὶ οὗ γνωρίζω κάλλιστα διὰ τίνος μέσου κατώρθωσαν ἐπὶ τῆς ὑπουργείας τοῦ Κουμουνδούρου νὰ πείσωσιν ἵνα κατέλθῃ εἰς τὴν πατρίδ' αὐτοῦ Κρήτην, καὶ ὁ δημοσιογράφος καὶ διδάσκαλος Μπιστάκης, ὁ καὶ τοῦ Ἀγαθαγγέλου σχολιαστῆς, οἵτινες οὐδεμίαν ὑφίστανται ἀνάγκην, ἐν ᾧ οἱ ἀτρόμητοι τῆς Ἐρεθύμνης ἱερεῖς Παπαμανώλης καὶ Παπαστυλιανὸς λιμοκτονοῦσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πεισθῇ ὁ κόσμος ὅτ' εἶναι δίκαιον νὰ λαμβάνωσι βοήθημα ὁ Σέργης καὶ ὁ Σαρολίδης, οἵτινες ἐφοδιασθέντες μὲ πιστοποιητικὰ περιῆλθον τὸ ἐξωτερικὸν κ' ἔλαβον, ὡς δῆθεν μέγιστοι ἀγωνισταὶ τῆς Κρήτης, ἀρκετὰ βοηθήματα παρὰ τῶν ὁμογενῶν καὶ οὐδεμίαν ὑφίστανται ἀνάγκην, ἐν ᾧ αἱ χῆραι καὶ τὰ ὀρφανὰ τόσων ὀπλαρχηγῶν ἐνδόξως πεσόντων ἐν ταῖς μάχαις, λιμοκτονοῦσι. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πεισθῇ ὁ κόσμος, ὅτ' εἶναι δίκαιον νὰ λαμβάνῃ βοήθημα ἐκ δρ. 150 κατὰ μῆνα ὁ ἀμελέστατος μαθητῆς καὶ σπάταλος υἱὸς τοῦ μικροῦ Κωσταροῦ, καθ' οὗ πλεῖστα ἔγραψαν οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ἐν τῷ κατὰ τὸ ἔτος 1870 ὑπὸ τοῦ Παππαδάκη ἐκδοθέντι φυλλαδίῳ αὐτῶν, ἐν ᾧ ὁ ἐπιμελὴς καὶ χρηστὸς υἱὸς τοῦ ἐνδόξου Κόρακα λαμβάνει βοήθημα ἐκ μόνον δραχ. 50, ὅστις εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ τῶν εὐελπίδων σχολῇ τὰς ἐξετάσεις αὐτοῦ ὅπως καταταχθῇ ἐν αὐτῇ, μεταξὺ 42 ἐξετασθέντων, ἀνεδείχθη πρῶτος. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πεισθῇ ὁ κόσμος ὅτ' εἶναι δίκαιον νὰ λαμβάνωσι βοηθήματα ὁ μαραγκὸς Μαλικούτης, ὁ βυρσοδέψης Γ.

Σγουρός και ὁ χρυσοχόος Βαρδίδης, ὅστις πρὸ μικροῦ ἐπέστρεψεν ἐξ Εὐρώπης ἔνθα οὐ μικρὸν ἐφορολόγησε τοὺς ὁμογενεῖς, ὡς μέγιστος και δυστυχῆς ἀγωνιστῆς τῆς Κρήτης, ἐν ᾧ τόσοι οἰκογενειάρχαι ὀπλαρχηγοί, κη-
ταστάντες δυστυχεῖς ἔνεκα τῆς ἐπαναστάσεως, λιμο-
κτονοῦσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Δὲν εἶναι δυ-
νατὸν νὰ πεισθῇ ὁ κόσμος, ἐκ τῶν φωνασιῶν τῶν ἐπι-
κριτῶν τοῦ φυλλαδίου μου, ὅτ' εἶναι δίκαιον νὰ λαμ-
βάνωσι βοηθήματα οἱ γελοῖοι ἀγωνισταὶ Βασιλακο-
γεώργης, Σκουλᾶς και Μοσχοβίτης, ἐν ᾧ οἱ ἐν ταῖς μά-
χαις ἀκρωτηριασθέντες ἀγωνισταὶ και ἀνίκανοι πρὸς ἐρ-
γασίαν καταστάντες, ἐπαιτοῦσι πρὸς πορισμὸν τοῦ ἄρ-
του αὐτῶν.

Ὅθεν, ἂν και ἀναγνωρίζω τὰς ὑπηρεσίας τινῶν ἐκ
τῶν ἀνωτέρω δώδεκα Κρητῶν, ἂν και δὲν ἀγνοῶ τὴν
ἀντίστασιν τοῦ Μαξ. Δασκαλάκη εἰς τὸ νὰ μὴ ὑπογρά-
ψῃ τὸ ψήφισμα περὶ ἡγεμονείας, εἰς ἣν ἐπὶ τέλους ἐνέδω-
κεν, ἐπιμένω οὐχ ἥττον διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους εἰς
τὴν ἰδέαν μου ὅτι πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσιν ἐξ αὐτῶν τὰ
βοηθήματα και νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς ἐξῆς, οἵτινες δὲν
λαμβάνουσι τοιαῦτα : εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ντετι-
δάκη, εἰς τὸν Μπροσνερίτην, τὸν Παπαμανώλην, Παπα-
συλιανόν, Σταμαθιουδάκην, εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν φο-
νευθέντων Κούβου, Ντεληδράκου, Δασκαλάκη (τοῦ Κισ-
σαμίτου) και Μπουμπουλάκη, εἰς τοὺς Νιώτην, γέροντα
Χριστόδουλον, Βαρδαντώνην, Φιώτην, Καλλεργάκην,
Δριμύν, Σπιθούρην, Βογιατζόπουλον, Μπέμπελην, Κουρ-
μούλην, εἰς τοὺς ἀκρωτηριασμένους Βαρδὴν Σταυράκην,
Βλαχάκην και Χατζιδάκην, και εἰς τὰς λοιπὰς χήρας
και τὰ ὄρφανὰ τῶν φονευθέντων ἀγωνιστῶν, κατὰ τὴν
ἀνωτέρω τάξιν, διὰ τοὺς λόγους, οὓς ἐν ἐκτάσει δι' ἑ-
καστὸν αὐτῶν ἀναφέρω ἐν τῷ πρώτῳ φυλλαδίῳ μου.

Προσέθηκα δ' ἐνταῦθα τοὺς Νιώτην καὶ Σπιθούρη, τοὺς ὁποίους ἐν τῷ πρώτῳ φυλλαδίῳ μου κατὰ παραδρομὴν παρέλειψα, ἐν ᾧ εἶναι ἄξιοι βοηθήματος καθ' ὃ ἀξιόλογοι ἀγωνισταὶ καὶ ὀπλαρχηγοὶ δυστυχοῦντες.

ΣΤ'.

Ἐπειδὴ, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, φρονῶ ὅτι τὰ βοηθήματα ἐκείνων, οἵτινες λαμβάνουσι ταῦτα δικαίως, δὲν εἶναι ἀνάλογα καὶ δὲν δίδονται κατὰ τὴν πρέπουσαν τάξιν, διότι τινὲς μὲν τούτων λαμβάνουσι βοηθήματ' ἀνώτερα τῆς ἀξίας καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, ἄλλων δὲ τὰ βοηθήματα εἰσὶ μικρὰ καὶ δὲν ἐξαρκοῦσιν εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, οὔτε εἶναι ἀνάλογ' ἀπέναντι τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν, ἐγνωμοδότησα διὰ τοῦ φυλλαδίου μου, ὅτι πρέπει νὰ γίνωσι πολλαὶ τάξεις βοηθημάτων καὶ νὰ ταχθῇ ἕκαστος ἀγωνιστῆς εἰς τὴν πρέπουσαν αὐτῷ τάξιν· λαβὼν δὲ ὑπ' ὄψιν μου τοὺς ἀγῶνας, τὰς θυσίας καὶ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας αὐτῶν, κατέταξα ἕκαστον εἰς τὴν πρέπουσαν αὐτῷ θέσιν καὶ ἐξέθηκα ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου τοὺς λόγους τῆς κατατάξεως ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν.

Οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ἐπεχείρησαν καὶ τὸ μέρος τοῦτο νὰ προσβάλωσιν, ἐκθέτοντες δ' ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτῶν ἀνυποστάτους τινὰς καὶ ψευδεῖς λόγους, γνωμοδοτοῦσιν ὅτ' εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν ἀγωνιστῶν πρέπει νὰ ταχθῶσιν οὐ μόνον ὁ Κριάρης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξῆς : Κορκίδης, Τσουδερὸς, Σκαλίδης, Μαθιός, Γιαννιδιοβαρδάκης, Τσόντος, Μ. Σγουρός, Νικολοῦδης, Ζωγράφος, Κοκκινίδης, Μανουσογιαννάκης, Στρατουδάκης, Παπαδημητράκης, Σίφακας, Δημητρακάκης Τυλλιανάκης καὶ Παπαγιαμαλῆς.

Ἡ κατάταξις αὐτῶν αὐτῆ ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου, ἢ ἀγνοοῦσιν ἐντελῶς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν, ἢ εἶναι εἰς ἄκρον φατριασταί, τετυρλωμένοι ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ παντάπασιν εἰλικρινεῖς, ἄνευ αἰσχύνης ὑποστηρίζοντες γελοίας καὶ ἀνοήτους ἰδέας. Λέγω δὲ τοῦτο, διότι ὑπάρχει ἀναφορὰ τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1869 δοθεῖσα εἰς τὴν βουλὴν, εἰς τὴν ὁποίαν τινὲς ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰσὶν ὑπογεγραμμένοι ἰδιοχείρως μὲ τὸν τίτλον ὀπλαρχηγοῦ καὶ οὐχὶ ἀρχηγοῦ· πῶς σήμερον οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου, οἱ κηρυχθέντες ὑπὲρ τῶν τίτλων, ὀνομάζουσιν αὐτοὺς ἀρχηγούς, θέτοντες εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν ἀγωνιστῶν;

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν κατάταξιν πάντων αὐτῶν μετὰ τοῦ Κριάρη, εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ἐπραξάν τοῦτο, ὑπὸ τοῦ μεγίστου ἐναντίον αὐτοῦ πάθους αὐτῶν κινούμενοι διὰ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους, κ' ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ προσβάλωσιν αὐτόν· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν κατάταξιν πάντων τῶν λοιπῶν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν ἀπαντῶμεν.

Ὁ Κορκίδης, ὁ Μαθιός, ὁ Σκαλίδης, ὁ Τσουδερός, ὁ Τσόντος, ὁ Μ. Σγουρός, ὁ Γιαννιδοβαρδάκης, ὁ Νικολούδης καὶ τινες ἄλλοι, εἶναι πολὺ ἀνώτεροι τῶν λοιπῶν· οἱ ἀγῶνες, αἱ θυσίαι, τὰ δεινοπαθήματα καὶ ἀκόμη αἱ σημεριναὶ ἀνάγκαι αὐτῶν, εἰσὶ δεκαπλασίως ἀνώτεροι ἀπὸ τὰς τῶν Παπαγιαμαλῆ, Δημήτρακάκη, Τυλλιανάκη, Σίφακα καὶ τινῶν ἄλλων. Οἱ λόγοι τῆς ἰδέας μου ταύτης ἐκτίθενται λεπτομερῶς ἐν τῷ πρώτῳ φυλλαδίῳ μου. Οὕτω λόγου χάριν ὁ Κορκίδης, ἀρχηγὸς ἐν Σελίνῳ, ἦτο προῦχων τοῦ τόπου, ἔχων μεγάλην περιουσίαν, καὶ πλείστ' ὄσους βόας καὶ πρόβατα, ἄπερ πάντα ὑπὲρ τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ ἐθυσίασε Κρήτης. Ἦτο ὁ μᾶλλον προσηγῆς τῶν ἀρχηγῶν πρὸς τοὺς ἐθελοντάς,

καὶ διὰ ταῦτα ἔπρεπε νὰ κατέχη ἀνωτέραν τῶν λοιπῶν θέσιν. Ἄλλ' οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου κατατάττουσιν αὐτὸν εἰς ἴσην θέσιν μετὰ τοῦ Σίφακα καὶ τοῦ Ζωγράφου, τοῦ Παπαγιαμαλῆ καὶ τοῦ Δημητρακάκη. Ὅλοι αὐτοὶ εἰς τὴν πρώτην τάξιν πρέπει νὰ καταταχθῶσι; καὶ ὁ εἰς τὸν ἄλλον δὲν ὑπερτερεῖ κατὰ μίαν τρίχα, ὥστε νὰ ἦναι ἀνώτερος αὐτοῦ; Λέγουσιν οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ὅτι κακῶς κατέταξα τὸν Σκαλίδην εἰς ἀνωτέραν τοῦ Γιαννιδοβαρδάκη τάξιν, ἀφ' οὗ ἀμφότεροι ἦσαν ἀρχηγοὶ ἴσων τμημάτων τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου. Ἐκ τούτου καὶ μόνου δύναται τις νὰ κρίνη περὶ τοῦ ἐσφαλμένου καὶ ἀνοήτου τῆς κρίσεως τῶν ἐπικριτῶν. Ὁμολογῶ ὅτι ἀμφότεροι ἦσαν ἀρχηγοὶ τμημάτων, ἀμφότεροι γενναῖοι καὶ πρόθυμοι εἰς τὰς μάχας, ἀλλ' ἂν ὄχι δι' ἄλλο τι, τοῦλάχιστον διὰ τὸν ἀναμφισβήτητον λόγον ὅτι ὁ Σκαλίδης ἔχει πολυμελῆ οἰκογένειαν καὶ πολλὰς ἀνάγκας, ἐν ᾧ ὁ Γιαννιδοβαρδάκης οὔτε σύζυγον, οὔτε τέκνα ἔχει, οὔτε ἄλλο τι οἰκογενειακὸν βᾶρος, ὁ Σκαλίδης βεβαίως πρέπει νὰ λαμβάνη μεγαλείτερον τοῦ Γιαννιδοβαρδάκη βοήθημα. Τέλος αἱ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος κρίσεις τῶν ἐπικριτῶν τοῦ φυλλαδίου μου εἶναι προφανέστατα ἄδικοι, αὐτοὶ δ' εἰσὶν οἱ ὄντως ἄδικοι ἄνθρωποι καὶ οὐχὶ ἐγώ· ἐπομένως νομίζ' ὅτ' εἶναι περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψω περιπλέον εἰς ἀντίκρουσιν αὐτῶν.

Ἡ κατάταξις τῶν ἀγωνιστῶν ἐπὶ τῶν βοηθημάτων, εἶναι δικαιοτάτη καὶ ἀκριβής, ὅπως ἐν τῷ φυλλαδίῳ μου «τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν» ἐγένετο. Οἱ πρόσφυγες ἀγωνισταὶ τῆς Κρήτης πρέπει νὰ ταχθῶσιν ἐν τοῖς βοηθήματι κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξιν: 1) Κριάρης· 2) Ἐπίσκοπος· 3) Κορκίδης· 4) Οἰκογένεια Ντετιδάκη· 5) Τσουδερός· 6) Σκαλίδης· 7) Μαθιός· 8) Μ. Σγουρός· 9)

Τσοντολάμπης· 10) Γιαννιδοβαρδάκης· 11) Οἰκογένεια
Δασκαλάκη 12) Ἐμπροσνερίτης· 13) Υἱὸς Κόρακα· 14)
Οἰκογένεια Σαββοπούλου· 15) Παπαμανώλης· 16) Ζω-
γράφος· 17) Παππαστυλιανός· 18) Οἰκογένεια Τυρτίρη·
19) Νικολούδης· 20) Κοκκινάκης· 21) Στρατουδάκης· 22)
Μανουσογιαννάκης· 23) Παπαδημητράκης· 24) Μήτηρ
Δασκαλάκιδων· 25) Σταμαθιοδάκης· 26) Νιώτης· 27)
Ὁ γέρον Χριστόδουλος· 28) Βαρδαντώνης· 29) Οἰκο-
γένεια Ντεληδράκου· 30) Οἰκογένεια Κούβου· 31) Οἰκο-
γένεια Μπουμπουλάκη· 32) Οἰκογένεια Δασκαλάκη τοῦ
Κισσαμίτου· 33) Δημητρακάκης· 34) Σίφακας· 35)
Τυλλιανάκης· 36) Σπιθούρης· 37) Φιώτης· 38) Καλλερ-
γάκης· 39) Παπαγιαμαλής· 40) Βογιατζόπουλος· 41)
Δριμύς· 42) Κουρμούλης· 43) Βαρδῆς Σταυράκης· 44)
Βλαχάκης· 45) Χατζιδάκης· 46) Ἀρχοντάκης· καὶ
47) αἱ οἰκογένειαι τῶν λοιπῶν φονευθέντων ἀγωνιστῶν
δεκαπέντε περίπου. Ἐξαιροῦμεν ἐνταῦθα τ' ὄνομα τοῦ
Πολιοῦ Πολιουδοβαρδάκη, διότι οὗτος διεκήρυξεν ὅτι
οὐδεμίαν ἀπαίτησιν βοηθήματος ἔχει. Πόσον καλὰ θὰ
ἔκαμνον καὶ τινες ἄλλοι ἐὰν αὐτὸν ἐμιμοῦντο! Αὐτοὶ
καὶ μόνοι, κατὰ τὴν ἀνωτέρω τάξιν πρέπει νὰ λαμβά-
νωσι βοηθήματα.

Λέγουσιν οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ὅτι παρέ-
λειψα ἐν αὐτῷ καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀγωνιστὰς δικαιου-
μένους νὰ λάβωσι βοήθημα· τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές,
διότι ὁμολογῶ μὲν ὅτι ἐκ τῶν παραλειφθέντων εἰσὶ τι-
νες διακεκριμένοι πολεμισταί, ἀλλ' οὔτοι, οὔτε ὄπλαρ-
χηγοὶ ἦσαν, οὔτε οἰκογενειακὰ βάρη ἔχουσι, πάντες δ'
ἔχουσι πόρον ζωῆς, διορισθέντες ἄλλοι μὲν τελονοφύλα-
κες, ἄλλοι δασοφύλακες, ἄλλοι κλητῆρες καὶ ἄλλοι εὐ-
ρόντες ἰδιωτικὴν τινα ἐργασίαν, δι' ἧς πορίζονται τὰ
μέσα τῆς συντηρήσεως αὐτῶν. Ἄλλως τὸ βοήθημα δι-

δεται εἰς μόνον τὸν μὴ δυνάμενον, ἕνεκεν οἴουδῆποτε λόγου νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ προσπορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Εἶπον δ' ὅτι καὶ ἄλλοι δικαιῶνται οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου, οὐχὶ ὑπὸ συμπαθείας πρὸς τοὺς πατριώτας αὐτῶν κινούμενοι, διότι, ἂν ἐφρόντιζον δι' αὐτούς, ἤθελον μεριμνήσει περὶ αὐτῶν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ φυλλαδίου μου, ὅτ' ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα λαμβάνουσιν αὐτοὶ ὑπέρογκα βοηθήματα, χωρὶς νὰ φροντίσωσι διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἀγωνιστάς. Ἄλλ' ἔπραξαν τοῦτο διὰ νὰ κατηγορήσωσι τὸ φυλλάδιόν μου, διὰ νὰ δημοκοπήσωσι κ' ἐγείρωσι τοὺς παραλειφθέντας Κρήτας εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ φυλλαδίου μου.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ τῆς δημοκοπίας αὐτῶν καὶ τοῦ κατὰ τοῦ φυλλαδίου μου πολέμου, συνέταξαν πρὸ μικροῦ ἀναφορὰν πρὸς τὴν βουλὴν, ὑπογραφεῖσαν παρ' αὐτῶν καὶ τινῶν ἀρχηγῶν, κ' ἐν γνώσει τοῦ ὅτι ἡ ἀναφορὰ αὕτη δὲν ἤθελε ληφθῆ παντάπασιν ὑπ' ὄψιν διὰ τὸ ὑπέρογκον τῶν ἐν αὐτῇ ἀπαιτήσεων μέχρι παραλογισμοῦ, ἐζήτησαν παρὰ τῆς βουλῆς νὰ δώσῃ βοηθήματα εἰς 113 ἄλλους Κρήτας καὶ νὰ μὴ ἀφαιρέσῃ ἀπ' οὐδενός.

Τὴν ἀναφορὰν ταύτην ἔκαμον διὰ νὰ κολακεύσωσι τοὺς 113 αὐτοὺς Κρήτας κ' ἐγείρωσιν εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ φυλλαδίου μου, πλὴν διὰ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης ἐνέπαιξαν πάντας αὐτοὺς καὶ ἠδίκησαν καὶ τοὺς δικαιούμενους νὰ λάβωσι βοηθήματα. Ἡ ἀναφορὰ αὕτη, ὡς ἦτο ἐπόμενον, δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἄλλ' ἄρα γε οἱ πολεμισταὶ τῆς Κρήτης δὲν νοοῦσιν ὅτι ἐμπαίζονται πάντοτε ὑπὸ τῶν ἐπιτηδείων καὶ δολίων λογίων αὐτῶν;

Ζ'.

Αὐτ' εἶναι ἡ τὴν ὁποῖαν ὑπεσχέθην ἀπάντησις. Τίνα

θά πιστεύσῃ ὁ κόσμος καὶ ἡ Κυβέρνησις, ἐμέ, ὅστις ὑπὸ οὐδενὸς συμφέροντος κινουμαι, καὶ ὑπὸ οὐδεμιᾶς συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας, καθ' ὃ μὴ Κρής, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀκρας πρὸς τὴν Κρήτην ἀγάπης μου καὶ ὑπὸ συμπαθείας πρὸς τ' ἀτυχῆ θύματα τῆς ἐπαναστάσεως, ἢ τοὺς ἐπικριτὰς τοῦ φυλλαδίου μου, οἵτινες εἶναι Κρήτες, ἐξ ἐκείνων, οἵτινες διὰ τοῦ φυλλαδίου μου κρίνονται ἀνάξιοι βοηθήματος καὶ κινουῦνται ὑπὸ τοῦ ἀτομικοῦ αὐτῶν συμφέροντος; Ἐμὲ θέλει πιστεύσει ἡ Κυβέρνησις, ὅστις ψυχρῶς καὶ ἀμερολήπτως καὶ μεθ' ὅλης τῆς ἀκριθείας καὶ εὐγενείας ἐξετάζω τὸ ζήτημα καὶ ὑποστηρίζω τὰς ἰδέας μου, ἢ τοὺς ἐπικριτὰς τοῦ φυλλαδίου μου οἵτινες γράφουσι πάντοτε μετὰ μεγίστου πάθους, μοχθηρίας καὶ βαναυσότητος ἅμα, ὑβρίζοντες οὐ μόνον ἐμὲ ἀλλὰ καὶ τοὺς κορυφαίους τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Κρήτης; Ἐγὼ οὐδὲν θ' ἀπολέσω ἢ θά κερδίσω, ἂν οὕτως ἢ ἄλλως διατεθῶσι τὰ βοηθήματα, οἱ Παππαδάκαι ὅμως καὶ οἱ Μπιστάκαι, οἱ Σέργαι καὶ οἱ Σαρολίδαι καὶ ἡ ὁμάς αὐτῶν θ' ἀπολέσωσι καὶ οὐκ ὀλίγα. Ἐγὼ δὲν λέγω ὅτι οἱ ἀγωνισταὶ δὲν πρέπει ν' ἀμοίβωνται διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν, ἀλλ' ἤδη τὰ χρήματα εἰσὶν ὀλίγα κ' ἐξ αὐτῶν ἀνάγκη νὰ λάβωσιν οἱ πλείονας ἀγῶνας καὶ πλείονας ἔχοντες ἀνάγκας.

Μὲ κατηγοροῦσιν οἱ ἐπικριταὶ τοῦ φυλλαδίου μου ὅτ' εἶμαι φίλος τοῦ Κριάρη καὶ τοῦ Πολιουδοβαρδάκη καὶ ὑπὸ τῆς πρὸς αὐτοὺς φιλίας μου κινούμενος ἐξέδωκα τὸ φυλλάδιον. Τοῦτο εἶναι ψευδέστατον, διότι ἐγὼ δὲν εἶμαι φίλος αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν οὐδένα Κρήτα ἔχω φίλον ἀτομικῶς, ἀγαπῶ δὲ πάντας τοὺς ἀγωνιστάς, ὡς τοιούτους. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτ' εἶμαι φίλος τοῦ Κριάρη καὶ τοῦ Πολιουδοβαρδάκη, ποῖον τὸ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ φυλλαδίου μου

ἐπιδιωκόμενον συμφέρον αὐτῶν; Ὁ Κριάρης καὶ σήμερον εἶναι πρῶτος ἐν τοῖς βοηθήμασι καὶ οὐδεμίαν περιπλέον ἀξίωσιν ἔχει, ὁ δὲ Πολιουδοβαρδάκης διεκήρυξε διὰ τῶν ἐφημερίδων ὅτι οὐδεμίαν ἀπαίτησιν βοηθήματος ἔχει. Ποῖον λοιπὸν τὸ ἐκ τοῦ ἀγῶνός μου τούτου ἐπιδιωκόμενον συμφέρον τῶν ὑποτιθεμένων φίλων μου; Ἄνυπόστατον ὄθεν καὶ ψευδὲς καὶ τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο, ὅπως πάντα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἐπικριτῶν τοῦ φυλλαδίου μου. Ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου διὰ τὸ μέλλον τῆς Κρήτης ζητήματος τῶν βοηθημάτων, ἐπικαλοῦμαι τὴν μετὰ σπουδαίαν μελέτην ἀμερόληπτον καὶ ἐμβριθῆ κρίσιν τῶν ἀρίστων τῆς Κρήτης ἐθελοντῶν Κορωναίου, Νικολαΐδου, Σμολένσκη, Πετροπουλάκη, Μήτσα, Πετρίτζη, Μποτζαραίων, Ζυγομαλά, Ζερβομπεάκου καὶ λοιπῶν. Ἐπικαλοῦμαι τὴν ἀμερόληπτον κρίσιν τοῦ ἐντίμου Κρητὸς Ν. Δεικτάκη, τοῦ γνωρίζοντος τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τόσον ἀκριβῶς, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, εἴτε Κρήτης, εἴτε ξένος, καθ' ὃ ἀναμιχθέντος καὶ ἐργασθέντος ἐν τοῖς πρώτοις εἰς τὰ Κρητικά, καὶ ἔχοντος εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἅπαντα τὰ ἔγγραφα τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐξεπλήρωσα ἰερότατον πρὸς τὴν ἔνδοξον, πλὴν ἀτυχῆ Κρήτην καθῆκον, προσέφερον αὐτῇ σπουδαιοτάτην κατ' ἐμὲ ὑπηρεσίαν, ὑψώσας φωνὴν ὑπὲρ τῆς καλῆς διανομῆς τῶν βοηθημάτων καὶ πραγματευθεὶς διὰ μακρῶν τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἀπόκειται ἤδη εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἡ ἀποφασίση ἂν πρέπη νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν αὐτῆς τὰς ἰδέας μου. Ἄν αἱ ἰδέαι μου δὲν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, θὰ λυπηθῶ τὰ μέγιστα, ἀλλ' ἐγὼ τὸ καθῆκόν μου ἐξεπλήρωσα. Εἶμαι ὁμως βέβαιος ὅτι δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος καὶ πάντες θὰ ἐπιδιοκιμάσωσι τὰς ἰδέας μου. Καὶ ταῦτα γράφω διὰ τελευταίαν φοράν, σκοπῶν ἡ ἀ-

διαφορήσω δι' ὅσα γράψωσι μετὰ ταῦτα, διότι ἐβαρύνθη ὑβριζόμενος καὶ προπηλακιζόμενος παρ' ἀνθρώπων οὐδεμίαν ἐχόντων ἀξίαν.

Η'.

Κρίνω καλὸν ἵνα, προτοῦ καταλήξω, δημοσιεύσω καὶ τὰς ἀκολουθοῦσας διατριβάς, ἵνα πεισθῇ τὸ κοινὸν ἐτι μᾶλλον εἰς τοὺς λόγους μου. Πρὸ τούτων ὅμως τίθημι κρίσεις τινὰς τοῦ τύπου ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν φυλλαδίων, τοῦ ἰδικοῦ μου δηλαδὴ καὶ τοῦ ἀπαντήσαντος Κρητός.

Πατρὶς Σύρου

Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν, ἢ τὸ περὶ βοηθημάτων ζήτημα ὑπὸ *** ἐν Ἀθήναις τύποις Ν. Πάσσαρη, 1873.»

Τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον φυλλαδίου διανεμομένου δωρεάν, συνιστῶμεν εἰς πάντας καὶ ἰδίως εἰς τοὺς κυρίους βουλευτάς, διότι πολλαὶ ἐν αὐτῷ ἀλήθειαι ἐκτίθενται καὶ ἔπρεπε τέλος ἡ Κυβέρνησις νὰ λάβῃ τὸ μέτρον ἵνα διὰ νόμου κανονίσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο, καθόσον ἀδίκον καὶ ἀπάνθρωπον εἶναι χρήματα προωρισμένα δι' ἱερὸν σκοπὸν, οἷος ἡ περίθαλψις τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων νὰ δίδονται εἰς ἰατροὺς, ὑπαλλήλους, στρατ. συνταξιούχους, τεχνίτας καὶ ἄλλους τοιούτους.

Παρόπη Σύρου ἀρ. 118.

Περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν φυλλάδιον ἐπιγεγραμμένον «Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν κτλ.» ἐν ᾧ διάφορα παράπονα ἐκτίθενται περὶ δυσαναλόγου καὶ ἀδίκου διανομῆς τῶν βοηθημάτων πρὸς τοὺς ἀτυχεῖς ἀγωνιστάς τῆς μεγάλης ἐλληρικῆς ἐκεῖνης νήσου. Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν

οὐδ' εὐμοιροῦμεν πληροφοριῶν, ἵνα δικαίως καὶ ἐν συνειδήσει γράψωμεν περὶ τοῦ φυλλάδιου καὶ τῶν δι' αὐτοῦ ἐκφερομένων παραπόνων. Συνιστῶμεν ὅμως τῇ κυβερνήσει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς ἐκατέρωθεν λόγους καὶ δικαιοσύνη τοὺς ἀδικουμένους, χωρὶς ἐννοεῖται, νὰ ποκόψῃ βοηθήματα ἤδη διδόμενα καὶ συντηροῦντα οἰκογενείας. Ἡ Κρήτη ἔχει δικαιώματα πλείοτερα πάσης ἐλευθέρας ἐπαρχίας εἰς τὴν ἀγάπην καὶ περίθαλψιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Σκοπιὰ ἀριθ. 124.

Ἐστάλη ἡμῖν ἡ ἀπάντησις τοῦ Κρητὸς εἰς τὸ φυλλάδιον «τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν». Ἀναγνόντες ἐπισταμένως ἀμφοτέρωθεν τὰ φυλλάδια, δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ κατακρίνωμεν τὸν ἄγνωστον Κρητᾶ, δι' ὅσας ἐξερεύγεται βαναύσους καὶ κακοήθεις ὕβρεις κατὰ τοῦ γράψαντος μετριοπαθῶς καὶ ὑψώσαντος τὴν φωνὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἀξίων προστασίας. Ἡ ἐν αὐτῷ κακοήθεια ὑπερέβη πᾶν ὄριον ὑβρίζεται ἀγενῶς ὁ ἦρωας τῆς τελευταίας Κρητικῆς ἐπαναστάσεως Κριάρης, διότι πᾶνυ δικαίως κατετάχθη ὡς πρῶτιστος τῶν ἀγωνιστῶν. Εἶναι ἀπελπισία διὰ τὸ μέλλον, ἀφοῦ ἀπὸ σήμερον ὅτε ζῶσιν ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς ἐπαναστάσεως, προσπαθοῦσιν ἄνθρωποι οὐτιδανοὶ νὰ μειώσωσι τὴν ἀξίαν τοῦ ἐν ταῖς μάχαις ἀπαραμίλλου Κριάρη. Ἄς μάθωσιν οὗτοι ὅτι οὐδὲν θὰ πράξωσι, διότι πάντες γνωρίζουσι τίς ἦτο οὗτος ἐν ταῖς μάχαις. Ἀρκοῦσι τὰ ὀλίγα ταῦτα.

Πατρις Σύρου ἀρ. 384.

Ἐπὶ τὸν τίτλον «Κρητὸς ἀπάντησις» εἰς τὸ φυλλάδιον «τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν» ἐξεδόθη ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις φυλλάδιον. Δι' αὐτοῦ ὁ ἄγνωστος ἡμῖν συγγρα-

φεύς προσπαθεῖ ν' ἀναιρέσῃ τὰ ἐν ἄλλῳ φυλλαδίῳ ἐπι-
γραφομένῳ «τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν» καὶ ἐλαττώσῃ
ὄντως τὴν δόξαν τοῦ ἥρωος τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως
Κριάρῃ· εἰδοποιοῦμεν ὅμως αὐτὸν ὅτι ματαίως κοπιᾷζει
καὶ οὐδὲν θέλει κατορθώσῃ, διότι ἐνόσῳ ὑπάρχει ἱστο-
ρία τὸ ὄνομα τοῦ Κριάρῃ θὰ ἦναι σφιγκτὰ συνδεδεμένον
μετὰ τῆς πατρίδος καὶ ἢ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις τοῦ ἔ-
θνους θὰ μένη πάντοτε ἢ αὐτή. Ἀνδρῶν, ὡς ὁ Κριάρ-
ρης, τὰ ὀνόματα ἀποδεικνύονται δι' ἔργων καὶ οὐχὶ διὰ
λόγων ἢ φλυαριῶν. Ὁ Κριάρης θὰ μένη πάντοτε τὸ
ἰδαρικόν τῆς ἀνδρείας παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῷ, ὡς
λίαν εὐφυῶς ὠνόμασεν αὐτὸν κατὰ τὸ διάστημα τῆς
κρητικῆς ἐπαναστάσεως ὁ καλὸς συμπολίτης μας κ. Μ.
Περίδης, ὅστις φαίνεται ἡμῖν παράδοξον πῶς ἐνῶ ἄλ-
λοτε ὀλοκλήρους στήλας τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένης
ἐφημερίδος «Νόμου» ἀφιέρωσεν ἐγκωμιάζων τὸν ἥρωα
τοῦ Σελίνου καὶ περιγράφων τὰ κατορθώματα ἐκείνου
τοῦ ὁποίου ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο συμπατριώτης, ἤδη δὲν
ἀπήντησεν εἰς τὰς βωμολοχίας τοῦ ἀναγγελλομένου
φυλλαδίου.

Τελευταῖον δὲ λέγομεν εἰς τὸν συντάκτην τοῦ ἀνω-
τέρω φυλλαδίου ὅτι δικαιώματα ἀπέναντι τοῦ ἔθνους
δὲν ἀποκτᾷ τις αὐτοβιογραφούμενος καὶ γράφων περὶ
τοῦ ἑαυτοῦ του ὅτι ὑπέστη χρηματικὰς θυσίας ἢ ὅτι ἦτο
δεξιὸς βραχίων στρατηγὸς τινὸς ἢ γραμματέως ἄλλου
ἢ ὅτι φέρει ἰδανικὰς πληγὰς, ἀλλὰ προσφερόμενος πρὸς
τὴν πατρίδα ὡς πρέπει εἰς τίμιον ἄνδρα. Τὸν συμβου-
λεύομεν δὲ τελευταῖον νὰ παύσῃ γράφων, διότι ἢ φύ-
σις ἴσως ἔπλασεν αὐτὸν ἄριστον διδάσκαλον ἢ ἱερέα ἢ
καπετάνιον ἢ ἰατρὸν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἱστοριογράφον.

Ἰδοὺ καὶ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος διατριβαί.

Κύριε Συντάκτα τῆς Παλιγγεσεσίας.

Πρὸ τινων ἡμερῶν ἐξεδόθη φυλλάδιόν τι «Κρητὸς ἀπάντησις», εἰς ἀναίρεσιν ἐτέρου «Τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν». Εἰς τὸν λίβελλον τοῦτον κατὰ τοῦ Κριάρη δὲν προτίθεμαι ν' ἀπαντήσω, εἰμὴ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ ἐμὲ μόνον.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ φυλλαδίου, ὁ γράφων λέγει περὶ τοῦ γράψαντος τὸ ἄλλο φυλλάδιον ὅτι *οὐδένα ἤθελε δυσαρεστήσει, ἐὰν περιωρίζετο εἰς τὴν ἐξύμνησιν ἐνὸς ἀρχηγοῦ τῆς Κρήτης, ὡς ἔπραξε καὶ ὁ πέρυσιν ἐν τῷ συλλόγῳ Παρασσῶ μυθιστορικῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου ἀναγνοῦς δοκίμιον.*

Ἐπειδὴ ἐγὼ εἰμι ὁ ἀναγνοῦς τὴν βιογραφίαν τοῦ Κριάρη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1870 ἔτους, ὡς καὶ τὴν τοῦ Χατζημιχάλη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐσκόπουν δὲ ν' ἀναγνώσω καὶ τὴν τοῦ Κόρακα, ἐὰν διετέλουν μέλος τοῦ εἰρημένου συλλόγου μέχρι σήμερον, κ' ἐπειδὴ ἐγὼ γνωρίζω ἐὰν ἢ ἀνάγνωσις τῆς βιογραφίας τοῦ Κριάρη δυσηρέστησεν ἢ ὄχι, τῷ λέγω ὅτι ψεύδεται, ἴσως ἐν ἀγνοίᾳ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τινὲς τῶν αὐτοκαλουμένων *λογίων* Κρητῶν, ἠρέθισαν τινὰς ἀρχηγούς, μὴ παρευρεθέντας κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εἰρημένης βιογραφίας, παραστήσαντες αὐτοῖς ὅτι ἐγὼ ὕβριζον αὐτούς. Ἴν' ἀποφύγω τὴν μομφὴν ταύτην, προσεκάλεσα μιᾷ τῶν ἡμερῶν τοὺς δυσαρεστηθέντας ἀρχηγούς ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, καὶ ἀνέγνωσα αὐτοῖς τὴν ὅλην βιογραφίαν τοῦ Κριάρη. Νομίζω δ' ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἦλθεν ἐν τῇ οἰκίᾳ μου καὶ ὁ γράψας τὸ παρὸν φυλλάδιον γνωστὸς *λόγιος* Κρής.

Σήμερον δὲ λέγω εἰς τὸν Κρητὰ τοῦτον νὰ φυλάξῃ τὴν ὄρεξιν αὐτοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺ θέλουν ἐκδοθῆ καὶ

αί τρεῖς βιογραφίαι τῶν ὡς εἶρηται ἡρώων, καὶ ἂν θέλῃ, δύναται νὰ ἐπικρίνῃ ταύτας, ἀλλὰ πιστεύομεν ὅτι τότε τοῦλάχιστον θὰ μᾶς κάμῃ τὴν χάριν νὰ ἴδωμεν καὶ τὸ χρυσοῦν αὐτοῦ ὄνομα ἐν τῇ δημοσιότητι καὶ δὲν θὰ κρυβῆ αὐθις ὑπὸ τὴν ἀνωνυμίαν.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 1 Ἰουλίου 1873.

Παλιγγενεσία ἀρ. 2719.

Α. Ι. ΟΛΥΜΠΙΟΣ.

Κύριε συντάκτα τῆς Παλιγγενεσίας.

Ἴνα μὴ ἐξηγηθῆ ἡ σιωπὴ μου ὡς πρόθεσις σφετερισμοῦ ἄλλοτροῦ ἐργου, δημοσιεύσατε παρακαλῶ ὅτι δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ γράψας τὸ φυλλάδιον «Κρητὸς ἀπάντησις» εἰς τὸ ἀνώνυμον φυλλάδιον «τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν ἤτοι τὸ περὶ βοηθημάτων ζήτημα» καθὰ αἰνίττεται ὁ βιογράφος τοῦ Κριάρη Α. Ι. Ὀλύμπιος διὰ τῆς διατριβῆς του ἐν τῷ ἀριθ. 2719 τῆς ἀξιότιμου ἐφημερίδος ὑμῶν, ἀλλ' ὅμως ὅτι δὲν θεωρῶ καὶ ἐγὼ, ὡς αὐτὸς, λιβέλλον τὴν ἐπὶ ἱστορικῶν ἀληθειῶν στηριζομένην ταύτην ἀπάντησιν.

Καὶ ὅτι μὲν ὁ γράψας τὴν εἰρημένην ἀπάντησιν πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἐτέρου φυλλαδίου, τῳόντι λιβέλλου, δημοσιευθέντος κατὰ τὸν ἐνταῦθα προσφύγων ἀγωνιστῶν Κρητῶν, δὲν εἶχεν, ὡς φαίνεται, ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῆς χειρίστης ἐντυπώσεως ἣν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς γινώσκοντας τὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα Κρητῆς ἢ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου βιογράφου ἐν τῷ συλλόγῳ «Παρνασσῶ» ἀναγνωσθεῖσα κατὰ τὴν ἐσπερινὴν συνεδρίασιν τῆς 28 Δεκεμβρίου 1870 βιογραφία τοῦ Κριάρη, ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος, συμφωνῶ πλήρῆστατα μετ' αὐτοῦ καὶ μαρτυρῶ ἐὰν θέλῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ὅτι, ὡς λέγει, μόνοι οἱ μὴ παρευρεθέντες κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν

ὡς ἐρεθισθέντες ὑπ' ἄλλων δυσηρεστήθησαν, διότι εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην ἀνάγνωσιν μικροῦ δεῖν καὶ θόρυβον ἤγειρον οἱ παρόντες Κρητες ἐντὸς τοῦ συλλόγου, εἰ μὴ προϋλάμβανεν ἡ φρόνησις καὶ μὴ ἐσέβοντο τὸ σωματεῖον. Εἰς δὲ μάλιστα τῶν προσκεκλημένων ἀρχηγῶν ἀκριβῶς τὰ κατὰ Κριάρην ἐπιστάμενος καὶ πικροτάτας ἀπέτεινεν ἀμέσως παρατηρήσεις τῷ κ. Ὀλυμπίῳ.

Καὶ ἐν τῷ δωματίῳ αὐτοῦ τὴν 5 Ἰανουαρίου καὶ ὥραν 4 1/2—7 οἱ προσκληθέντες εἰς ἀκρόασιν τῆς βιογραφίας ταύτης ἀρχηγοὶ καὶ πληρεξούσιοι ἐντανώτερον τὰ γεγραμμένα ἀπεδοκίμασαν καὶ καταμεμφθέντες τοῦ γράψαντος ῥητῶς εἶπον εἰς αὐτὸν ἅπαντες ὅτι ψευδολογιῶν ἔβριθεν ἡ βιογραφία ἐκείνη.

Ἄλλὰ δὲν ἐννοῶ διατί ὁ κ. Ὀλύμπιος σαρκάζει τοὺς λογίους ἀγωνιστὰς Κρητας; ἢ μήπως νομίζει ὅτι ἄνδρες ἀγωνισταὶ δὲν δύνανται συγχρόνως νὰ ἦνε καὶ λόγοι; Ἐὰν τοῦτο, σφάλλει μεγάλως, διότι κατὰ τὴν ὑψηλὴν σημασίαν τῆς λέξεως οὐδὲ κἂν δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἀγῶνες ἄνευ ἀγωνιστῶν λογίων.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἀποτεινόμενος πρὸς ἐμὲ προκαλεῖ με ἀπειλητικῶς νὰ ἐπικρίνω τὰς μετ' οὐ πολὺ ἐκδοθησομένας βιογραφίας του, λέγω αὐτῷ ὅτι ἦτο περιττὴ πᾶσα τοιαύτη πρόκλησις, διότι ἔπρεπε νὰ γινώσκῃ ἐκ τῶν προτέρων ὅτι οὔτε ἐγὼ οὔτε ἄλλος τις τῶν κατ' αὐτὸν αὐτοκαλουμένων λογίων Κρητῶν θέλομεν παραλείψει καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, ἐὰν καὶ αἱ ἐκδοθησόμεναι βιογραφίαι ὁμοιάζωσι τῇ ἀναγνωσθείσῃ· διότι τὰ πάντα ὑποστάντες ἐκ τῆς κακῆς μοίρας τοῦ ἔθους, καὶ τῆς δυσμοίρου πατρίδος ἡμῶν, τοῦτο μόνον, ἔστω βέβαιος, δὲν θ' ἀνεχθῶμέν ποτε, νὰ καταστήσωσιν οἱ γνωστοὶ βιογράφοι

γελοιογραφίαν τὴν εὐγενῆ καὶ ὑπερήφανον ἱστορίαν τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος.

Ἐ Ἀθήναις τῆ 17 Ἰουλίου 1873.

Χ. Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ.

Παλιγγενεσία ἀρ. 2729.

Κύριε συντάκτα τῆς «Σκοπιᾶς»

Καταχωρίσατε παρακαλῶ εἰς τὸ προσεχές φύλλον ὑμῶν τὰ ἐξῆς.

Ἀνέγνωσα εἰς τὸ προχθесινὸν φύλλον τῆς «Αὐγῆς» τὴν ἐξῆς ἀγγελίαν.

«ΑΓΓΕΛΙΑ. Ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑπὸ τρεῖς ἀστερίσκους δημοσιευθέντος πρὸ μηνὸς ἀνωνόμου φυλλαδίου μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν» ἤτοι τὸ περὶ τῶν «βοηθημάτων ζήτημα» καὶ νὰ ἐννοήσῃ τὴν αἰτίαν δι' ἣν «ἀρέσκουσι τὰ γραφόμενα εἰς τὸν παρουσιαζόμενον ἐν τῇ ἡμερῆδι «Σκοπιᾶ» ὡς πατριώτην ἀρθογράφον, στρατιώτην τοῦ Κριάρη ἕνα Πολιὸν Πολιδοβαρδάκη, δύναται νὰ ἀναγνώσῃ ἕτερον φυλλάδιον, εὐρισκόμενον ἐν τῷ βιβλιοπωλείῳ τοῦ κ. Μιχαλοπούλου παρὰ τὸ φαρμακεῖον τοῦ κ. Κρίνου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Κρητὸς ἀπάντησις εἰς τὸ φυλλάδιον τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν».

Οἱ συντάκται τοῦ κακοηθεστάτου καὶ ἀνωνόμου λιβέλλου «Κρητὸς ἀπάντησις εἰς τὸ φυλλάδιον τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν», ἔχουν συμφέρον νὰ πωλήσωσι τὸ φυλλάδιόν των καὶ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ ἀντιτίμου αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως ἐδικαιοῦντο ν' ἀναγγείλωσι τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ καὶ νὰ συστήσωσι τὴν ἀνάγνωσίν του, δὲν ἐδικαιοῦντο ὅμως, ἀναγγέλλοντες τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ, νὰ μὲ προσβάλωσι καὶ μάλιστα κρυπτόμενοι ὑπὸ τὴν ἀνωνομίαν τὸ

κατ' ἐμοῦ πάθος των εἶναι μέγα, καὶ ἔχουν δίκαιον, ἀφοῦ ἐγὼ ἀνέλαβον δημοσίως τὴν ὑποστήριξιν τῶν περιεχομένων ἐν τῷ φυλλάδιῳ « τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν » δι' ὧν προσβάλλονται τὰ ἄδिका συμφέροντά των.

Οἱ συντάκται τῆς ἀπαντήσεως καὶ τῆς ἀνωτέρω ἀγγελίας εἶναι εἰς ἄκρον μοχθηροὶ καὶ ψεῦσται, καὶ διὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῶν ὕβρεων προσπαθοῦσι ν' ἀναιρέσωσι τὰς κατ' αὐτῶν γραφομένας ἀληθείας. Λέγουσιν ὅτι ὑπὸ συμφέροντος κινούμενος ὑποστηρίζω τὸ φυλλάδιον « τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν », ψεύδονται διότι ἐγὼ, ἂν καὶ διὰ τοῦ φυλλάδιου τούτου τάσσομαι μεταξύ τῶν δικαιουμένων βοηθήματος προσφύγων ἀγωνιστῶν τῆς Κρήτης, διεκήρυξα διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ διακηρύττω ὅτι οὐδεμίαν ἀπαίτησιν βοηθήματος ἔχω. Ὅθεν ὑπ' οὐδενὸς συμφέροντος κινῶμαι ὑποστηρίζων τὸ φυλλάδιον « τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν », ἀλλ' ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς πολυστενάκτου πατρίδος μου Κρήτης καὶ ὑπὸ συμπαθείας πρὸς τὰ θύματα τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰς χήρας τῶν φονευθέντων ἡρώων, τοὺς ἀκροτηριασθέντας ἐν ταῖς μάχαις ἀγωνιστὰς καὶ πολλοὺς οικογενειάρχας ὄπλαρχηγούς, οἵτινες οὐδὲν λαμβάνουσι βοήθημα καὶ δυστυχοῦσιν, ἐνῶ οἱ συντάκται τῆς ἀπαντήσεως ἄνθρωποι οὐτιδανοὶ καὶ ἄσημοι, ἄνθρωποι οὐδεμίαν πρὸς τὴν Κρήτην προσενεγκόντες ὑπηρεσίαν, καὶ οὐδὲν ἀπολέσαντες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, κατάρθρωσαν διὰ τῆς ἐπιτηδειότητός των νὰ λαμβάνωσι ὑπέρογκα βοηθήματα.

Ἀφ' οὗ ἐγὼ οὐδεμίαν ἀπαίτησιν βοηθήματος ἔχω, περιττὸν ἦτο νὰ κατηγορήσωσιν οἱ συντάκται τῆς ἀπαντήσεως τὴν μεταξύ τῶν δικαιουμένων βοηθήματος προσφύγων ἀγωνιστῶν κατάταξίν μου, ἀμφισβητοῦντες τοὺς ἀγῶνάς μου, ἀλλὰ τὸ πάθος δὲν τοὺς ἀφίνει. Νομίζουσιν ὅτι μὲ προσβάλλουσιν ὀνομάζοντές με στρατιώτην τοῦ

Κριάρη, ὡς νὰ μὴ γνωρίζῃ ὁ κόσμος ὅτι οἱ στρατιῶται τοῦ Κριάρη ἦσαν καλεῖτεροι ἀπὸ πολλοὺς ἀρχηγούς κατὰ τοὺς ἀγῶνας, τὰς θυσίας καὶ τὰ δεινοπαθήματα, ὡς νὰ μὴ γνωρίζῃ ὁ κόσμος ὅτι οἱ ἀγωνισταὶ δὲν κρίνονται ἐκ τῶν τίτλων ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων, διότι οἱ τίτλοι πολλὰκις ἀπονέμονται παρ' ἀξίαν. Ἐν τῇ ἀπαντήσει των ἀρνοῦνται ὅτι ἠγωνίσθη, ἀλλὰ μήπως δὲν ἠρνήθησαν ἄλλα γνωστότερα πράγματα, μήπως δὲν ὑπεστήριξαν ἄλλα τερατωδέστατα ψεύδη; Ἄς λάβωσιν ὀλίγην ὑπομονὴν καὶ μετ' ὀλίγον θὰ ἴδωσιν ἐκτενῆ ἀπάντησιν εἰς τὸν ἀνώνυμον λίβελλον αὐτῶν.

Ἄν οἱ συντάκται τῆς ἀπαντήσεως καὶ τῆς ἀνωτέρω ἀγγελίας εἶναι τίμιοι ἄνθρωποι, ἂν ἔχωσι τὴν πεποίθησιν ὅτι λέγουσιν ἀληθείας, διατὶ κρύπτονται ὑπὸ τὴν ἀνωνυμίαν; διατὶ δὲν υπογράφουσι τὰ γραφόμενά των, ὡς πρὸς τὸν ἀγῶνα τὸν ὁποῖον ὑβρίζουν; φαίνεται ὅτι ἔχουσι πολλὰς ἀσχημίας, τὰς ὁποίας λεπτομερῶς γνωρίζω καὶ διὰ τοῦτο, ὑβρίζοντες ἐμὲ, φοβοῦνται νὰ δεῖξωσι τὸ ὄνομα των.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Ἰουλίου 1873.

ΠΟΛΙΟΣ ΠΟΛΙΟΥΔΟΒΑΡΔΑΚΗΣ.

Σκοπιὰ ἀριθ. 129.

Κύριε συντάκτα τῆς Παλιγγερεσίας.

Δὲν ἤθελον ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ ἀξιότιμου κ. Χ. Μ. Παπαδάκη, ἀλλ' ἐπειδὴ πιθανὸν νὰ νομίσῃ τις, ἴσως καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὡς παραδοχὴν τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἀξιοτίμῳ ὑμῶν ἐφημερίδι γεγραμμένα, καὶ τοὶ ἄκων, ἀπαντῶ δι' ὀλίγων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδέαν τοῦ εἰρημένου κυρίου νὰ μὴ θεωρῆ ὡς λίβελλον τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κρητός, οὐδὲν

λέγω καθ' ὅτι ἕκαστος δύναται νὰ κρίνῃ κατὰ τὰς ἑαυτοῦ πεποιθήσεις, ὡς κ' ἐγὼ τοῦ νὰ θεωρῶ τὸ φυλλάδιον ἐκεῖνο ὡς λίβελλον κατὰ τοῦ Κριάρη. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ παραδεχθῶ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ περὶ τοῦ ἑτέρου φυλλάδιου τῶν δικαίων τῶν Κρητῶν ὡς ὀρθήν, καθ' ὅτι ἀποκαλεῖ τὸ φυλλάδιον ἐκεῖτο λίβελλον, ἐπειδὴ λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνη βοήθημα, διότι ψάλλτης ὢν, ἔχων οἰκοτρόφος καὶ τὸν διδάσκαλον μετεργόμενος, δύναται νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν· ἔχει ἐπομένως δίκαιον ν' ἀποκαλῆ τὸ φυλλάδιον ἐκεῖνο λίβελλον, διότι ἀπήρεσκον αὐτῷ αἱ ἀλήθειαι αὐταί.

Δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι ἀρχηγός τις τῶν εὐρεθέντων, καθ' ἣν ἡμέραν ἀνέγνωσα ἐν τῷ συλλόγῳ «Παρνασσῶ» τὴν βιογραφίαν τοῦ Κριάρη, μ' ἔκαμε πικροτάτας παρατηρήσεις, διότι κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς ἀναγνώσεως, οὐδεὶς τῶν ἀρχηγῶν μ' ἔκαμε παρατήρησίν τινα, διότι καὶ οὐδένα μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδ' αὐτὸν τὸν Κριάρην, ἐγνώριζον· τὸ ἀληθές δ' εἶναι ὅτι τὴν ἐπιούσαν μὲ ἀπήνησαν ἐξῶθεν τῆς ἐκκλησίας Χρυσοσπηλαιωτίσεως οἱ Κριάρης, Σκαλίδης, Πολυβόβαρδας καὶ δύο ἕτεροι ἀρχηγοί, ὧν τὰ ὀνόματ' ἀγνοῶ, οἵτινες μὲ νύχαισθησαν· ἰδίως ὁ ἀρχηγός Σκαλίδης τοσοῦτον νύχαισθησέν με ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς βιογραφίας, ὥστε μ' εἶπε μάλιστα ὅτι, ἐὰν ἤνοιγον τὴν καρδίαν αὐτοῦ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, θὰ ἐβλεπον ἐμαυτὸν ἐντὸς αὐτῆς. Περὶ ὧν δ' ἀναφέρει ὅτι Κρητές τινες ἐθορύβησαν, ἐν ᾧ ἀνεγίνωσκον τὴν βιογραφίαν, τῷ λέγ' ὅτι δὲν εἶναι ἀληθές, καὶ πρὸς τοῦτο ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τῶν παρευρεθέντων κατ' ἐκείνην τὴν ἐσπέραν ἀξιοτίμων Κρητῶν κκ. Νικηφοράκη καὶ Δεικτάκη. Ἐπίσης εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ μόνος θορηθῆσας ἦν ὁ κ. Χ. Μ. Παπαδάκης, ὅστις καὶ σημειώσεις πρὸς τὸ θεαθῆναι καὶ ἵνα μὲ ἀντικρούσῃ ἐλάμβανεν, αἵτινες εἰσέτι δὲν

εἶδον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, πλὴν οὐδεὶς παρηκολούθησε τὸν θόρυβον αὐτοῦ, ταφέντα ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα, καὶ ὅτι ὁ πρόεδρος παρ' ὀλίγον νὰ ἐκδιώξῃ αὐτὸν τῆς αἰθούσης, δι' ἃν προῦξένησεν ἐπὶ μικρὸν θόρυβον. Πρῶτος δ' ὅστις μοὶ ἔκαμε παράπονον ἦν αὐτὸς οὗτος, ὅστις μ' ἐπλησίασε μετὰ τινὰς ἡμέρας, καὶ τοι εἰς σῦδεμίαν μετ' αὐτοῦ εὐρισκόμενον σχέσιν καὶ ἀγνοοῦντα τὸν ἄνδρα, κατὰ τὴν πλατείαν τῆς ἐθνικῆς τραπέζης.

Δι' ὅσα δὲ λέγει ὅτι οἱ γνωστοὶ βιογράφοι κατέστησαν γελοιογραφίαν τὴν εὐγενῆ καὶ υπερῆφανον ἱστορίαν τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος, τῷ λέγω ὅτι κατέστησαν γελοιογραφίαν τὴν ἱστορίαν οὐχὶ οἱ βιογραφοῦντες τοὺς ἐνδόξους ἥρωας, ἀλλ' ὁ κ. Παπαδάκης καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῦ, οἵτινες διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὅτι εἰσὶ μέγιστοι ἀγωνισταί, ὅτι προσήνεγκον σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης καὶ ὅτι διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν, ὡς ὁ εἰρημένος ἀγωνιστής, πρέπει νὰ λαμβάνωσιν ἀνὰ 90 δραχμὰς κατὰ μῆνα, ἴσας δηλαδὴ πρὸς τοὺς γενναίους ἥρωας Μολογιαννάκην, Γιαννιδοβαρδάκην, Τσόντον κλπ. Ἰδοὺ τίνες κατέστησαν γελοιογραφίαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης. Εἰς τὴν γελοιογραφίαν δὲ ταύτην ἐπίσημον μέρος κατέχει καὶ ὁ κ. Χ. Μ. Παπαδάκης.

Καὶ ταῦτα διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φοράν πρὸς τὸν ἀγωνιστὴν κ. Χ. Μ. Παπαδάκην.

Ἀθῆναι τὴν 21 Ἰουλίου 1873.

Παλιγγενεσία ἀρ. 2734.

Α. Ι. ΟΔΥΜΠΙΟΣ.

Κύριε Συντάκτα τῆς «Σκοπιᾶς.»

Σᾶς παρακαλῶ νὰ καταχωρίσητε εἰς τὸ προσεχὲς φύλ-

λον τῆς ἀξιοτίμου ἐφημερίδος ὑμῶν τὰ ἐπόμενα.

Ὁ ἀξιοτίμος κύριος Δ. Ι. Ὀλύμπιος διὰ διατριβῆς του καταχωρισθείσης εἰς τὴν ἐφημερίδα «Παλιγγενεσίαν» ἀντέκρουσε τρεῖς μόνον σειρὰς τοῦ κακοήθους καὶ ἀνωφύλλου τοῦ ἐπιγραφομένου «Κρητὸς ἀπάντησις», τὸ μέρος δηλαδή, τὸ ὁποῖον ἀφείρα αὐτόν. Ὁ δὲ Κρῆς Χ. Μ. Παππαδάκης ἀπαντῶν εἰς τὴν διατριβὴν ταύτην τοῦ κ. Ὀλυμπίου, κατεχώρισεν εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 2729 φύλλον τῆς προπαρελθούσης Πέμπτης διατριβὴν τινα πλήρη ψεύδους καὶ πάθους, τὰ δὲ ἐν αὐτῇ γραφόμενα τοῦ Παππαδάκη ἀνήρσε καθ' ὅλοκληρίην ὁ κ. Ὀλύμπιος δι' ἐτέρως διατριβῆς του καταχωρισθείσης εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα εἰς τὸ φύλλον τῆς παρελθούσης Πέμπτης ὑπ' ἀριθ. 2734. Γνωρίζων δὲ καὶ ἐγὼ καλῶς τὴν περὶ τῆς πρόκειται ὑπόθεσιν, κηρύττω ἀναιδέστατα ψεύδη πάντα τὰ ἐν τῇ διατριβῇ τοῦ Παππαδάκη ἀναφερόμενα.

Πλὴν διὰ τῆς παρουσίας διατριβῆς μου ἔρχομαι νὰ ἐξετάσω δύο τινὰ· α) τίς ἐστὶν ὁ Χ. Μ. Παππαδάκης, ὅστις παρουσιάζεται ὡς ἐντιμὸς πατριώτης, κηρύττων ἐκυτὸν σπουδαῖον τῆς Κρήτης ἀγωνιστὴν καὶ προσβάλλων τοὺς πράγματι σπουδαίους τῆς Κρήτης ἀγωνιστάς· β) τίς ἡ αἰτία ἢ παρακινήσασα τὸν Παππαδάκην νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ νὰ γράψῃ μὲ τόσον πάθος κατὰ τε τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ὀλυμπίου καὶ καθ' ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων τῆς Κρήτης ἀρχηγῶν, ἐκθέτων μάλιστα ψεύδη ἀναιδέστατα.

Ὁ Χαράλαμπος Παππαδάκης ὅταν ἐξεῖράγη ἢ τελευταία τῆς Κρήτης ἐπανάστασις εὑρίσκετο ἐν Ἀθήναις καὶ ἐσπουδαίε, διέκοψε δὲ τὰς σπουδὰς του καὶ κατήλθεν εἰς Κρήτην ὡς ἀπλοῦς ἐθελοντής, διότι οὔτε περιουσίαν τινὰ εἶχεν ἐν Κρήτῃ διὰ νὰ προσφέρῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἐπα-

νάστασιν, οὔτε τὴν ἐλαχίστην ἐπιφρόνην εἶχεν ἐκεῖ, καθὼ ἐντελῶς ἄγνωστος καὶ μηδαμινὸς ἄνθρωπος, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀξίας, εἴτε οἰκογενειακῆς εἴτε ἀτομικῆς. Δὲν κατῆλθεν εἰς Κρήτην διὰ ν' ἀγωνισθῆ ὑπὲρ αὐτῆς, διότι οὔτε νὰ πολεμήσῃ ἐγνώριζε, καθὼ στερούμενος τῶν προσόντων τοῦ πολεμιστοῦ, οὔτε ἄλλως νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν ἀγῶνα ἡδύνατο, καθὼ ἐντελῶς ἄσημος καὶ ἀνάξιος ἄνθρωπος, ὡς εἴρηται· ἀλλὰ κατῆλθε διὰ νὰ θηρεύσῃ τύχην, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, κατῆλθε διὰ νὰ κατορθώσῃ δι' ἐπιτηδειότητος καὶ ὑποκρισίας, ἐφ' αἷς διακρίνεται, νὰ λάβῃ τίτλον τινὰ ἢ ψευδῆ πιστοποιητικά, καὶ δυνάμει αὐτῶν, νὰ ὠφεληθῆ κατόπιν, ὡς πράγματι ἐγένετο. Περιεφέρετο ἐν Κρήτῃ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον προσπαθῶν διὰ τῆς κολακείας καὶ ὑποκρισίας νὰ λάβῃ τίτλον πληρεξουσίου, πλὴν οὐδαμοῦ ἔδωκαν τὴν ἐλαχίστην πρὸς αὐτὸν προσοχὴν, καθὼ ἀνθρωπάριον ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀξίας, ἐπὶ μικρῷ δὲ διαστήματι ὑπηρετήσεν ὡς γραφεὺς ἐν τῇ συνέλευσει. Ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ἀγιοθασιλιωτῶν, οὓς προσεπάθησε ν' ἀπατήσῃ ὅπως τῷ ὑπογράφωσιν ἔγγραφον πληρεξουσίου, τὸ αὐτὸ δὲ ὑπέστη καὶ εἰς Μεσσαρᾶν ζητήσας νὰ γίνῃ πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ἐδάρη εἰς τὸ χωρίον Τεμένια ζητήσας νὰ γίνῃ τροφοδότης, πολλαχοῦ δὲ, ἐννοηθεισῶν τῶν ραδιοργανισμῶν του καὶ τῆς ὑποκρισίας του, ἐξυβρίσθη καὶ περιεφρονήθη. Τέλος δὲ, μεταβάς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μονοφατζίου ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς πτώσεως τῆς ἐπαναστάσεως, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ ἐπανάστασις δὲν ὑπῆρχε, παρέπεισε διὰ μυρίων μέσων, τὰ ὅποια γνωρίζω, τινὰς Χριστιανοὺς καὶ ὑπέγραψαν αὐτῷ ἐκλογητήριον ἔγγραφον πληρεξουσίου. Ἐλθὼν εἰς τὴν συνέλευσιν δὲν ἀπεπέμφθη μὲν ὑπὸ τῶν ἄλλων πληρεξουσίων, χάρις εἰς τὰς θερμὰς παρακλήσεις του, ἀλλὰ γνωρίζοντες οἱ πληρεξούσιοι τὴν

μηδαμινότητα αὐτοῦ, τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς του καὶ τὴν μὴ ὑπαρξίν ἐπαναστάσεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, ἐξ ἧς ἤλθεν, οὐδέποτε ἐπέτρεψαν αὐτῷ νὰ ὀμιλήσῃ ἢ νὰ δώσῃ γνώμην, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ περιφρονήσεως τῷ ἐφέροντο. Διὰ ταῦτα πολὺ ταχέως ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς συνελεύσεως ἀφείς τὸν μετὰ τασούτου κόπου ἀποκτηθέντα τίτλον τοῦ πληρεξουσίου, καὶ προσελθὼν τῷ ἀρχηγῷ Κόρακα ἐγένετο γραφεὺς αὐτοῦ περὶ τὰ τέλη τῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τῆς ὑποκρισίας καὶ κολακείας, ὠφελούμενος δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Κόρακα, ἀπέκτησε μὲν τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ, ἐβλάψε δὲ αὐτὸν διὰ τῆς διαγωγῆς του οὐκ ὀλίγον, σπουδαιότερον δὲ ἤθελε βλάψῃ αὐτὸν, ἂν παρετίνετο εἰσέτι ἢ ἐπανάστασις. Εἶναι δὲ καὶ τοῦ γελοίου γελοιωδέστερον τὸ νὰ θεωρῆται, ὡς οὗτος διατείνεται, ὁ δεξιὸς τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ Κόρακα βραχίον.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως, ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας, ἐπέισε τὴν Κυβέρνησιν διὰ τῆς γνωστῆς ἐπιτηδειότητός του, ὅτι εἶναι σπουδαῖος ἀγωνιστῆς, καὶ ἐνῶ δὲν παρευρέθη εἰς οὐδεμίαν μάχην, ἐνῶ δὲν ἠγωνίσθη παντάπασι, ἐνῶ δὲν ἀπώλεσεν, οὔτε εἶχε τι ν' ἀπώλεσῃ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἐνῶ ἦτο ἐντελῶς ἄσημος ἄνθρωπος, ἐνῶ οὐδεμίαν σήμερον ὑφίσταται ἀνάγκην, διότι καὶ τὸν διδάσκαλον μετέρχεται, καὶ τὸν ψάλτην ἐν τῷ Ζωοδόχῳ Πηγῇ, ἐξ οὗ, ἐκτὸς τοῦ τακτικοῦ μισθοῦ του, ἔχει καὶ πλείστας ἄλλας ἀπολαυὰς, ἐκ τῶν κηδεῶν, γάμων, βαπτίσεων κλπ. ἐνῶ διατηρεῖ ἐν τῇ οἰκίᾳ του οἰκοτρόφους μαθητὰς, παρ' ὧν πληρώνεται, κατάρθωσε, λέγω, νὰ λαμβάνῃ καὶ βοήθημα ὡς ἀγωνιστῆς τῆς Κρήτης ἐκ δραχ. 90 κατὰ μῆνα, ὅσας δηλαδὴ λαμβάνουσιν ὁ Μαθιὸς, ὁ Τσόντος, ὁ Γιαννιδουβαρδάκης, ὁ Νικολοῦδης κλπ. ἄνδρες ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀγωνιστῶν, ἀρχηγοὶ καὶ ἥρωες, ὑποστάντες πλείστας θυσίας καὶ δεινοπαθήματα

ἐν ταῖς μάχαις, καὶ καταστάντες δυστυχεῖς ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως. Τοιοῦτος ἐστὶν ὁ ἐνδόξος ἀγωνιστὴς καὶ πατριώτης Παππαδάκης. Εἰς τοιοῦτους ἀνθρώπους δίδει ἡ Κυβέρνησις βοηθήματα, τὸν δὲ γηραιὸν Μπροσνερίτην καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ ἐνδόξου Ντετιδάκη καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν ἐγκαταλείπει εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν καὶ ἀπελπισίαν.

Ἡ δὲ αἰτία δι' ἣν ὁ Παππαδάκης παρουσιάσθη εἰς τὴν δημοσιότητα γράφων κατὰ Ὀλυμπίου καὶ Κριάρη εἶναι ἡ ἐξῆς. Πρὸ μηνὸς ἐξεδόθη φυλλάδιόν τι ἐπιγραφόμενον « τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν » καὶ πραγματευόμενον περὶ τῶν βοηθημάτων τῶν προσφύγων Κρητῶν. Ἐν αὐτῷ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Παππαδάκης καὶ ἄλλοι τινὲς λαμβάνουσιν ἀνευ ἀνάγκης καὶ παρ' ἀξίαν τὰ βοηθήματα, καὶ πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ αὐτοῦ καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τὰ ὄρφανὰ τῆς Κρήτης, εἰς τοὺς πληγωμένους καὶ ἐγκαταλελειμμένους ὀπλαρχηγούς. Τοῦτο ἠρέθισε τὴν χολὴν τοῦ Παππαδάκη, ὅστις, ὑποθέτων ὅτι τὸ φυλλάδιον συνετάχθη τῇ εἰσηγήσει τοῦ Κριάρη, παρουσιάσθη εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ ἔγραψε κατ' αὐτοῦ μετὰ μεγίστου πάθους καὶ μοχθηρίας κατὰ δὲ τοῦ κ. Ὀλυμπίου ἔγραψε, διότι συνέπεσε νὰ γράψῃ οὗτος καὶ ν' ἀναγνώσῃ ἐν τῷ Συλλόγῳ « Παρνασσῶ » τὴν βιογραφίαν τοῦ ἥρωος Κριάρη.

Ἀλλὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Παππαδάκη οὐδὲν ἄλλο ἀποτέλεσμα θέλουσιν ἔχει, ἢ νὰ ἐπισύρῃσι τὸν οἶκτον καὶ τὴν περιφρόνησιν ἐναντίον αὐτοῦ ἐκ ἄρουρος παντὸς ἀναγνώσαντος, διότι ἀμφοτέρωθεν οἱ προσβαλλόμενοι εἰσὶν ἀνώτεροι πάσης μομφῆς, πολὺ δὲ περισσώτερον τῶν φωνασκιῶν ἀνθρώπου ἑλεεινοῦ, ὅποιος ὁ Παππαδάκης. Ὁ κ. Ὀλύμπιος εἶναι γνωστότατος ἐν Ἀθήναις καὶ παρὰ πάντων ἀγαπᾶται καὶ ὑπολείπεται διὰ τὰς πλείστας αὐτοῦ

ἀρετάς. Ὁ δὲ Κριάρης εἶναι ἐπίσης γνωστότατος εἰς τὸ Πανελλήνιον καὶ οὐδεὶς θὰ δυνηθῆ νὰ τὸν καταβιάσῃ ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης θέσεως, εἰς ἣν τὸν ἀνεβίβασαν τὰ ἔργα του.

Ὁ Παππαδάκης εἶναι ἴσως δυσηρεστημένος διότι ἐγράφησαν αἱ βιογραφίαι τοῦ Κόρακα, τοῦ Κριάρη καὶ τοῦ Χατζημιχάλη καὶ δὲν ἐγράφη ἡ βιογραφία καὶ αὐτοῦ, πλὴν ἐγὼ τῷ ὑπόσχομαι νὰ τὸν εὐχαριστήσω δημοσιεύων τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἀρκεσθῆ εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 28 Ἰουλίου 1873.

ΠΟΛΙΟΣ ΠΟΛΙΟΥΔΟΒΑΡΔΑΚΗΣ.

Σκοπιὰ ἀριθ. 130.

Κύριε συντάκτα τῆς Παλιγγεσείας.

Ἀποκρίνομαι εἰς τὴν ἐν τῷ ἀριθ. 2734 τῆς ἀξιότη-
μου ἐφημερίδος ὑμῶν κατ' ἐμοῦ διατριβὴν τοῦ κυρίου
Α. Ι. Ὀλυμπίου, διότι ὅλως διέστρεψε τὴν ἀλήθειαν τῶν
πραγμάτων ὁ ἀξιότιμος οὗτος κύριος τὴν ἀφορμὴν λαμ-
βάνων ἐκ τοῦ φυλλαδίου *Κρητὸς ἀπάντησις*, ἐν ᾧ που
λέγεται ὅτι οὐδένα δυσηρέσσει ὁ γράφων τὸν κατὰ τῶν
Κρητῶν λίβελλον τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν, εἰ ἐξύμνει
ἀπλῶς ἓνα ἀρχηγόν, ὡς ἔπραξε καὶ ὁ ἀναγνοὺς τὰ κατὰ
Κριάρη ἐν τῷ συλλόγῳ Παρνασσῶ, ἔθηκε τὸ ζήτημα, εἰς
τὴν πρώτην αὐτοῦ διατριβὴν ὅτι ἐκεῖνος ψεύδεται καὶ
ὅτι ἄρα τὰ ἀναγνωσθέντα δυσηρέστησαν τοὺς ἀγωνιστὰς
Κρήτας. Ἐγὼ δὲ ἀπαντῶν τῷ Ὀλυμπίῳ συνεφώνησα
αὐτῷ καὶ διὰ πραγμάτων ἀπέδειξα ὅτι ὄντως δυσηρέ-
στησε τὸ ἀνάγνωσμά του ἤδη ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ δια-
τριβῇ προσπαθῶν νὰ πείσῃ ὅτι ἡ κατ' αὐτὸν βιογραφία

δὲν δυσπρόστησεν, ἀλλὰ μάλιστα ἠγαρίστησε, περιέ-
πεσεν εἰς οἰκτρὰν ἀντίφασιν!

Εἶτα μὴ ἔχων τί πλέον νὰ εἶπῃ καὶ ἐξερχόμενος ὅλως
τοῦ κυρίου θεματος κατατρέχεται εἰς ὕβρεις καὶ συκο-
φαντίας κατ' ἐμοῦ, λέγων, ὅτι ἐθορύβησα ἐν τῷ συλλό-
γῳ τοσοῦτον, ὥστε ὁ κ. πρόεδρος παρ' ὀλίγον ἐξεδίωξέ
με τῆς αἰθούσης, ὅπερ ψεύδος ἀνανιδέστατον καὶ πρὸς
τοῦτο ἐπικαλοῦμαι καὶ γὰρ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀξιοτίμων
κ. κ. Νικηφοράκη, Δεικτάκη καὶ λοιπῶν παρευρεθέντων
ἀρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων συμπατριωτῶν μου. Εἶνε δὲ
ἀληθὲς ὅτι κατὰ τε τὴν πρώτην καὶ δευτέραν ἀνάγνω-
σιν τῆς βιογραφίας τοῦ κυρίου Α. Ι. Ο. ὡς ἐνδιαφερό-
μενος περὶ τῆς νέας ἱστορίας τῆς πατρίδος μου, ἦν καλῶς
ἐκ πείρας γινώσκω, ἐκράτησα σημειώσεις οὐχὶ πρὸς τὸ
θεαθῆναι, ἀλλ' ἵνα τηρήσω ἐν τῇ μνήμῃ ἀσφαλῶς καὶ
κρίνω περὶ τῶν γραφομένων τοῦτο δὲ χάριν τῆς ἱστορίας
καὶ οὐχὶ ἐκ πνεύματος ἀντιπαθείας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν
Κριάρην οὔτε ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸν γράφοντα. Ἐπίσης
εἶνε ἀληθὲς ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πληρεξούσιοι τὰ μέγιστα
δυσσχεστῆθέντες ἐκ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως συνέταξαν
ἀνασκευὴν ἵν' ἀποστείλωσιν αὐτὴν εἰς τὸ προεδρεῖον τοῦ
συλλόγου, ἐγὼ δ' ἐκ πνεύματος εἰρήνης ἔπεισα αὐτοὺς
εἰς τὸ φρονιμώτερον, νὰ πείσωσι δηλαδὴ τὸν Α. Ι. Ο.
νὰ δεχθῇ παρατηρήσεις καὶ κρίσεις ἐπὶ τῶν ἐσφαλμένων
πληροφοριῶν καὶ κρίσεων αὐτοῦ ἐν τῇ βιογραφίᾳ, αἵτινες
προσέβαλλον ἀντικρὺς τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος,
πρὸς τοῦτο δ' ἔπεμψάν με καὶ ἔλαβον συνέντευξιν μετὰ
τοῦ κυρίου Α. Ι. Ο. καθ' ἣν πολλὰ ἔκαμον νὰ πείσω
αὐτὸν νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου τὸ φοβερὸν αὐτὸ σκάνδαλον
διὰ τὴν πατρίδα μου καὶ δεχθῇ τὰς παρατηρήσεις τῶν
συμπατριωτῶν μου· τέλος πεισθεὶς ὑπεσχέθη δευτέραν
ἀνάγνωσιν εἰς ἐπήκοον αὐτῶν ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, καθ'

ἦν συνέβη ἀκριβῶς ὅ,τι ἔλεγον ἐν τῇ πρώτῃ διατριβῇ·
μεθ' ἃ ἐπιμένοντας νὰ πέμψωσιν εἰς τὸν σύλλογον τὴν
ἀνασκευὴν ἐπὶ ὅλον ἔτος ἐγὼ ἀπέτρεψα καὶ τούτου, πεί-
σας αὐτοὺς ὅτι τὰ ἀναγινωσκόμενα οὐδὲν ἔχουσι κῦρος
ἱστορικόν, ἕως οὗ ταῦτα δημοσιευθῶσι καὶ καταστῶσι
κτῆμα τῆς κοινωνίας, ὁπότε μόνον ἔχουσι δικαίωμα νὰ
ὑπερασπίσωσι τὴν προσβαλλομένην ἀλήθειαν καὶ τὸ δι-
καιον δι' ὃ μέμφονται πικρὰ καὶ ἐμὲ σήμερον, ὅτι δὲν
ἀφῆκα αὐτοὺς νὰ πράξωσιν ἔκτοτε τὸ ἑαυτῶν καθῆκον.
Ἄλλ' ὅμως ὁ κ. Α. Ι. Ο. ἀντὶ νὰ εὐχαριστῇ μοι ὅτι ἐπε-
ζήτησα νὰ φωτίσωμεν αὐτὸν οἱ εἰδότες εἰς τὰ περὶ Κριά-
ρη καὶ λοιπῶν ἀλλοκότους συγγραφεὺς του, ἐξεμάνη δεινὰ
κατ' ἐμοῦ ὑβρίζων με ἀλόγως καὶ κατηγορῶν μου ἀδί-
κως κατὰ πρωτοφανῆ συγγραφείως διαγωγὴν διατί ;
διότι ἤθελε βεβαίως νὰ δεχθῶμεν τὰ ῥήματα αὐτοῦ
ὡς θέσφατα καὶ κλίνομεν πρὸ αὐτῶν τὴν κεφαλὴν ! Πᾶς
εὐγενῆς καὶ λόγιος ἄνθρωπος γράφων ἱστορίαν δαπανᾷ
καὶ ἔτη πολλὰ καὶ χρήματα πολλὰ, ἐρευνᾷ ἐπιτοπίως
ζητεῖ τὰς εἰδήσεις παρὰ τῶν γερόντων τῆς ἐποχῆς ἦν
ἀναδιφᾷ, ἐπικαλεῖται πάντα εἰδῶτα νὰ φωτίσῃ αὐτὸν
καὶ ὕστερον μετὰ πολλῆς τῆς μετριότητος ἐξαιτεῖται
τὴν εὐμενῆ κρίσιν τοῦ κοινοῦ· ὁ δὲ Α. Ι. Ο. ξένος ὄλως
τῶν γεγονότων καὶ τολμῶν μάλιστα νὰ γράψῃ ἱστορίαν
τοῦ εἰσέτι ἀχνίζοντος Κρητικοῦ ἀγῶνος καὶ περὶ ζώντων
προσώπων, οὐδένα ἐρωτᾷ, οὐδένα τῶν δρασάντων προ-
σώπων συμβουλευέται, καθὰ αὐτὸς λέγει, ἀρύεται τὰς
εἰδήσεις του ἐκ τῶν τριόδων καὶ ὡς ἐκ τρίποδος γράφων
κηρύσσει φοβερὸν πόλεμον κατὰ τοῦ κρινοῦντος αὐτόν·
περίεργος συγγραφεὺς ! Δίαν καταγέλαστος καθίσταται
ὁ βιογράφος οὗτος νομίζων, ὅτι ὑβρίζει με, διότι ἐργά-
ζομαι ἀκκμάτως, ἵνα ἐπαρκέσω εἰς τὰς περικυκλούσας με
ἀνάγκας, καὶ περατώσω τὰς σπουδὰς μου· καὶ ἐγὼ μὲν

εἰμι καὶ ἔσομαι φίλος τῆς ἐργασίας, διότι ἔμεινα ὄρφανός ἐκ τοῦ πολέμου καὶ δυστυχῆς, αὐτὸς δ' ἔστω φίλος τῆς ἀργίας, διότι τὰ χυθέντα αἵματα τῶν πατέρων τῶν ὀρφανῶν ὡς ἐγὼ, παρεσκεύασαν καὶ αὐτῶ καὶ τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ πλουσίαν κληρονομίαν, ἐν ᾗ ἐντραυφῶν ἔχει δίκαιον νὰ ὑβρίζῃ τοὺς φιλοπόνους καὶ ἐργαζομένους ὅπως πορίζονται τὸν βίον· τέλος ἡμεῖς ὅσον ἔχομεν πατροπαράδοτον τὸ ἱερὸν τῶν πατέρων ἔργον νὰ ἐξακολουθῶμεν, κὰν γελοῖοι διὰ τοῦτο φαινώμεθα εἰς τὸν κ. Ὀλύμπιον καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ καὶ ὡς καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα πράττοντες οὐδεμίαν ἀξίωσιν ἔχομεν δι' ὅ,τι ἂν ποτε πράξωμεν μέγιστοι ἀγωνισταὶ νὰ ὀνομασθῶμεν, οὐδὲ νὰ πείσωμέν τινα εἰς τοῦτο ἐπιχειρήσαμεν ἢ ἐπιχειροῦμεν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 4 Αὐγούστου 1873.

Χ. Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ.

Παλιγγενεσία ἀριθ. 2743

Κύριε συντάκτα τῆς Παλιγγενεσίας.

Συμβουλευῶ τὸν ἀξιότιμον φίλον μου κ. Α. Ι. Ὀλύμπιον νὰ μὴ καταδεχθῇ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ὄλιως ψευδῇ καὶ διεστραμμένῃ διατριβῇ τοῦ Κρητὸς Χ. Παπαδάκη, α) διότι ὁ Παπαδάκης οὗτος εἶναι πολὺ πρόστυχος ἄνθρωπος, καὶ εἶναι ἀναξιοπρεπὲς εἰς τὸν κ. Ὀλύμπιον νὰ συζητῇ μὲ αὐτόν, καὶ β) διότι ὁ Παπαδάκης δὲν εἶναι παντάπασιν εἰλικρινής, ἐπειδὴ εἰς τὰς διατριβάς του οὐδέποτε γράφει ἀληθείας, ἀλλὰ πάντοτε ψεῦδος μεταχειρίζεται, ὑπὸ τοῦ συμφέροντος αὐτοῦ κινούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους τετυφλωμένος.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ ἐγὼ ἔπρεπε νὰ τὸν περιφρονήσω δι' ὅσα κατ' ἀξιοτίμου φίλου μου ἔγραψεν,

ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν ποιότητα τοῦ Παπαδάκη ὀλίγοι γνωρίζουσιν, ἵνα μάθωσιν αὐτὸν πάντες καὶ ὅτι πάντοτε ἀνυπόφορα ψεῦδη γράφει, θέλω ἀντικρούσει τὰ κατὰ τοῦ κ. Ὀλυμπίου γραφόμενα αὐτοῦ, διὰ διατριβῆς μου καταχωρηθησομένης εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τῆς ἔφημερίδος « Σκοπιᾶς ».

Ἀθῆναι 10 Ἀυγούστου 1873.

Κ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Παλιγγενεσία ἀριθ. 2746.

Κύριε συντάκτα τῆς Σκοπιᾶς.

Ἀνέγνωσα τὴν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 2743 φύλλον τῆς « Παλιγγενεσίας » καταχωρηθεῖσαν διατριβὴν τοῦ Κρητὸς Χ. Παπαδάκη κατὰ τοῦ ἀξιοτίμου φίλου μου κ. Α. Ι. Ὀλυμπίου. Αἰ ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ἀηδεῖς κατηγορίαι, οὐ μόνον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βλάψωσι τὸν κ. Ὀλύμπιον ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς ἐν Ἀθήναις καὶ παρὰ πάντων ὅσοι αὐτὸν ἐγνώρισαν ἀγαπᾶται καὶ ὑπολήπτεται διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ τούναντίον ἐπέσυραν τὸν οἶκτον καὶ τὴν περιφρόνησιν παντὸς ἀναγνώσαντος ἐναντίον τοῦ γράψαντος Παπαδάκη, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἐκ τῶν λαβόντων ἀφορμὴν νὰ γνωρίσωσιν αὐτὸν ὑπολήπτεται. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ μὴ γνωρίζοντες τὸν κ. Ὀλύμπιον ὡς καὶ τὸν Παπαδάκην, δὲν δύνανται νὰ κρίνωσι περὶ τῶν γραφομένων τούτου, σπεύδω διὰ τῆς παρούσης διατριβῆς μου, ν' ἀποδείξω ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ διατριβῇ τοῦ Παπαδάκη ἀναφερόμενα εἰςὶ ψεῦδη ἀναιδέστατα.

Ἐν πρώτοις ὁ Παπαδάκης ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ κ. Ὀλύμπιος ἀντιφάσκει, ἐπειδὴ εἰς μὲν τὴν πρώτην διατριβὴν του λέγει ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῆς βιογραφίας τοῦ

Κριάρη δυσηρέστησε τούς αγωνιστάς τῆς Κρήτης, εἰς δὲ τὴν δευτέραν διατριβὴν του λέγει ὅτι ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς ἡχαρίστησεν αὐτούς· εἰς τοῦτο ψεύδεται ὁ Παπαδάκης ἀναιδῶς καὶ ἐν γνώσει, διότι ὁ κ. Ὀλύμπιος εἰς μὲν τὴν πρώτην διατριβὴν του ἔγραψεν, ὅτι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς βιογραφίας δυσηρεστήθησαν οἱ μὴ παρευρεθέντες κατ' αὐτὴν ἀρχηγοὶ οὐδ' ἐρράδιούργησαν (ὁ ἐν λογίοις δηλ. καὶ ἀγωνισταῖς πρῶτος Παπαδάκης) παραστήσαντες αὐτοῖς ψευδῆ πράγματα, εἰς δὲ τὴν δευτέραν διατριβὴν του ἔγραψεν ὅτι, οὐδεὶς ἐκ τῶν παρευρεθέντων κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς βιογραφίας δυσηρεστήθη, ἀλλὰ πάντες ἡχαρίστηθησαν ἐκτὸς τοῦ Παπαδάκη.

Ἄρνεῖται ὁ Παπαδάκης ὅτι ἐθορύβησεν ἐν τῷ συλλόγῳ, ἀλλὰ ψεύδεται καὶ εἰς τοῦτο, διότι ἤμην παρῶν καὶ δις ἤκουσα τὸν πρόεδρον διατάζαντα νὰ παύσῃ ὁ ἐν τῷ διαδρόμῳ θορυβῶν, ὅστις ἦτο αὐτὸς ὁ Παπαδάκης, οὔτινος ὁ μικρὸς θόρυβος κατεπνίγη ὑπὸ τῶν ἐπιδοκμασιῶν καὶ τῶν χειροκροτήσεων. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι κατόπιν προσεπάθησε πολὺ ὁ Παπαδάκης νὰ ἐγείρῃ ἀντιζηλίαν καὶ ἔριδας μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀνασκευὰς κατὰ τῆς βιογραφίας, ἀλλ' ἀπέτυχε, πάντα δὲ τὰ παρ' αὐτοῦ γραφόμενα ὅτι προσέλαβε τὰς ἔριδας καὶ τὰς ἀνασκευὰς δὲν εἶναι ἀληθῆ. Παραπονεῖται ὁ Παπαδάκης καὶ λέγει ὅτι ὁ κ. Ὀλύμπιος διὰ νὰ γράψῃ τὰς βιογραφίας τῶν τριῶν πρώτων ἡρώων τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἔλαβε τὰς πληροφορίες ἀπὸ τὰς τριόδους καὶ οὐχὶ ἀπὸ τούς γνωρίζοντας πράγματα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Παπαδάκην καὶ τούς ὁμοίους του. Ἀλλὰ πῶς ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ λάβωσιν ἀπὸ αὐτὸν πληροφορίες, ἀφοῦ πάντες οἱ συμπατριῶταί του ὁμολογοῦσιν αὐτὸν ἄσημον ἄνθρωπον καὶ ψευδαγωνιστὴν ; Πῶς ἀποφαίνεται

ὅτι ἐκ τῶν τριόδων ἔλαβε τὰς πληροφορίες ὁ κ. Ὀλύμπιος, ἀφοῦ δὲν γνωρίζει πόθεν τὰς ἔλαβε; Μὴ εἰς τὰ 1873 ἔχη αὐτὸς τὴν προφητικὴν δύναμιν; Διατὶ ὀνομάζει τὸν κ. Ὀλύμπιον ἱστοριογράφον τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ αὐτὸν τὰ τοῦ ἱστοριογράφου προσόντα; ἢ δὲν ἐννοεῖ ὅτι ὁ κ. Ὀλύμπιος βιογραφίας ἔγραψε καὶ οὐχὶ ἱστορίαν; ἢ νομίζει ὅτι ἡ συγγραφή βιογραφίας καὶ ἱστορίας εἶναι τὸ αὐτό;

Ψεύδεται ἀναιδῶς λέγων ὅτι ὁ κ. Ὀλύμπιος τὸν κατηγόρησε διότι ἐργάζεται πολυτρόπως ἵνα ἐξοικονομηθῇ τὰς ἀνάγκας του. Πᾶς δὲ ἀναγνώσας τὰς διατριβὰς τοῦ κ. Ὀλυμπίου, θαυμάζει τὴν εὐκολίαν μεθ' ἧς ὁ Παπαδάκης διαστρέφει τὰ πράγματα καὶ ψεύδεται ἀσυγγνώστως. Ὁ κ. Ὀλύμπιος δὲν ἔγραψε τοιοῦτόν τι, ἀλλ' εἶπεν ὅτι ἀφοῦ ὁ Παπαδάκης πολλὰ ἐπαγγέλματα μετέρχεται καὶ πλεῖστα ἀπολαμβάνει, ὡς ὁ γράφας «τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν» ἀναφέρει καὶ δὲν ἀνῆρσεν, οὔτε δύναται ν' ἀναιρέσῃ ὁ Παπαδάκης ταῦτα, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ λαμβάνῃ καὶ βοήθημα ὡς ἀγωνιστῆς τῆς Κρήτης, ἐνῶ οἱ πράγματι ἀγωνισταὶ, αἱ χῆραι καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν φονευθέντων ἀγωνιστῶν λιμοκτονοῦσι μὴ λαμβάνοντα βοήθημα. Εἶναι δὲ γελοιωδέστατος ὁ Παπαδάκης ὀνομάζων φίλον τῆς ἀργίας τὸν φιλοπονότατον καὶ ἀκάματον Ὀλύμπιον, τὸν ἀκούραστον καὶ ἀφιλοκερδῆ προστάτην τῶν πτωχῶν καὶ ἀξίων προστασίας, ἰδίᾳ δὲ πολλῶν πατριωτῶν αὐτοῦ τοῦ Παπαδάκη, ἐκ τῶν αἱμάτων καὶ τῶν θυσιῶν τῶν ὁποίων τρέφεται αὐτὸς σήμερον. Δὲν ἤξεύρω δὲ πῶς νὰ ὀνομάσω αὐτὸν δι' ὅσα γράφει ὅτι οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ καὶ τῶν πατέρων του παρεσκεύασαν πλουσίαν κληρονομίαν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ὀλυμπίου καὶ ἀνεψιὸν καὶ ἓνα τῶν κληρονόμων τοῦ Χορτάκη. Μόνον ἄνθρωπος λίαν μοχθηρὸς καὶ ἀγνοῶν

